

PODRECZNIK DLA LIDERÓW EKO-ZMIAN

O tym jak włączać się w działania na rzecz
ekologii i ochrony klimatu

Redakcja: dr Eliza Szadkowska

Białystok, 2023

© Copyright by Stowarzyszenie Przyjaciół Puszczy Knyszyńskiej „WIELKI LAS”

© Copyright by Fundacja Centrum Inicjatyw na Rzecz Społeczeństwa FCIS

© Copyright by Wschodnioeuropejska Akademia Nauk Stosowanych w Białymstoku

© Copyright by Innovation Circle Network ICN

ISBN: 978-83-938083-0-6

Redakcja językowa: Studio DS Info Dominik Sołowiej

Redakcja techniczna: Studio DS Info Dominik Sołowiej

Projekt graficzny: SILVERFOX.pl Agencja Reklamowa

Strony internetowe:

Facebook www.facebook.com/LiderzyEkoZmian

Strona internetowa www.wans.edu.pl/liderzy-eko-zmian/

RECENZJA

„...Poradnik jest doskonałym przewodnikiem i zbiorem pomysłów na działania dla społeczeństwa lokalnego, a szczególnie dla lokalnych liderów, o tym jak się włączać w działania na rzecz ochrony środowiska, ekologii i ochrony klimatu. Powinien być drukowany i rozpowszechniany w szczególności wśród lokalnych społeczności poprzez administrację samorządową, rządową i organizacje społeczne.”

dr inż. Lech Magrel

SPIS TREŚCI

Wstęp	6
Część I Wprowadzenie	7
Eliza Szadkowska	
Opis projektu Liderzy Eko-Zmian.....	7
Jarosław Ruszewski	
Partycypacja obywatelska i wolontariat w ekologii i ochronie klimatu – analiza stanu faktycznego na przykładzie województwa podlaskiego.....	10
Adam Sacharewicz	
Czym są zasoby przyrodnicze w lokalnej społeczności na przykładzie aglomeracji Białystok.....	24
Izabela Solarczyk	
Empatia ekologiczna (efektywny altruizm) – psychologiczne i społeczne aspekty włączania obywateli w ekologię i ochronę zasobów przyrodniczych.....	32
Agnieszka Nazaruk-Zdanuczyk	
Odpowiedzialność ekologiczna w finansach i biznesie.....	38
Część II Metody działań partycypacyjnych w ekologii i ochronie klimatu wypracowane w projekcie	42
Eliza Szadkowska	
Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Kurs przedmiotu Empatia Ekologiczna, Moduł Eko-Lider.....	42
Dominik Sołowiej	
Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Kurs przedmiotu Empatia Ekologiczna, Moduł Eko-Influencer.....	49
Eliza Szadkowska	
Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Koło Empatii Ekologicznej.....	53
Eliza Szadkowska	
Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – studio filmowe Eko-Influencer i Bank Wiedzy Eko-Lidera.....	58
Adam Sacharewicz	
Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Praktyki i wolontariat w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej.....	59
Eliza Szadkowska	
I Mistrzostwa Ploggingu.....	68
Eliza Szadkowska	
Festiwal Dla Matki Ziemi.....	69
Eliza Szadkowska, Bożena Rutkowska, Dominik Sołowiej	

Alert dla Matki Ziemi - monitoring obywatelski w ekologii.....	72
Część III Opis praktyk i narzędzi w ekologii i ochronie klimatu stosowanych w Norwegii.....	123
Alf Johansen	
Opis praktyk i narzędzi w ekologii i ochronie klimatu stosowanych w Norwegii.....	123
Bibliografia.....	134
Informacje biograficzne o autorach.....	139

WSTĘP

Jaki jest cel publikacji?

Podręcznik jest jednym z rezultatów projektu Liderzy Eko-Zmian. Zawiera prezentację dobrych praktyk w ekologii oraz działań edukacyjnych, których zadaniem jest pobudzenie postaw proekologicznych wśród mieszkańców naszego regionu.

Głównym celem publikacji jest prezentacja wypracowanych w projekcie narzędzi przeznaczonych do działań proekologicznych w społeczności lokalnej.

Kolejnym celem jest:

- kreowanie świadomości ekologicznej poprzez proces edukacyjny, obejmujący kształtowanie postaw, rozbudzanie zainteresowania ludzi wzajemnie powiązanych ze sobą ekonomicznie, relacjami społecznymi, politycznymi i ekologicznymi,
- umożliwienie zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do poprawy stanu środowiska przyrodniczego i właściwego gospodarowania jego zasobami,
- tworzenie nowych wzorców postępowania proekologicznego, m.in. mądrej konsumpcji i oszczędzania zasobów naturalnych.

Do kogo skierowana jest publikacja?

Mamy nadzieję, że podręcznik stanie się inspiracją i wsparciem dla każdej osoby, która podejmuje działalność w sferze ekologii, ochrony klimatu i przyrody na poziomie lokalnym.

Publikacja jest skierowana w szczególności do:

- środowiska akademickiego, zarówno osób studiujących, jak i pracujących w uczelni wyższej, bez względu na jakiekolwiek posiadane cechy, w tym wiek, płeć, pochodzenie, wykonywany zawód czy szczególne potrzeby. Prezentowane narzędzia są kierowane do odbiorców programów kształcenia na kierunkach ekonomicznych, administracyjnych i biznesowych,
- mieszkańców regionu podejmujących działania w społeczności lokalnej oraz instytucji, firm i organizacji pozarządowych realizujących działania w sferze ekologii i ochrony środowiska naturalnego.

Zespół Projektu Liderzy Eko-Zmian

Część I Wprowadzenie

Eliza Szadkowska

Opis projektu Liderzy Eko-Zmian

Jakiego problemu dotyczy projekt?

Zdiagnozowany przez nas problem to postępująca degradacja zasobów przyrody regionu kosztem rozwoju gospodarczego. W przeważającej mierze jest to efekt niskiej wiedzy i wrażliwości ekologicznej mieszkańców, tzw. postaw proekologicznych. Brak jest form edukacji o właściwym gospodarowaniu zasobami przyrody, przez co obywatele w małym stopniu włączają się w działania ekologiczne w swoim otoczeniu. W Diagnozie Strategicznej Województwa Podlaskiego z 2020 r. wskazano, że w naszej społeczności rośnie poczucie indywidualnego wpływu na środowisko. Deklaracje proekologiczne mieszkańców regionu są motywowane głównie względami ekonomicznymi, chęcią oszczędzania. Brak jest kultury (zwyczajów) tzw. zero waste; ekologiczność w zakupach i oszczędzanie zasobów pozostaje zjawiskiem marginalnym. Problemem władz samorządowych jest podejmowanie decyzji dotyczących zagospodarowania przestrzennego i infrastruktury, zwłaszcza w aglomeracji. Na tym tle często powstają konflikty społeczne. Udział mieszkańców w prowadzonych konsultacjach społecznych dotyczących krajobrazu i przyrody jest najniższy w kraju, podobnie udział w działaniach społecznych i wolontariacie w ekologii. W firmach i instytucjach lokalnych prowadzenie programów ekologicznych jest znikome.

Obecny projekt jest kontynuacją naszych cyklicznych działań i daje szansę na bardziej efektywną realizację programu edukacji i wolontariatu przyrodniczego w środowisku lokalnym. Dlatego do projektu zaprosiliśmy partnerów z potencjałem i doświadczeniem w edukacji i partycypacji obywatelskiej.

Wspólnie opracowaliśmy ankietę, którą przeprowadziliśmy wśród odbiorców naszego projektu: studentów i pracowników WANS w Białymstoku, kierunków: finanse, zarządzanie, administracja. W ankiecie wzięło udział 187 studentów i 31 pracowników uczelni. Wyniki pokazują, że większość osób nie ma wiedzy, jak postępować w sytuacji zagrożenia środowiskowego. Tylko 23 osoby słyszały o lokalnych programach edukacji ekologicznej, a tylko u 39 uczestników działania

i programy wpłynęły na zmianę postaw proekologicznych. Nawet 146 respondentów nie uczestniczy w konsultacjach środowiskowych i nie wie, jak to skutecznie robić. potrzebuje Praktycznych umiejętności w zakresie robienia odpowiedzialnych zakupów i oszczędzania zasobów nie posiada aż 124 osób. Zwiększyć wiedzę na temat recyklingu chciałoby aż 80 osób, a 75 na temat oszczędzania energii i wody. Ponad połowa uczestników potrzebuje warsztatów na

temat segregacji odpadów i ochrony zasobów przyrody. Wśród respondentów aż 27 osób studiujących jest chętnych by nabyć umiejętności Eko-Influencera. Z zaproponowanych form wolontariatu i praktyki ekologicznej większość ankietowanych wyraziła chęć uczestnictwa w monitoringu i identyfikacji zagrożeń oraz czynnej ochronie przyrody, a 70 osób chce wziąć udział w działaniach edukacji ekologicznej i obsłudze turystów.

Projekt odpowiada na potrzeby odbiorców bezpośrednich, wpisując się w główne cele strategiczne regionu: kreowanie świadomości ekologicznej poprzez edukację ekologiczną obejmującą kształtowanie świadomości, rozbudzanie zainteresowania ludzi związanymi ze sobą kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi, umożliwienie zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych do poprawy stanu środowiska przyrodniczego, w tym tworzenie nowych wzorców postępowania proekologicznego (tzw. mądrej konsumpcji).

Jaki jest cel główny projektu? Jakie działania zostały podjęte, aby go osiągnąć?

Głównym celem projektu jest stworzenie pierwszego w Polsce Akademickiego Centrum Edukacji i Praktyk Ekologicznych, wprowadzenie na stałe do programu nauczania na kierunkach biznesowych: zarządzanie, finanse i rachunkowość, administracja podstaw przedmiotu pn. empatia ekologiczna.

Aby osiągnąć ten cel w ramach działań przeprowadziliśmy: kurs przedmiotu empatia ekologiczna – moduły Eko-Lider, Eko-Influencer, Eko-Praktyk. Powołaliśmy do życia Koło Naukowe Empatii Ekologicznej i Platformę e-learning Bank Wiedzy Eko-Lidera, stworzyliśmy studio filmowe Eko-Influencerów, przeprowadziliśmy obóz szkoleniowy edukatorów przyrodniczych, Studencki Alert dla Matki Ziemi – praktyki monitoringu obywatelskiego w ekologii, otwarte imprezy dla społeczności w regionie: I Mistrzostwa Ploggingu przez Puszcę Knyszyńską w maju 2022, Festiwal dla Matki Ziemi w czerwcu 2023. W ramach projektu intensywnie prowadziliśmy współpracę z Partnerem z Państw Darczyńców Programu Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny, z którym wymieniliśmy się dobrymi praktykami o zrównoważonym rozwoju w dużych miastach i wspólnie opracowaliśmy niniejszy podręcznik Eko-Lidera.

Aby zwiększyć szanse na osiągnięcie rezultatów stworzyliśmy zespół partnerów z Polski i Norwegii, w którego skład wchodzi:

1. Stowarzyszenie Przyjaciół Puszczy Knyszyńskiej Wielki Las wspierane przez Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej wiedzą i doświadczeniem w edukacji przyrodniczej.
2. Wschodnioeuropejska Akademia Nauk Stosowanych w Białymstoku z potencjałem i doświadczeniem w kształceniu kadr finansów, zarządzania

- i administracji, która koordynowała kurs przedmiotu empatia ekologiczna.
3. Fundacja Centrum Inicjatyw na Rzecz Społeczeństwa FCIS z doświadczeniem w monitoringu i partycypacji obywatelskiej, która poprowadziła działanie Studencki Alert dla Matki Ziemi – praktyki monitoringu obywatelskiego w ekologii.
  4. Innovation Circle Network - międzynarodowe stowarzyszenie z siedzibą w Norwegii działające od 2007 r. na rzecz mniejszych i średnich miejsc w Europie i na świecie, mające na celu uczynienie ich zrównoważonymi i bardziej atrakcyjnymi, które wniosło do naszych działań swoje doświadczenie i wiedzę ekspercką przy opracowaniu narzędzi dla edukatorów przyrodniczych.

Jakie rezultaty powstały z naszego projektu?

W rezultacie naszych działań ponad 100 osób zwiększyło wiedzę i kompetencje proekologiczne, a 20 edukatorów pozyskało nowe umiejętności włączania obywateli do działań na rzecz właściwego gospodarowania zasobami przyrodniczymi. Zostało Eko-Liderami 21 zaangażowanych w pełni w działania projektu absolwentów kursu empatii ekologicznej. Powstały takie narzędzia wspierające edukację o postawach proekologicznych, jak: platforma e-learning pt. Bank Wiedzy Eko-Lidera, podręcznik Eko-Lidera, Koło Naukowe Empatii Ekologicznej, Studio medialne/filmowe Eko-Influencerów, Raport z monitoringu obywatelskiego w ekologii z Mapą Interwencji Eko-Pozytywnych.

Osoby uczestniczące w projekcie, które odbyły kurs oraz aktywnie włączyły się do działań, w tym praktyk ekologicznych, otrzymały Certyfikat Wiarygodności Ekologicznej i wpis do suplementu do dyplomu ukończenia studiów wyższych, potwierdzony przez międzynarodowych ekspertów.

Zapraszamy na media społecznościowe projektu:

Facebook www.facebook.com/LiderzyEkoZmian

Strona internetowa WANS www.wans.edu.pl/liderzy-eko-zmian/

Jarosław Ruszewski

Partycypacja obywatelska i wolontariat w ekologii i ochronie klimatu – analiza stanu faktycznego na przykładzie województwa podlaskiego

Województwo podlaskie charakteryzuje bogactwo ponadprzeciętnych wartości przyrodniczych. Na terenie województwa podlaskiego występują aż cztery parki narodowe. Są nimi: Narwiański Park Narodowy, Biebrzański Park Narodowy, Białowieski Park Narodowy i Wigierski Park Narodowy oraz trzy parki krajobrazowe: Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej i Suwalski Park Krajobrazowy. Istniejące duże zalesienie, użytki zielone, tereny bagienne, wody i rzeki czynią ten teren cennym i atrakcyjnym przyrodniczo. Nie oznacza to jednak, że region nie boryka się z problemami ekologicznymi. Aby im zapobiegać, a jednocześnie dbać o obszary przyrodniczo cenne, w województwie podlaskim inicjuje się i realizuje szereg działań wspierających podmioty, które urzeczywistniają cele związane z ochroną środowiska i klimatu. Administracja samorządowa, władze województwa oraz przedsiębiorstwa i podmioty społeczne podejmują liczne aktywności, które mają na celu usprawnienie prowadzonej działalności z poszanowaniem środowiska naturalnego, jak też uświadomienie różnorodności biologicznej województwa przez podniesienie poziomu wiedzy ekologicznej i uwrażliwienie na problemy ochrony środowiska. Zakres tych działań determinują realne potrzeby i przepisy prawne, posiadane lub możliwe do uzyskania środki finansowe, otwarcie na zmiany, nowe technologie czy innowacyjne rozwiązania.

Dbalością o przyrodę będącą dziedzictwem i bogactwem narodowym ustawodawca obciąża zarówno organy administracji publicznej, osoby prawne i inne jednostki organizacyjnych, jak i osoby fizyczne. Niemniej jednak to organy administracji publicznej są obowiązane do zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w celu ochrony przyrody. Obowiązkiem organów administracji publicznej, instytucji naukowych i oświatowych, a także publicznych środków masowego przekazu jest też prowadzenie działalności edukacyjnej, informacyjnej i promocyjnej w dziedzinie ochrony przyrody. Edukacja ekologiczna prowadzona ustawicznie i systematycznie sprzyja aktywnemu włączaniu coraz szerszych kręgów społeczności w działania na rzecz poprawy jakości środowiska oraz pobudza podejmowanie inicjatyw lokalnych przez instytucje i organizacje mające w swoich celach działalność ekologiczną.

Zwiększenie świadomości mieszkańców na wartości środowiska przyrodniczego, istniejące zagrożenia wynikające ze zmian klimatu czy konieczności zapobiegania tym zmianom ułatwiają także wdrażanie rozwiązań, których celem jest adaptacja lub mitygacja zmian klimatycznych. Mogą one wymagać od mieszkańców

przewartościowania dotychczasowych zachowań i przyzwyczajzeń. Dlatego poza działalnością bezpośrednio podejmowaną przez sektor publiczny ważne jest, by wspierać również aktywność obywateli i organizacji pozarządowych na rzecz ochrony środowiska.

Aktywny udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska jest formalnie regulowany przepisami prawa, które wprowadzają m.in. procedurę udziału społeczeństwa w podejmowaniu decyzji administracyjnych oraz przy opracowywaniu dokumentów strategicznych, polityk planów, m.in. programu ochrony środowiska. Sporządzenie tego dokumentu jest wymogiem formalnym wynikającym z art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, który na wszystkie szczeble administracji samorządowej nakłada obowiązek opracowania programów ochrony środowiska. Programy mają realizować cele zawarte w strategiach, programach i dokumentach programowych, o których mowa w ustawie z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Organizacje pozarządowe jako reprezentant społeczności mają zatem możliwość wypowiedzenia opinii w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczą w podejmowaniu przez władze, zwłaszcza samorządowe, istotnych decyzji. Realizują partycypację obywatelską w dwóch co najmniej zakresach:

- są reprezentantem społeczności lokalnej, wyrazicielem potrzeb, dążeń i oczekiwań tejże. Spełniają rolę „pasa transmisyjnego”, przekazującego informacje zarówno od mieszkańców do samorządu, jak i od samorządu do mieszkańców. Organizacje te jako reprezentant społeczności powinny mieć zatem możliwość wypowiedzenia opinii w sprawach ważnych dla społeczności i współuczestniczyć w podejmowaniu przez władze samorządowe istotnych decyzji;
- podejmują działania o charakterze innowacyjnym. Wypracowują nowe i niekonwencjonalne sposoby rozwiązywania problemów, z którymi nie radzą sobie władze lokalne.

Świadomość ekologiczna mieszkańców i ich zaangażowanie w działania na rzecz poprawy jakości środowiska **oraz przekonanie, że wspólny wysiłek ma sens i realny wpływ na ich życie, sprzyja wdrażaniu nowych pomysłów i rozwiązań m.in. w obszarze ochrony przyrody.** Tworzenie lokalnych sieci współpracy obejmujących organizacje pozarządowe, media, liderów lokalnych i wolontariuszy pozwala na trwałe i skuteczne umiejscowienie tematyki ekologicznej w społecznościach lokalnych. Praca społeczna wolontariuszy – osób fizycznych, którzy ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonują świadczenia na zasadach określonych w ustawie dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie stanowi możliwość niesienia pomocy w odbudowie ekosystemów,

eliminowaniu zanieczyszczających odpadów, ochronie zwierząt czy promowaniu troski o środowisko. Może być to zaangażowanie akcyjne lub systematyczne zarówno przy realizacji profesjonalnych programów badawczych, jak i akcjach kampanijnych, np. sprzątanie rzek i lasów, liczenie ptaków i nietoperzy, zabezpieczanie nurogęsi maszerujących do swych legowisk przez ruchliwe arterie drogowe czy sadzenie drzew i krzewów.

Z perspektywy ochrony bioróżnorodności, walki z zanieczyszczeniem planety czy walki ze zmianami klimatu to właśnie poziom lokalny jest kluczowy. Poniżej przytoczono 10 wybranych przykładów dobrych praktyk, przybliżających zaangażowanie społeczne mieszkańców w kształtowaniu i ochronie środowiska w województwie podlaskim, obejmujących działania administracji publicznej, biznesu i organizacji pozarządowych.

Ochrona zadrzewień - promocja rodzimych gatunków drzew północno-wschodniej Polski

Projekt realizowany był przez Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT w Suwałkach. Organizacja ta od wielu lat inicjuje, wspiera i organizuje przedsięwzięcia łączące zaangażowanie społeczne wolontariuszy z działaniami ukierunkowanymi na ochronę środowiska i edukację ekologiczną. Poza działalnością szkoleniową, doradcą i grantodawcą ma za sobą także doświadczenia związane z realizacją własnych projektów związanych z ochroną przyrody.

Realizacja projektu miała na celu edukację społeczeństwa w zakresie roli zadrzewień w kształtowaniu różnorodności biologicznej. Działania prowadzone były na terenach gmin, w granicach których wyznaczono obszar sieci Natura 2000 „Ostoja Wigierska” oraz miasta Suwałki. Najważniejsza rola zadrzewień polega na pełnieniu przede wszystkim funkcji ochronnych, jednakże mają one również znaczenie społeczno-kulturowe i gospodarcze. To oczywiście podział bardzo ogólny, ponieważ ze względu na charakter i miejsce występowania mają do wypełnienia swoje cele szczegółowe.

Treść programu skierowana była głównie do mieszkańców tego terenu, ale pośrednio również do ogółu społeczeństwa regionu północno-wschodniej Polski. Projekt miał za zadanie kształtować świadomość społeczeństwa w kierunku poznania znaczenia i roli zadrzewień w kształtowaniu bioróżnorodności, zapoznać z gatunkami drzew naturalnie występującymi na terenie północno-wschodniej Polski, zaznajomić z przepisami dotyczącymi ochrony zadrzewień. Atrakcyjność prowadzonych działań zapewniło zastosowanie elementów technologii 3D w trakcie szkoleń, zajęć edukacyjnych i imprez promocyjnych. W trakcie realizacji zadania zrealizowano następujące działania:

a) „Trzeci wymiar edukacji ekologicznej”

Były to zajęcia edukacyjne i szkolenia z wykorzystaniem technologii 3D obejmujące:

- „Kolorowe listki” - kameralne i terenowe zajęcia dla grup przedszkolnych obejmujące naukę rozpoznawania podstawowych gatunków drzew po wyglądzie liści.
- „Poznaj swoich i obcych” - edukacja uczniów szkół podstawowych obejmująca zajęcia na temat rodzimych i obcych gatunków występujących na terenie Wigierskiego Parku Narodowego. W ramach tego działania została również powołana grupa wolontariuszy, która po półrocznych warsztatach przeprowadziła 20 godzinnych zajęć dla uczniów szkół podstawowych.
- „Cudze sadzicie...” – otwarte szkolenia dla mieszkańców gmin z terenu Ostoi Wigierskiej z zakresu ochrony zadrzewień i ich roli w kształtowaniu bioróżnorodności. W trakcie spotkań poruszano tematykę związaną z pielęgnacją oraz legalnym usuwaniem chorych drzew.

b) Konkurs fotograficzny „Nasze drzewa”

W ramach tego zadania przeprowadzono konkurs fotograficzny, którego tematyką były rodzime gatunki drzew północno-wschodniej Polski. Zdjęcia posłużyły m.in. do stworzenia bazy zdjęć drzew rodzimych, umieszczonej na stronie internetowej projektu a także wydania kalendarza ściennego.

c) Akcja wprowadzania zadrzewień „Zmieniamy szare w zielone”

Członkowie stowarzyszenia, wolontariusze oraz zaproszeni przedstawiciele władz samorządowych, organizacji pozarządowych i mediów prowadzili akcje zadrzewień w pięciu lokalizacjach na terenach miejskich i wiejskich w Suwałkach, gminie Suwałki i gminie Krasnopol. Działanie miały na celu zwiększanie bazy różnorodności biologicznej na terenach nieleśnych. Zadrzewienia są pierwszym i najważniejszym z wymienionych powyżej źródłem bogactwa gatunków roślin i zwierząt w środowisku rolniczym. Są cenne przede wszystkim ze względu na zróżnicowanie funkcji pełnionych w krajobrazie. Umożliwiają także rozmnażanie i życie gatunkom związanym z lasem, w terenie, gdzie te zbiorowiska nie występują.

d) Promocja i informacja

W ramach tego działania zrealizowano:

- wystawę zdjęć rodzimych gatunków drzew północno-wschodniej Polski, w trakcie której przeprowadzono międzyprzedszkolny konkurs recytatorski „Przyroda moim przyjacielem”,

- imprezę turystyczno-rekreacyjną "I Triathlon Wigierski" obejmującą trzydniowe warsztaty edukacyjne, w ramach których odbył się rajd pieszy, rowerowy i spływ kajakowy rzeką Czarna Hańcza,
- stronę internetową projektu,
- opracowanie, wydruk i kolportaż wydawnictw, ulotek, plakatów i kalendarza,
- zakup gadżetów promocyjnych,
- ustawienie tablic pamiątkowych w miejscach wprowadzania zadrzewień,
- ewaluację wyników zajęć edukacyjnych i szkoleń przeprowadzaną wśród mieszkańców regionu,
- konferencję podsumowującą projekt.

Ograniczanie wprowadzania obcych gatunków do przydomowych ogródków, zwiększenie świadomości społeczeństwa na temat roli zadrzewień w życiu człowieka oraz zapewnienie poszanowania prawa w zakresie ich ochrony – takie główne cele przyświecały autorom projektu podczas licznych szkoleń i spotkań z mieszkańcami Suwałk i gmin zlokalizowanych na terenie objętym obszarem Natura 2000 „Ostoja Wigierska”. Analiza przeprowadzonych spotkań i szkoleń wyraźnie pokazała, że istnieje problem ze zrozumieniem, jak ważnym elementem środowiska przyrodniczego są śródpolne, przydrożne czy też osiedlowe zadrzewienia. Wskazała też, że mieszkańcy obszarów wiejskich pojmują znaczenie zadrzewień w szerszym kontekście niż tylko ładnie wyglądających elementów krajobrazu czy producentów tlenu, jak to ma miejsce w przypadku większości mieszkańców miast. Rozumieją ich potencjał dla zwiększania atrakcyjności turystycznej terenu, cenią za walory użytkowe, lecznicze czy też, a może przede wszystkim, za źródło pożytków pszczelich. Jednocześnie ta sama grupa ludności wskazywała na pewne obszary konfliktów, jakie mogą występować na styku zadrzewienie – grunt użytkowany rolniczo. Podnosiła problem konkurencji korzeniowej drzew przydrożnych z roślinami uprawnymi oraz ograniczenie przez nie możliwości mechanicznego użytkowania posiadanych gruntów. Podczas prowadzonych rozmów specjaliści ze stowarzyszenia starali się wyjaśniać, że wskazywane problemy byłyby o tyle zasadne, o ile do ich powstania nie przyczynialiby się sami rolnicy, którzy w wielu przypadkach, podczas prowadzenia prac polowych worywują się w pas drogowy, skutecznie likwidując bufor oddzielający zadrzewienie od gruntów rolnych. Zdecydowanie największy problem sprawiało uczestnikom spotkań i szkoleń zrozumienie przepisów prawa dotyczących ochrony zadrzewień. W wielu przypadkach nie wiedzano o konieczności uzyskiwania odpowiednich zezwoleń na wycinkę drzew, a jeżeli już posiadano na ten temat wiedzę, to nierzadko nie była ona aktualna, a to ze względu na dość często zmieniające się przepisy w tym zakresie.

Dzięki zrealizowanym działaniom projektu udało się wyjaśnić mieszkańcom wiele wątpliwości dotyczących m.in. roli zadrzewień w krajobrazie miejskim i

wiejskim, procedur związanych z usuwaniem drzew z zadrzewień, czy zasad i terminów wprowadzania nasadzeń. Stowarzyszenie w podsumowaniu projektu podkreśliło, że jego realizatorzy mają nadzieję, że przeprowadzone prace w terenie w połączeniu z treścią przeprowadzanych szkoleń, konkursów i publikacji w sposób znaczący wpłyną na zwiększenie tolerancji lokalnego społeczeństwa na rozszerzanie powierzchni zadrzewień w regionie północno-wschodniej Polski, ograniczą wprowadzanie na tym terenie gatunków obcych i zapobiegą łamaniu prawa w zakresie ochrony zadrzewień. Zważywszy na fakt, że treści przekazywane podczas szkoleń wyraźnie interesowały uczestników i spotkały się z dużym zrozumieniem, to można mieć nadzieję, że przedstawione na początku podsumowania cele zostały osiągnięte, a ich efekt będzie w niedługim czasie widoczny.

W 2016 r. Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT w Suwałkach za program „Trzeci wymiar edukacji” uzyskało I miejsce w konkursie Wojewody Podlaskiego „Inicjatywa społeczna roku”. Celem konkursu jest promowanie działań organizacji pozarządowych z Podlasia, które swoimi inicjatywami aktywizują społeczność lokalną, organizują przedsięwzięcia z myślą o najbliższym otoczeniu, promują zasady współżycia społecznego i przyczyniają się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

Działania projektu realizowane w ramach Programu PL02 „Ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów” były dofinansowane przez Norwegię, Islandię i Liechtenstein w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014.

Zmiana klimatu

Celem projektu realizowanego w latach 2022-2024 przez Ośrodek Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku jest zaangażowanie w ciągu 18 miesięcy co najmniej 20 organizacji społecznych, 10 środowisk samorządowych i minimum 300 mieszkańców regionu, w tym co najmniej 50 osób młodych, do aktywnego udziału w dialogu obywatelskim, prowadzonym innowacyjnymi, atrakcyjnymi dla danych grup metodami. Projekt ma ułatwić konsultowanie i negocjowanie trudnych lokalnych tematów na linii społeczeństwo - samorząd, a także zachęcić mieszkańców do angażowania się w życie gminy czy powiatu. Ma też zwiększyć obecność organizacji społecznych, grup nieformalnych i mieszkańców (w tym młodzieży) w życiu publicznym, zmienić klimat do dialogu obywatelskiego, wzmocnić forum debaty publicznej w obszarze ochrony środowiska, zwiększyć poczucie wpływu na otaczającą rzeczywistość.

Dwa ważne aspekty projektu to edukacja o różnych formach dialogu społecznego, jakie mogą służyć ochronie środowiska i innych kluczowych, w okresie realizacji projektu, dylematów społeczności, a także praktyczna realizacja i ewaluacja

wybranych modeli konsultacyjnych w m.in. 10 środowiskach. Zadania w projekcie zaplanowane zostały tak, aby wzmocnić kompetencje i budować relacje trzech stron dialogu: strony samorządowej, czyli urzędników, strony społecznej, czyli przedstawicieli organizacji oraz bezpośrednio mieszkańców. W upowszechnianie konsultacji włączył się też Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego. Ewaluacja posłużyła do przygotowania poradnika „Konsultuj na rzecz zmiany klimatu – czyli jak to robić krok po kroku w Twojej gminie”. To z kolei pozwoliło wypracować i upowszechnić sprawdzone scenariusze w regionie (konferencja) i w Polsce (e-book) oraz zwiększyć udział społeczności, w tym młodzieży, w procesach decyzyjnych.

Projekt finansowany jest przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię z Funduszy EOG i Funduszy Norweskich w ramach programu „Aktywni Obywatele – Fundusz Regionalny”.

Nasz dom częścią świata

W ramach projektu „Nasz dom częścią świata” Stowarzyszenie Międzynarodowej i Międzykulturowej Wymiany ANAWOJ z Michałowa w lipcu 2021 r. zaprosiło na Podlasie grupę wolontariuszy, aby stali się lokalnymi animatorami i edukatorami ekologii. Udało się im gościć 11 młodych ludzi z Hiszpanii, Włoch, Francji, Grecji, Portugalii i Polski. Głównym tematem projektu była ekologia i dbanie o środowisko.

Projekt grupowego wolontariatu rozpoczęto od survivalowej przygody w lesie. Wspólnie zbudowano obozowisko w Cisówce i integrowano się m.in. zwiedzając okolicę i szukając pożywienia w otaczającej obozowisko naturze. Udało się również posprzątać pobliskie otoczenie. Następnie wolontariusze przenieśli się do Lewkowa Starego, a później do Sokola, gdzie rozpoczęto ekologiczne warsztaty. Codziennie przed południem proponowano wolontariuszom nowe zajęcia, aby poszerzyć ich wiedzę i przedstawić im propozycje do dalszych działań z lokalną społecznością. Odbyły się m.in. warsztaty z: ekologicznych kosmetyków, recyklingu plastikowych butelek, toreb, kartonów i papieru oraz szycia ekologicznych wielorazowych toreb. Codziennie po południu odbywały się zajęcia aktywizujące społeczność lokalną, które prowadzili nasi wolontariusze. Rozpoczynając od zajęć sportowych, językowych, nauki żonglowania, poprzez ekologiczne warsztaty, a kończąc na międzykulturowym wieczorze kulinarnym.

Stowarzyszenie poprzez podejmowane działania:

- zwiększyło świadomość ekologiczną wśród uczestników projektu oraz grup docelowych;

- zwiększyło świadomość własnej odpowiedzialności za środowisko i otoczenie (w kontekście lokalnym jak i globalnym);
- zwiększyło świadomość różnorodności, tolerancji, szacunku wobec ludzi i środowiska;
- włączenie młodzieży z terenów wiejskich do projektu;
- zachęcało dzieci do aktywnego spędzania czasu wolnego.

Projekt „Nasz dom częścią świata” był współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Korpusu Solidarności.

Wolontariat dla Wigier

Misją programu „Wolontariat dla Wigier” opracowanego i realizowanego przez Wigierski Park Narodowy jest:

- wspieranie działań realizowanych przez Wigierski Park Narodowy (WPN);
- angażowanie społeczeństwa w aktywne działania na rzecz ochrony przyrody;
- edukacja przyrodnicza społeczeństwa;
- promowanie postaw proekologicznych i idei zrównoważonego rozwoju;
- zwiększanie akceptacji dla działań podejmowanych przez WPN wśród społeczności lokalnej;
- wspieranie osób aktywnych w działaniach społecznych na rzecz przyrody poprzez umożliwienie im zdobywania wiedzy i doświadczenia oraz kontaktu z przyrodą w WPN.

Wolontariuszem w ramach tego programu może być każdy, kto chce aktywnie wspierać ochronę przyrody, ma ukończone 18 lat, spełnia stawiane poszczególnym zadaniom wymagania i zaliczył test wiedzy oraz uczestniczył w szkoleniu, jeżeli w opisie zadania jest to wymagane.

W ramach wolontariatu można odbyć praktyki studenckie, staż lub prowadzić badania naukowe. Tematy badań oraz ich metodyka muszą być jednak uzgodnione z WPN. Minimalna długość pobytu wolontariusza i świadczenia pracy wolontariackiej to 7 dni, w tym 2 dni wolne, a 1 dzień jest przeznaczony na szkolenie i zapoznanie się z miejscem oraz sposobem wykonywania świadczeń. Na czas pełnienia wolontariatu wolontariusz otrzymuje na własność koszulkę i elementy identyfikujące, ma także zapewniony bezpłatny nocleg w standardzie schroniskowym. Wszystkie niezbędne narzędzia i materiały do wykonania zadania zapewnia WPN. Każdy wolontariusz może zwiedzać wszystkie obiekty WPN bezpłatnie. W przypadku prac wymagających ochrony indywidualnej wolontariusz otrzymuje odzież ochronną i inne środki ochrony indywidualnej w zależności od potrzeb.

Wolontariusze, decydując się na wolontariat, mogą wybrać działania obejmujące 4 kierunki programowe:

- a) kontrola stanu i poprawa infrastruktury turystycznej:
  - kontrola stanu szlaków i ścieżek, ewentualne poszerzenie prześwitów szlaków poprzez przycięcie zwisających gałęzi, usunięcie przeszkód;
  - kontrola stanu tablic informacyjnych, tabliczek kierunkowych i innej infrastruktury turystycznej;
  - czyszczenie i konserwacja drewnianej infrastruktury turystycznej, tj. malowanie impregnatem drewnianych elementów infrastruktury: płotów, kładek, pomostów, ławostolów itp.

- b) pomoc leśnika:
  - inwentaryzacja gatunków obcych;
  - przegląd stanu ogrodzeń;
  - pomoc przy szacunkach brakarskich;
  - pomoc przy pomiarze drewna.

- c) wydarzenia edukacyjne:
  - pomoc w organizacji, przygotowaniu i realizacji wydarzeń edukacyjnych;
  - robienie zdjęć podczas imprez edukacyjnych;
  - pomoc przy przygotowaniu materiałów edukacyjnych.
  - gra terenowa – czerwiec/lipiec 2023
  - sprzątanie Świata – wrzesień 2023

- d) wystawa etnograficzna:
  - czyszczenie i pomalowanie eksponatów na wystawę etnograficzną znajdującą się w siedzibie Wigierskiego Parku Narodowego.

Uczestnicząc w akcji wolontariusze zyskują:

- swój wkład w ochronę przyrody jeziora Wigry i jego okolicy;
- rozwój swoich zainteresowań przyrodą;
- doświadczenie, które może przydać się na studiach lub w pracy zawodowej;
- aktywnie spędzony czas w otoczeniu przyrody;
- nowe znajomości z ludźmi o podobnych zainteresowaniach.

Program „Wolontariat dla Wigier” prowadzony jest ze środków Wigierskiego Parku Narodowego.

Piknik Podlaskich Parków Narodowych i Krajobrazowych

Od 3 lat w Podlaskim Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie odbywa się Piknik Podlaskich Parków Narodowych i Krajobrazowych. Mieszkańcy województwa oraz turyści mają okazję w jednym dniu spotkać się w przestrzeni skansenu z pracownikami 4 parków narodowych: Białowieskiego, Biebrzańskiego, Narwiańskiego, Wigierskiego oraz 3 parków krajobrazowych: Puszczy Knyszyńskiej, Suwalskiego i Łomżyńskiego Parku Krajobrazowego Doliny Narwi.

Parki narodowe oraz krajobrazowe przedstawiły bogactwo przyrodnicze swoich obszarów oraz przygotowały wiele atrakcji. Co roku wybierany jest temat przewodni spotkania. W 2023 r. były to rośliny. Można je było zobaczyć na zdjęciach prezentowanych na stoiskach wystawienniczo-edukacyjnych oraz w postaci modeli przygotowanych przez Białowieski Park Narodowy. Pojawiły się także w grze terenowej, która przyciągnęła wielu mieszkańców podlaskich miejscowości oraz obecnych na wydarzeniu turystów. Po zakończeniu gry jej uczestnicy otrzymywali atrakcyjne upominki oraz wydawnictwa książkowe. Park przygotował również quiz wiedzy przyrodniczej z nagrodami dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Poprzez gry i zabawy zachęcano do prawidłowej segregacji śmieci. Ośrodek Edukacji Ekologicznej Sokolarnia przygotował pokaz ptaków drapieżnych. W trakcie pikniku można było obejrzeć wystawę „Klimaty Podlasia” oraz inne wystawy, m.in. „Sztuka ludowa Podlasia”, „Zwierzęta w estetyce ludowej”, „Wnętrza dworskie we dworze z Bobry Wielkiej”, „Dawne leśnictwo na Podlasiu”, „Leśna bimbrownia”, „O pożytkach z gliny płynących”. Częściowo udostępniono także ekspozycje stałe Muzeum: „Sochy, sierpy, stępy... czyli o niegdysiejszym gospodarstwie”, „Środki transportu wiejskiego”, „Wnętrze w domu z Jacowłan”, „Wnętrze chałupy ze Starej Grzybowszczyzny”, „Wnętrze chałupy z Dąbrowy-Moczydeł”, „Wnętrze chałupy z Tymianek-Buci”, „Mechanizacja rolnictwa na podlaskiej wsi”.

Organizatorami III Pikniku Podlaskich Parków Narodowych i Krajobrazowych byli: Białowieski Park Narodowy, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego i Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej w Wasilkowie.

Wydarzenie zostało współfinansowane ze środków Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku.

Żabi zakątek – ostoja płazów

W Polsce występuje zaledwie 18 gatunków płazów i wszystkie są objęte ochroną ścisłą. Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN) określiła, że płazy są najbardziej zagrożoną grupą zwierząt. Od lat 80 XX w. zauważalny jest stały spadek populacji tych kręgowców. Za przyczynę takiej sytuacji uznaje się przede wszystkim

utrata siedlisk. Konieczne jest zatem tam, gdzie jest to tylko możliwe, odtwarzanie oczek wodnych wraz z odpowiednią „infrastrukturą” zewnętrzną w celu zapewnienia płazom odpowiednich warunków do życia i rozmnażania.

W otulinie Wigierskiego Parku Narodowego – miejscu realizacji działań, zinwentaryzowano 12 gatunków tych kręgowców. Duży udział w tym rejonie podmokłych nieużytków sprzyja rozwojowi płazów, jednakże niekorzystny jest fakt szybkiego zarastania i osuszania tych terenów na skutek zmian klimatycznych lub celowej działalności człowieka.

Wolontariusze z Centrum Aktywności Społecznej PRYZMAT w Suwałkach przystosowali dla płazów w Lipniaku k. Suwałk nieużywany naturalny zbiornik wodny. W ramach realizacji projektu zaadaptowano go dla potrzeb bytowania płazów, a występują tam: ropucha szara, żaba jeziorkowa, wodna, trawna i moczarowa. Zbiornik został oczyszczony z mułu, a jego dno o powierzchni około 140 m² wyprofilowano w taki sposób, aby umożliwiała zimowanie płazów w najgłębszych miejscach (1,5 - 2 m), jak również ich rozmnażanie się na przybrzeżnych wypłyceniach. Przejście ze strefy dna do strefy przybrzeżnej zostało ukształtowane w sposób umożliwiający wydostanie się zwierząt ze zbiornika na zewnątrz w przypadku okresowego spadku poziomu wód gruntowych w czasie suszy. Dodatkowo, w pobliżu oczka wodnego wykonano 10 konstrukcji z kamieni, karpiny i gałęzi spełniających rolę miejsc odpoczynku, schronisk i zimowisk dla zwierząt.

Zrealizowane działania pozwoliły lokalnie ograniczyć negatywny wpływ zmian klimatycznych na zmniejszanie liczebności płazów i przyczyniły się do wzbogacenia różnorodności biologicznej tego terenu poprzez zwiększenie populacji zagrożonych gatunków zwierząt w strefie buforowej parku narodowego.

Działania zostały przeprowadzone w ramach Konkursu Mikrograntów „Zmiany klimatu – zmiana nastawienia” Stowarzyszenia „Euroregion Niemen”, a sfinansowano je ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska w Warszawie.

Botaniczny Park Kieszonkowy na Nowym Mieście w Białymstoku

Utworzenie parku jest następstwem wyboru przez mieszkańców projektu zgłoszonego do budżetu obywatelskiego 2021 r. w Białymstoku, na który oddano 1074 głosów. Budżet obywatelski to proces, w którym mieszkańcy Białegostoku decydują o przeznaczeniu części budżetu miasta, zgłaszają projekty do realizacji, a następnie oddają na nie swoje głosy. W ramach białostockiego budżetu obywatelskiego można zgłaszać projekty należące do zadań własnych miasta i/lub powiatu mające charakter ogólnomiejski lub osiedlowy.

Tworząc Botaniczny Park Kieszonkowy na Nowym Mieście zagospodarowano teren o powierzchni niespełna pół hektara. Na terenie parku zostały założone łąki kwietne i nasadzenia z krzewów liściastych. Znajdują się tu również różne zioła oraz rodzime gatunki drzew liściastych. Drzewa tworzą edukacyjną ścieżkę dendrologiczną. Nasadzone są też platany oraz drzewa owocowe starszych odmian. Od strony ulicy Transportowej zastosowano roślinne ogrodzenie z róży pomarszczonej. Jednym z elementów wyposażenia jest tak zwana „żywa architektura” – altana i płotki wykonane z żywych pędów różnych gatunków wierzby. Duże wrażenie robi powstała w ramach projektu motylarnia – bylinowe rabaty z odpowiednio dobranymi roślinami, w tym z „motylim krzewem” oraz jeżówką purpurową. W parku są też drewniane domki dla motyli i dla trzmieli. Obok motylarni znajduje się barwna tablica edukacyjna poświęcona motyłom dziennym i nocnym.

Projekt „Botaniczny Park Kieszonkowy” został zrealizowany za kwotę 502 300 zł z budżetu obywatelskiego 2021.

Małe granty ekologiczne

Program Ośrodka Wspierania Organizacji Pozarządowych w Białymstoku ukierunkowany jest na kształtowaniu właściwych zachowań społecznych w celu poprawy jakości przestrzeni życia człowieka, w szczególności jakości powietrza i lokalnego klimatu. W ramach programu stowarzyszenie przyzna co najmniej 9 dotacji do 2000 zł na realizację projektów w obszarze zadań publicznych ze sfery ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego województwa podlaskiego. Celem projektu jest kształtowanie właściwych zachowań społecznych, prowadzących do poprawy jakości przestrzeni życia człowieka, w szczególności jakości powietrza i lokalnego klimatu. Pomysłodawcy mogą uzyskać wsparcie finansowe swoich inicjatyw w zakresie:

- informowania o znaczeniu zieleni, parków miejskich, ekoparków, ogrodów botanicznych itp.;
- ograniczenia negatywnego wpływu człowieka na najbliższe środowisko (np. szkodliwości przydomowych węglowych kotłowni i bezklasowych kotłach);
- kształtowania właściwych zachowań społecznych, propagowanie oszczędzania energii cieplnej i elektrycznej oraz wykorzystywania odnawialnych źródeł energii;
- przeciwdziałania wyspom ciepła w miastach i zagrożeniom suszą;
- informowania o znaczeniu zasobów przyrody, różnorodności biologicznej, ekosystemów dla utrzymania równowagi przyrodniczej;

- uczenia, w jaki sposób odczytywać krajobrazy i na czym polega relacja pomiędzy ekologią i problemami krajobrazu a kwestiami społecznymi i ekonomicznymi i popularyzację założeń Europejskiej Konwencji Krajobrazowej.

Zdaniem organizatorów zmiana w tych obszarach może zajść dopiero wtedy, gdy przekona się społeczeństwo, a szczególnie najbliższe otoczenie, że czyste środowisko jest podstawą zdrowia i dobrego samopoczucia ludzi i trzeba o nie dbać na co dzień. Nie wszystko jest zależne od władz centralnych czy samorządowych, gdyż wiele codziennych czynności – w domu i w pracy – ma negatywne skutki środowiskowe i bez zaangażowania w proces poszczególnych ludzi, żadne, nawet najlepsze rozwiązania organizacyjne, prawne czy techniczne nie odniosą pożądanego skutku.

Stowarzyszenie OWOP ma za sobą także doświadczenie w realizacji innego programu regrantingowego pod tytułem „Dbamy o drzewa 3 – inicjatywy społeczne”. Program ten wspierał animacyjnie i edukacyjnie w podejmowaniu działań mających na celu podnoszenie świadomości społecznej o roli, wartości i ochronie zadrzewień oraz krajobrazu i ładu przestrzennego. Organizacje pozarządowe i grupy nieformalne z patronem mogły ubiegać się o granty w maksymalnej wysokości 1500 zł. Projekty realizowane w ramach tego programu dotyczyły zagadnień związanych z rolą drzew, krzewów i terenów zieleni z uwzględnieniem warunków społecznych, kulturowych i gospodarczych; wskazywały znaczenie i sposoby ochrony zadrzewień, w szczególności właściwe prowadzenie zabiegów pielęgnacyjnych oraz promowały świadomość tematów związanych z krajobrazem poprzez uczenie, w jaki sposób odczytywać krajobrazy.

Obydwa programy realizowane były w ramach zadań zleconych przez Zarząd Województwa Podlaskiego.

Wolontariat pracowniczy jako przejaw działań z zakresu społecznie odpowiedzialnego biznesu (CSR) na przykładzie firmy Castorama

Wolontariat pracowniczy obejmuje w swym zakresie wszelkie działania polegające na inicjowaniu i wspieraniu przez pracodawcę działalności społecznej swoich pracowników. W tym układzie pracownicy – wolontariusze świadczą różnego rodzaju prace, wykorzystując swoje umiejętności i zdolności, natomiast pracodawca umożliwia im podejmowanie takich inicjatyw oraz wspiera ich działania. Dzięki temu zarówno pracownicy, jak i pracodawcy zyskują wiele korzyści niemożliwych do uzyskania w inny sposób.

Regulacje prawne dotyczące wolontariatu, czyli ochotniczej i nieodpłatnej działalności wolontariuszy, unormowane są przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Uzupełniającą rolę odgrywają – z uwagi na nieco odmienny charakter wolontariatu pracowniczego – również ogólnie obowiązujące prawo, w szczególności przepisy zawarte w kodeksie cywilnym, a w określonych sytuacjach prawnych także przepisy kodeksu pracy.

W praktyce **wolontariat pracowniczy** uzupełnia strategię danego przedsiębiorstwa oraz pomaga integrować pracowników wobec istotnych kwestii społecznych, środowiskowych i gospodarczych. Dodatkowo jego założenia doskonale wpisują się w idee społecznej odpowiedzialności biznesu (ang. Corporate Social Responsibility – CSR). Jest to **konceptja, dzięki której przedsiębiorstwa na etapie budowania strategii uwzględniają interesy społeczne i ochronę środowiska, a także relacje z różnymi grupami interesariuszy.**

Castorama Polska, jako firma odpowiedzialna społecznie, wspiera społeczności lokalne i dba o środowisko. Jest częścią międzynarodowej Grupy Kingfisher i wraz z innymi spółkami, które ją tworzą, realizuje strategię zrównoważonego rozwoju, czyli takiego, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez ograniczania możliwości rozwoju przyszłych pokoleń. Podejście firmy do zrównoważonego rozwoju oraz środowiska jest zgodne z wymogami systemu zarządzania środowiskiem ISO 14001. Zobowiązuje to firmę do regularnego kontrolowania wpływu na środowisko, dążenia do nieustannej poprawy oraz zapobiegania zanieczyszczeniom.

W dniu 21 kwietnia 2023 r. firma zorganizowała akcję nasadzenia drzew na terenie prawie 8 ha, w której wzięło udział ponad 100 wolontariuszy ze sklepów i biur Castoramy oraz Grupy Kingfisher. Dzięki temu region Podlasia w Białogardach, w nadleśnictwie Rajgród, wzbogacił się o 7 tys. młodych sosen. Inicjatywa zalesiania była jedną z największych akcji wolontariatu pracowniczego w Castoramie na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Co ważne, firma ma już w planach kontynuację akcji zalesiania z nadleśnictwem Rajgród, którą pragnie rozszerzyć o kolejne gatunki drzew.

Warto też wskazać, iż Castorama promuje zrównoważone leśnictwo poprzez produkty oznaczone certyfikatami FSC, PEFC, które podpowiadają klientom, że produkty nimi oznaczone pochodzą z odpowiedzialnych źródeł. Dzięki wprowadzonym działaniom w polityce w zakresie drewna skierowanej do dostawców oraz działaniom informacyjnym dla klientów mogą przyczynić się do rozwijania gospodarki leśnej zarządzanej w sposób odpowiedzialny z poszanowaniem przyrody i lokalnych społeczności.

Eko-Podlasie

W 2022 r. Fundacja Aktywizacja zrealizowała projekt mający na celu edukację ekologiczną mieszkańców gminy Łapy. Poprzez organizację warsztatów proekologicznych, na których były poruszone m.in. tematy recydingu, upcydingu, zero waste, segregacji odpadów, ograniczenia konsumpcji i wytwarzania mniejszej ilości odpadów organizatorzy założyli, że uczestnicy projektu w aktywny sposób podejną do zagadnień proekologicznych.

Organizowane były warsztaty proekologiczne oraz zajęcia wyjazdowe. W zależności od wieku i możliwości organizacyjnych mieszkańcy samodzielnie wykonywali różnego rodzaju przedmioty z surowców wtórnych, naturalne kosmetyki, ekologiczne torby i wiele innych rzeczy w myśl zasady: odpady to nie śmieci, lecz cenne surowce. W myśl zasady: odpady to nie śmieci, lecz cenne surowce, uczniowie klas pierwszych wykonali z puszek, słoiczków i opakowań po jogurtach pojemniki na kredki i długopisy. Klasy druga i trzecia zajęły się produkcją naturalnych kosmetyków i stworzyły mydełka, m.in. z kawą, miętą czy płatkami owsianymi. Uczniowie zapoznawali się z właściwościami różnych naturalnych składników, tworząc przy tym mieszanki herbat z mięty, melisy, owoców czarnego bzu i dzikiej róży, hibiskusa, lukrecji i innych aromatycznych składników. Wszyscy przekonali się, że stworzenie własnych herbat owocowo-ziołowych nie jest trudne, a dzięki wykorzystaniu naturalnych składników mogą uniknąć konserwantów i sztucznych aromatów, które często występują w kupionych produktach.

Uczestnicy projektu odwiedzili też Muzeum Przyrodniczo-Leśne i Ośrodek Edukacji Przyrodniczej w Białowieży. Zajęcia edukacyjne na temat żubrów dostarczyły mnóstwa informacji o tym gatunku. Uczestnicy wyjazdu dowiedzieli się m.in. w jaki sposób żubr wrócił do puszczy po tym, jak po wojnie przestał występować w środowisku naturalnym, ile waży dorosły osobnik, jak powinno zachować się w sytuacji spotkania zwierzęcia, co jedzą największe ssaki w tej części Europy, ile osobników można spotkać w Puszczy Białowieskiej.

Powstały również prace plastyczne, które zostały wykorzystane do druku pocztówek promujących zadanie i ekologiczne zachowania. Prace dzieci były wyeksponowane w przedszkolu i szkole, dzięki czemu uczniowie i rodzice mogli zapoznać się z tematyką realizowanych zajęć.

Realizacja zadania przyczyniła się do pogłębienia wiedzy uczestników na temat środowiska przyrodniczego i jego ochrony, roli w życiu człowieka i kształtowaniu klimatu.

Projekt uzyskał dofinansowanie z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego.

Adam Sacharewicz

Czym są zasoby przyrodnicze w lokalnej społeczności na przykładzie aglomeracji Białystok?

Położona w centralnej części województwa podlaskiego aglomeracja białostocka obejmuje swoim zasięgiem miasto Białystok oraz 10 okolicznych gmin: Choroszcz, Czarną Białostocką, Dobrzyniewo Duże, Juchnowiec Kościelny, Łapy, Supraśl, Suraż, Turośń Kościelną, Wasilków i Zabłudów. Jest to obszar o powierzchni 1804,76 km².

Liczba ludności zamieszkującej aglomerację wg danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego wynosiła w 2013 r. 414 751 osób, a gęstość zaludnienia określono na 229,8 osób na km². Będący stolicą województwa Białystok zamieszkuje niespełna 300 tys. osób (295 683 mieszkańców wg danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku z 2021 r.)

Cechą szczególną aglomeracji białostockiej wyróżniającą w skali kraju jest położenie na terenie zachowującym znaczny stopień naturalności. Bliskość cennych przyrodniczo obszarów, takich jak puszcze: Knyszyńska, Białowieska, Augustowska, Bagna Biebrzańskie i Dolina Narwi oraz relatywnie niskie zaludnienie

i uprzemysłowienie sprzyjają rozwojowi turystyki. Walory przyrodnicze regionu przyczyniły się do stworzenia idei Zielonych Płuc Polski – koncepcji zakładającej połączenie rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego z ochroną środowiska.

W bezpośrednim sąsiedztwie Białegostoku znajduje się Puszcza Knyszyńska, otaczająca miasto od północy i wschodu, obejmująca swoim zasięgiem także miasta Supraśl, Wasilków i Czarna Białostocka. Lasy Puszczy Knyszyńskiej sięgają na północy górnej części Doliny Biebrzy. W części zachodniej obszar Puszczy Knyszyńskiej sięga Knyszyna i gminy Dobrzyniewo Duże, a skrajem południowym – gmin: Gródek, Michałowo i Zabłudów oraz Zalewu Siemianówka – sztucznego zbiornika wodnego tworzącego umowną granicę oddzielającą Puszcze Knyszyńską od Puszczy Białowieskiej. We wschodniej części lasy wchodzące w skład puszczańskiego kompleksu sięgają granicy państwa.

Puszcza Knyszyńska to jeden z najlepiej zachowanych, najbardziej naturalnych, a przy tym podlegających ochronie kompleksów leśnych na terenie kraju. Większość obszaru puszczy obejmuje utworzony w 1988 r., drugi w Polsce pod względem wielkości, Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej (PKPK) im. Profesora Witolda Sławińskiego o powierzchni 72 860 ha. Utworzona wokół parku otulina zajmuje obszar 53 827 ha.

Niemal cały teren parku oraz większa część otuliny wchodzi w skład europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000. Na opisywanym obszarze wyznaczono:

Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk „Ostoja Knyszyńska” (PLH200006) oraz Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków „Puszcza Knyszyńska” (PLB 200003).

Swoim zasięgiem PKPK obejmuje teren 11 gmin oraz 7 nadleśnictw: Czarna Białostocka, Dojlidy, Knyszyn, Krynki, Supraśl, Waliły i Żednia. Na terenie Puszczy Knyszyńskiej znajduje się 25 rezerwatów przyrody, z czego 21 położonych jest na obszarze PKPK. Zadaniem PKPK jest ochrona wartości przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych i historycznych regionu.

Pisząc o zasobach przyrodniczych aglomeracji białostockiej, nie sposób pominąć znaczenia, jakie ma dla niej bezpośrednia bliskość Puszczy Knyszyńskiej. W odniesieniu do obiektów o znacznej i ugruntowanej wartości przyrodniczej często stosowanym określeniem bywa słowo „bezcenne”, które wielokrotnie używane zostaje sprowadzone do rangi sloganu. Tymczasem współczesna wiedza, dzięki zastosowaniu zaawansowanej metodyki pozwala na precyzyjną wycenę wartości tzw. usług ekosystemowych świadczonych przez wybrane elementy środowiska, zaczynając od pojedynczych osobników (np. drzew) po złożone zespoły jak zbiorowiska leśne. Tym samym możliwe jest dokładne obliczenie finansowej wartości funkcji składowych części ekosystemu, takich jak m.in. produkcja tlenu, neutralizacja zanieczyszczeń, retencja wody czy obniżanie temperatury w czasie upałów. Interesującą inicjatywę w zakresie budowania świadomości na temat znaczenia drzew w mieście podjął Urząd Miejski w Białymstoku. Obok wybranych drzew rosnących na terenie stolicy województwa ustawiono tablice informujące o wyrażonej w kwotach finansowych wartości świadczonych przez nie usług ekosystemowych.

Edukacja społeczeństwa w zakresie funkcji tzw. zieleni miejskiej, zwłaszcza drzew, jest - jak wynika z doświadczeń służb ochrony przyrody, w tym pracowników PKPK - niezbędna.

Drzewa występujące w mieście, ze względu na specyfikę środowiska często funkcjonujące w warunkach znacząco odbiegających od optymalnych, są narażone na uszkodzenia związane z prowadzeniem prac budowlanych, nieumiejętnie wykonanymi zabiegami pielęgnacyjnymi, parkowaniem pojazdów w strefie zasięgu korzeni czy aktami wandalizmu. Temat znaczenia zieleni w miastach oraz metod zarządzania nią, ze względu na złożoność, znacznie przekracza zakres niniejszej publikacji. Podkreślić jednak należy, że budowanie świadomości na temat roli drzew w mieście powinno stać się priorytetowym kierunkiem działania edukatorów przyrodniczych.

Pisząc o zasobach przyrodniczych aglomeracji białostockiej, warto przypomnieć, że w ich uznaniu Białystok, jako pierwsze miasto w Polsce, został w 1993 r. wpisany na listę Sieci Zdrowych Miast Światowej Organizacji Zdrowia (WHO)

Niestety, funkcjonująca ciągle w przestrzeni publicznej opinia, wg której Białystok uważany jest za „zielone miasto” w ciągu ostatniego ćwierćwiecza straciła na

aktualności. Zmiany wprowadzane w krajobrazie miasta związane z jego rozbudową i rozwojem sprawiły, że pod względem udziału terenów zielonych i obecności drzew, zwłaszcza leciwych, Białystok nie różni się znacząco od innych, zbliżonych pod względem wielkości miast w Polsce. Tym większego znaczenia nabiera odpowiednia kompensacja polegająca na zastępowaniu utraconych obiektów przyrodniczych w sposób docelowo równoważący stratę.

Przywrócenie wizerunku miasta obfitującego w zieleni, szczególnie istotne w przypadku stolicy województwa szczycącego się bogactwem przyrodniczym, stanowi wyzwanie stojące przed urbanistami, architektami i projektantami kształtującymi krajobraz Białegostoku. Zachowanie i wkomponowanie istniejących obszarów zielonych czy wręcz pojedynczych drzew nie oznacza jednocześnie rezygnacji z tworzenia nowych obszarów zieleni miejskiej, szczególnie w centralnej części miasta. Wskazane jest, aby podczas projektowania i urządzania terenów zielonych preferować wykorzystanie gatunków rodzimych. Ważną kwestią wymagającą uwzględnienia podczas planowania przestrzennego jest pozostawienie możliwie jak największej powierzchni czynnej biologicznie, tzn. niezabudowanej kostką brukową czy płytami granitowymi, umożliwiającej m.in. wsiąkanie i odparowywanie wody. Jest to szczególnie ważne w związku z występującymi w ostatnim czasie lokalnymi podtopieniami, związanymi z ulewnymi opadami.

Innowacyjną i wartą upowszechnienia praktyką stosowaną w ostatnim czasie w ramach zarządzania znajdującymi się w granicach miasta terenami zielonymi jest zastępowanie tradycyjnych klombów czy trawników łąkami kwietnymi. Pozwala to na uzyskanie estetycznego, zmieniającego się w skali sezonu wegetacyjnego efektu wizualnego, a jednocześnie znajduje uzasadnienie zarówno z przyrodniczego, jak i ekonomicznego punktu widzenia. Poza oszczędnością wynikającą z braku konieczności regularnego koszenia czy uzupełniania obsady roślin przez ich dosadzanie, tworzenie łąk kwietnych wzbogaca bioróżnorodność, tworząc warunki umożliwiające funkcjonowanie złożonych zespołów roślin i zwierząt, zwłaszcza owadów, w tym niezwykle istotnych z punktu widzenia prawidłowego funkcjonowania ekosystemu owadów zapylających.

Równie ciekawą inicjatywą, bezpośrednio powiązaną ze zwiększeniem na terenie Białegostoku obszaru występowania roślin kwiatowych, było utworzenie pasieki miejskiej. Jej obecność, poza wprowadzeniem „sielskiego” elementu w zurbanizowanym krajobrazie, służy edukacji, a tym samym przyczynia się do wzrostu świadomości społecznej na temat roli owadów zapylających oraz konieczności podejmowania działań ukierunkowanych na ich ochronę.

Pomimo opisanych wcześniej niekorzystnych zmian polegających na utracie części terenów zielonych, zwłaszcza w ścisłym centrum, nie można umniejszać zasobów przyrodniczych Białegostoku, w granicach którego znajduje się szereg cennych przyrodniczo i podlegających ochronie obiektów umożliwiających kontakt

z naturą bez konieczności podejmowania wypraw poza miasto. Do najcenniejszych należą rezerwaty przyrody: „Antoniuk” o powierzchni 70,07 ha i „Las Zwierzyniecki” zajmujący obszar 33,84 ha. Doskonale znane mieszkańcom Białegostoku i często wykorzystywane jako teren spacerów lub innych form aktywności są tereny leśne: Las Solnicki, Las Pietrasze, Las Turczyński, Las Bagno i inne. Osoby poszukujące kontaktu z naturą w mieście korzystają też z terenów położonych w pobliżu zbiorników wodnych, takich jak stawy przy ul. Mickiewicza, Marczukowskiej czy Octowej. Do cennych przyrodniczo należy zaliczyć doliny rzek płynących przez obszar miasta, szczególnie w odcinkach położonych poza obszarem silnie zurbanizowanym, takich jak rzeka Biała, Dolistówka czy Bażantarka, pełniących funkcję tzw. korytarzy ekologicznych.

Na szczególną uwagę zasługuje zespół Stawów Dojlidzkich, znany w całym kraju zwłaszcza wśród ornitologów i amatorów tzw. *birdwatchingu* ostoja ptaków wodnych i wodno-błotnych. Udostępnienie do celów rekreacyjnych największego ze stawów tzw. plażowego poza możliwością spacerów czy prowadzenia obserwacji przyrodniczych stwarza możliwość kąpieli, wędkowania i uprawiania sportów wodnych.

Niebagatelne znaczenie mają pozwalające na kontakt z przyrodą, znajdujące się na terenie miasta parki, przede wszystkim park otaczający Pałac Branickich, Park Zwierzyniecki, Park Antoniuk oraz skwery czy nawet pojedyncze drzewa lub ich skupiska, pośród których spotkać można kilkanaście pomników przyrody.

Istotną rolę w kształtowaniu wiedzy na temat lokalnych zasobów przyrodniczych stanowią pojawiające się w ostatnim czasie wydawnictwa książkowe.

Na szczególną uwagę zasługują prezentujące aktualną wiedzę, odznaczające się wysokim poziomem merytorycznym i godne upowszechnienia publikacje z cyklu „Bioróżnorodność miasta Białegostoku”.

Z 14 planowanych pozycji do chwili obecnej ukazały się:

- „Różnorodność biologiczna miasta” D. Drzymulska, P. Zieliński, Białystok 2019
- „Szata roślinna Białegostoku” D. Wołkowycki, Białystok 2019
- „Motyle dzienne Białegostoku” M. Sielezniew, I. Dziekańska, Białystok 2019
- „Porosty Białegostoku” A. Matwiejuk, Białystok 2021
- „Ptaki Białegostoku” P. Mirski, G. Grygoruk, Białystok 2021
- „Ssaki Białegostoku” M. Ratkiewicz, P. Rode, Białystok 2022

Szeroko zakrojone działania realizowane w ramach Projektu „Liderzy Eko Zmian” również z całą pewnością nie pozostały bez wpływu na poziom wiedzy i empatii ekologicznej osób, do których były skierowane. Podobnemu celowi posłużyć ma w intencji autorów także niniejsza publikacja.

O rosnącym znaczeniu obszarów odznaczających się wysokim stopniem naturalności położonych na terenie miast lub w jego bezpośrednim otoczeniu świadczy zaangażowanie mieszkańców w ich zachowanie w stanie jak najmniej zmienionym, m.in. przez wywieranie wpływu na ograniczenie użytkowania gospodarczego. Udział społeczeństwa w kształtowaniu środowiska przyrodniczego otaczającego miasta widoczny jest w czasie konsultacji dotyczących utworzenia przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (PGL LP) stref lasów o zwiększonej funkcji społecznej.

O wzroście świadomości w zakresie walorów przyrodniczych środowiska i konieczności ich zachowania świadczy pozytywny odbiór społeczny inicjatyw ukierunkowanych na ochronę przyrody takich jak np. prowadzona na terenie miasta wiosenna akcja mająca na celu ograniczenie śmiertelności płazów związanej z ich migracją do miejsc rozrodu. Również wydarzenia o charakterze popularnonaukowym w formie spacerów przyrodniczych z przewodnikiem spotykają się z rosnącym zainteresowaniem.

Umiejętnie wykorzystane walory przyrodnicze mogą kształtować szeroko rozumiany rozwój całych społeczności i mieszkańców miast. Położenie w otoczeniu lasów pozytywnie wpływających na stan zdrowia, podobnie jak obecność łąki borowin o potwierdzonym działaniu leczniczym, przyczyniło się do uzyskania przez miasto Supraśl statusu uzdrowiska, a tym samym znaczącego rozwoju turystyki.

Korzystny wpływ obszarów leśnych PKPK na mieszkańców Białegostoku w kontekście powyższych danych nie może budzić wątpliwości, a uświadomienie społeczeństwu wymiernych wartości elementów środowiska przyrodniczego stanowi istotny czynnik edukacji ekologicznej. Warto w tym miejscu podkreślić, że również źródła zasobów wodnych wykorzystywanych przez mieszkańców Białegostoku pochodzą z obszaru PKPK – rzeki Supraśl oraz wód podziemnych retencjonowanych w piaskowo-żwirowych osadach.

Opisane położenie Białegostoku oraz miejscowości ościennych, jest z punktu zarówno widzenia mieszkańców, jak i osób przyjezdnych wyjątkowo korzystne pod względem możliwości użytkowania zasobów przyrodniczych. Łatwy dostęp do atrakcyjnych, cennych przyrodniczo obszarów pozwala na realizowanie różnorodnych form aktywnego wypoczynku: od turystyki pieszej poprzez uprawiane na różnych poziomach zaawansowania kolarstwo, jazdę konną, narciarstwo czy kajakarstwo. Sprzyjają temu wyznaczone szlaki turystyczne oraz stale rozwijająca się infrastruktura, m. in. w formie kwater czy gospodarstw agroturystycznych. Tereny leśne stwarzają możliwość korzystania z naturalnych zasobów: zbioru grzybów, owoców runa leśnego czy zyskującego w ostatnim czasie coraz większą popularność zbierania poroży.

Istotne znaczenie ekonomiczne dla mieszkańców regionu mają użytkowane gospodarczo lasy stanowiące źródło drewna – naturalnego i odnawialnego surowca.

Na terenie otaczających aglomerację białostocką lasów i obszarów użytkowanych rolniczo prowadzona jest także gospodarka łowiecka, a wody wykorzystywane są pod kątem rybołówstwa, przede wszystkim przez wędkarzy.

Dająca się zauważyć w ostatnim czasie tendencja „powrotu do natury”, przejawiająca się wzrostem zainteresowania produktami naturalnymi, zdrową żywnością czy wykorzystaniem zasobów środowiska w terapii, stanowi niewątpliwie szansę na rozwój regionu i sprzyja jego promocji. Poszukiwanie kontaktu z przyrodą uwidoczniło się w sposób szczególny podczas pandemii COVID-19. Zwiększenie liczby osób spędzających czas w terenie położonym poza obszarem miast związany był w znacznym stopniu z wprowadzonymi ograniczeniami utrudniającymi korzystanie z placówek kulturalnych, galerii handlowych czy sieci gastronomicznych. Zainicjowany w ten sposób „zwrot w kierunku natury” spowodował widoczny zwłaszcza w okresie wiosenno-letnim wzrost zainteresowania przebywaniem na obszarach naturalnych. Sytuacja ta wymaga w dalszej perspektywie czasowej wypracowania rozwiązań służących uporządkowaniu ruchu turystycznego. Rozwiązania takie, w chwili obecnej mogące sprawiać wrażenie przedczesnych i niepotrzebnie zbyt daleko idących, w przyszłości posłużą ukierunkowaniem aktywności turystów w sposób umożliwiający poznanie walorów przyrodniczych regionu, przy jednoczesnym ograniczeniu obecności ludzi w obszarach szczególnie cennych i narażonych. Pozwoli to na ich zachowanie w stanie możliwie jak najmniej przekształconym, umożliwiającym niezakłócaną obecnością ludzi przebieg naturalnych procesów. Osiągnięciu powyższego celu posłuży tworzenie miejsc stanowiących atrakcje przyciągające i skupiające turystów (przykład może stanowić realizowana aktualnie inwestycja polegająca na utworzeniu zagrody pokazowej żubrów wraz z towarzyszącą infrastrukturą w Kopnej Górze na terenie Nadleśnictwa Supraśl), wyznaczanie szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych itp.

Położenie aglomeracji białostockiej sprzyja organizacji imprez terenowych: biegów przełajowych, rajdów rowerowych, konnych itp. Ciekawą i godną polecenia formą aktywności sprzyjającej jednocześnie edukacji społeczeństwa stanowi plogging – połączenie biegów terenowych ze zbieraniem śmieci. Przeprowadzone w ramach realizacji projektu Pierwsze Mistrzostwa Ploggingu zgromadziły liczną grupę uczestników i pozwoliły na połączenie aktywnego wypoczynku z działalnością społeczną i prośrodowiskową.

Wydarzenia o charakterze edukacyjnym i popularyzatorskim, szczególnie realizowane w atrakcyjnej, połączonej z wypoczynkiem formie, są ważnym elementem kształtującym świadomość w zakresie wartości przyrodniczej lokalnego środowiska. Pomimo zauważalnego wzrostu wiedzy społeczeństwa na temat znaczenia zasobów naturalnych i konieczności ich ochrony, przejawiającego się m.in. reagowaniem na pojawiające się zagrożenia, konieczne są dalsze działania ukierunkowane na tworzenie właściwych, opartych na wiedzy postaw i poczucie odpowiedzialności za

środowisko. Paradoksalnie, bogactwo przyrodnicze regionu sprawia, że jako coś powszechnego, oczywistego i dostępnego na co dzień, nie jest ono przez lokalną społeczność w pełni doceniane. Postawa ta wynika poniekąd z mentalności mieszkańców regionu – z jednej strony odczuwających dumę z powodu przynależności do obszaru odznaczającego się bogactwem przyrodniczym oraz różnorodnym pod względem kulturowym, z drugiej mających poczucie (często nieuzasadnione i wynikające ze stereotypów) „pozostawania w tyle” w stosunku do bardziej rozwiniętych gospodarczo części kraju.

Bogate i zróżnicowane zasoby przyrodnicze aglomeracji białostockiej stwarzają znaczny potencjał, jeśli chodzi o prowadzenie edukacji ukierunkowanej na ochronę środowiska – z drugiej strony stawiają jednocześnie wysokie wymagania w stosunku do osób prowadzących tego typu działalność. Kształtowanie znajomości metod nauczania oraz podnoszenie kwalifikacji i wiedzy merytorycznej uczestników projektu, opisane w dalszych rozdziałach, stanowiły jeden z priorytetowych celów jego realizacji.

dr Izabela Solarczyk

Empatia ekologiczna (efektywny altruizm) – psychologiczne i społeczne aspekty włączania obywateli w ekologię i ochronę zasobów przyrodniczych

Empatia definiowana jest słownikowo jako umiejętność wczuwania się w stan wewnętrzny drugiej osoby. Pojęcie „wczuwania” może wzbudzać konotacje odnoszące się do sfery emocji, przeżyć, afektu. Termin „empatia” zawiera w sobie również element poznawczy dotyczący zrozumienia, refleksji, wymagający pewnej wiedzy, osiągnięcia określonego poziomu rozwoju intelektualnego, zdolności do decentracji - przyjęcia perspektywy innej niż własna. Wymaga nie tylko bardziej namacalnego, uchwytne zareagowania na stan innej osoby, ale też uprzednio właściwej percepcji, dekodowania informacji wyrażanych przez podmiot, wobec którego będzie skierowane. Tak więc empatia postrzegana przednaukowo jako prosta reakcja emocjonalna jest w istocie złożoną odpowiedzią na stan podmiotu, która wymaga zaistnienia wielu warunków wykraczających poza spontaniczny afekt.

Etymologicznie – słowo to wywodzi się z greckiego *emphatheia*, oznaczającego cierpienie. Współczesne rozumienie jest szersze: obejmuje nie tylko obszar przykrych doświadczeń. Może również odnosić się do podmiotów innych niż osoba, czego przykład stanowi pojęcie empatii ekologicznej.

Empatia wymaga przekroczenia pewnego progu intelektualnego, za którym stanowi już konstrukt bardziej niezależny. Można ją mierzyć, opracować psychometrycznie, czego wyrazem jest wskaźnik ilorazu empatii (Shaw i in., 2004).

Pewien poziom empatii jest niejako automatyczny, co ilustruje mimowolne, nie do końca uświadomione naśladowanie ekspresji mimicznych innych osób, a nawet postaci ze zdjęcia, czy akomodacja mowy – wzajemne dostrajanie się rozmówców zazwyczaj polegające na naśladownictwie, przy czym zjawiska te nie są jedynie wyrazem epatowania, ale mogą stanowić również przejaw wpływu społecznego (Dimberg i in., 2000).

Ta krótka analiza pojęcia empatii wykazała, że empatia to nie tylko współodczuwanie, ale i rozumienie. Podobnie nieoczywiste składowe zawiera kolejny konstrukt istotny z perspektywy omawianego tematu – altruizm. Definiowany jest jako „zachowanie pomocne, które nie przynosi korzyści sprawcy, lub wręcz przynosi mu straty” (Wojcieszke, 2002, s. 313). Brak korzyści u altruisty jest jednak pozorny i wprost dotyczy jedynie korzyści łatwo wymiernych. Korzyścią może być własna satysfakcja i poprawa nastroju wynikająca z anonimowego wsparcia osoby potrzebującej, podziw innych, obserwujących naszą dłoń upuszczającą monety nad puszką w ramach zbiórki na cele dobroczynne (stąd udowodniona empirycznie większa skłonność do zachowań szlachetnych w obecności świadków) bądź oczekiwanie jakiejś formy odwzajemnienia, potencjalnego wsparcia w przyszłości (Trivers, 1971, Satow, 1975).

Uwzględniając prawidłowości zdiagnozowane i opisane w ramach nauk społecznych odnoszące się do szeroko definiowanej pomocności, ze szczególnym uwzględnieniem pojęcia empatii i altruizmu, a także wnioski z badań projektowanych w obszarze psychologii ekologicznej/środowiskowej, poddającej analizie obustronne relacje jednostka – środowisko fizyczne, w tym środowisko przyrodnicze, wyprowadzić można kilka grup argumentów na rzecz zasadności włączania obywateli w ekologię i ochronę zasobów przyrodniczych oraz skutecznych form zachęty do partycypacji.

Dokonując pewnej generalizacji i uproszczenia teorii psychologicznych odnoszących się do kwestii angażowania się w działania niekonieczne, można sformułować względnie uniwersalny wniosek, iż jesteśmy bardziej skłonni uczestniczyć w takich nieobligatoryjnych inicjatywach, gdy - nieco egocentrycznie - widzimy w tym pewną korzyść dla siebie zamiast wzniośle brzmiącego poświęcenia dla dobra idei. Dodatkowo istotnym czynnikiem rzutującym na gotowość podjęcia takowych działań jest wiedza, jak to zrobić. Ważna jest również optymalizacja stopnia trudności zadania z uwzględnieniem prawidłowości dotyczących relacji między stopniem trudności a poziomem motywacji, gdzie zazwyczaj zbyt proste nudzi, a zbyt trudne zniechęca (Csikszentmihalyi, 2022). Podsumowując, możemy wyróżnić trzy grupy czynników sprzyjających partycypacji w działaniach, w tym proekologicznych:

1. widoczna korzyść dla siebie,
2. wiedza proceduralna (wiedza „jak”),
3. odpowiedni poziom trudności zadania.

W dalszych rozważaniach skoncentrowano się na pierwszym z wymienionych czynników, ponieważ dwa kolejne są bardziej techniczne i zależą od treściowej specyfiki przedsięwzięcia. Co zatem stanowi ową korzyść, „rekompensatę” za nasz wkład w troskę o środowisko naturalne? W jaki sposób nie tylko przyszłe pokolenia, ludzkość, środowisko, zwierzęta i rośliny, ale konkretnie my, tu i teraz, nie tylko w odległej przyszłości, będziemy beneficjentami naszego uczestnictwa w ochronie przyrody? Co nam to da?

Pierwsza z zachęt dotyczy korzyści wynikających z przebywania na terenach zielonych. Inicjatywy proekologiczne często mają charakter terenowy, realizowane są w miejscach naturalnych, promują takie miejsca, tworzą je. Na terenach zurbanizowanych projektowane są obszary imitujące naturalne ekosystemy, – np. zyskujące coraz większą popularność łąki kwietne, pełniące nie tylko funkcje dekoracyjne, ale stanowiące przestrzeń życiową wielu drobnych organizmów.

Poza instytucjonalnie realizowanymi projektami istotną rolę odgrywają lokalne, oddolne, często indywidualne działania. Kampanie promujące postawy proekologiczne coraz częściej odwołują się do tych drobnych, niesformalizowanych aktywności, podejmowanych przez jednostki. Wiele z nich próbuje zaproponować konkretne, łatwo realizowalne działania, które mogą się stać nawykami, czynnościami zautomatyzowanymi. Chociaż skala takich zachowań jest niewielka, ich powszechne i trwałe wdrożenie może przynieść znaczącą skumulowaną korzyść dla środowiska. Przykładem inicjatyw opartych na takich założeniach była kampania informacyjno-edukacyjna „Nasz klimat” realizowana pod hasłem „Klimat Tworzą Ludzie” oraz Program „Czysta Polska” (Kampania Nasz Klimat, [www](#), Program Czysta Polska, [www](#)).

Działania proekologiczne ukazywane były nie jako bardzo zaawansowane, elitarne, lecz właśnie proste, codzienne, zwyczajne, dla wszystkich. A co nam to do? Miejsca naturalne to otoczenie przez nas preferowane. W takich miejscach dobrze się czujemy, lubimy przebywać. Empirycznie to preferowanie środowiska naturalnego ukazał między innymi eksperyment, w ramach którego respondenci oceniali miejsca przedstawione na fotografiach. Te same zdjęcia opisane jako „las” i „jezioro” uzyskiwały wyższe noty niż zdjęcia z podpisem „plantacja drzew” i „zbiornik wodny” (Pitt, Zubce, 1987). Pokazało to, jak automatycznie wybieramy, preferujemy naturalne otoczenie, nawet z pominięciem docierających do nas danych percepcyjnych.

Do podobnych konkluzji prowadzi nas badanie, w ramach którego, analogicznie, respondenci lepiej oceniali miejsca z mniejszym stopniem ingerencji człowieka, np. puszcza vs. park narodowy (Anderson, 1981). Ten specyficzny stosunek do natury widoczny jest również w różnorodnych tekstach kultury, gdzie krainy piękna i szczęśliwości obfitują w obrazy starych lasów, mórz, gór, a rzadko mają postać wielkich aglomeracji miejskich z wieżowcami sięgającymi nieba.

Tę niechęć do nadmiernego ustrukturyzowania, dookreślenia, zaplanowania, kontroli wyrażają również preferencje dzieci w zakresie zabawy. Dzieci obserwowane podczas zabawy podwórkowej, mając do dyspozycji klasyczny plac zabaw wyposażony w jednofunkcyjne urządzenia typu huśtawka, zjeżdżalnia, spontanicznie wybierały zabawę na obrzeżach, w przestrzeni bardziej naturalnej, nienarzucającej sposobu spędzania czasu (Lynch, 1977). Pomimo takich wniosków płynących z wielu badań wciąż naturalne place zabaw należą do rzadkości.

Miejscem korzystnie oddziałującym na jednostkę, poza obszarami w pełni naturalnymi, są również ogrody. Intuicyjnie wiemy, że przebywanie w nich, połączone często z pracą, jest przyjemne. Zastanówmy się teraz, czym to wrażenie może być spowodowane i czy owo domniemane dobroczynne oddziaływanie znajduje potwierdzenie w badaniach empirycznych. Praca w ogrodzie łączy w sobie wiele czynności i stanów, które generują określone reakcje na poziomie psychicznym. To przebywanie w otoczeniu przyrody, które nawet w postaci biernej stanowi, jak pokazały prezentowane wcześniej badania, stan pożądany, jest w tym kontekście wzbogacane o pracę – nasze aktywne oddziaływanie, wpływ, kreowanie, projektowanie. Poza oczywistym oddziaływaniem prozdrowotnym wynikającym z ruchu, możliwości pozyskania ekologicznych warzyw i owoców, wpływa również na jednostkę na poziomie psychicznym. Swobodne tworzenie „światków” – swoich własnych przestrzeni, w których wszystko wygląda tak, jak chcemy, posiada dużą wartość terapeutyczną (Kalf, 2021). Wzmacnia poczucie sprawstwa. Zanim empirycznie zweryfikowano hipotezy dotyczące tych powiązań, w oparciu o mniej sformalizowane obserwacje zaczęto wprowadzać elementy związane z troską o ogrody do terapii, nim nawet oddziaływania te terapią nazwano.

Już w starożytności wśród zaleceń formułowanych wobec chorych znajdowały się takie, które dotyczyły przebywania lub spacerów w ogrodzie. Na początku XIX wieku w szpitalu psychiatrycznym w Filadelfii pacjenci włączani byli w opiekę nad ogrodem. Praca w ogrodzie postrzegana była jako sposób na odwrócenie uwagi od własnych problemów zdrowotnych. Terapia przez pracę, czego przykład stanowić może terapia przez pracę w ogrodzie, zyskiwała coraz większą popularność, otrzymując z czasem odrębną nazwę – hortiterapia oraz grono osób praktykujących i badaczy, analizujących związki między pracą w ogrodzie a dobrostanem psychicznym i fizycznym.

Istnieją również inne nurty naturoterapeutyczne, jak sylwoterapia skoncentrowana na drzewach czy oceanoterapia. W obszarach tych zamazują się często granice między tym, co magiczne a tym, co naukowe. Przednaukowo przypisywana przyrodzie „moc” znajduje jednak racjonalną eksplikację dzięki badaniom naukowym.

Tym, co działa na nas kojąco w przebywaniu na łonie natury, jest brak nasycenia środowiska naturalnego czynnikami związanymi ze stresem w porównaniu

do środowiska miejskiego. Środowisko miejskie cechuje się wysokim zagęszczeniem ludzi i innych obiektów, czego psychologiczną konsekwencją jest zatłoczenie jako subiektywny stan poczucia nadmiaru. Nadmiar ten wiąże się z dyskomfortem, wrażeniem przeciążenia, ograniczenia swobody. Przyczynia się do powstawania zachowań dysfunkcyjnych (Fredman, Stansweld, 1998; Milgram, 1976). Prowadzi do wzmożonej autocenzury wynikającej z permanentnego bycia wśród ludzi. Radzenie sobie z tym przeciążeniem polegać może na zmianie standardów zachowania, wyrażającej się w ograniczeniu współpracy, zredukowaniu więzi, odpowiedzialności. Zatłoczenie skutkuje również wzrostem rywalizacji, nierespektowaniem pewnych norm społecznych, rozwojem funkcjonalnych relacji społecznych, charakteryzujących się fragmentarycznością, brakiem zaangażowania (Toffler, 1997, Elias, 1993).

Kolejną właściwością środowiska miejskiego jest pośpiech, czego zobiektywizowaną miarą może być tempo przemieszczania się, które, jak pokazały badania, wzrasta wraz z wielkością miasta (Miligram, 1976).

Środowiskiem spokojnym i sprzyjającym odpoczynkowi jest środowisko naturalne. W jednym z eksperymentów respondenci, po wykonaniu zadania generującego reakcję stresową, odpoczywali przez pół godziny, wykonując identyczne czynności w warunkach domowych lub w ogrodzie. Zdiagnozowany spadek poziomu kortyzolu był znacząco większy w grupie relaksującej się w ogrodzie. W innym badaniu, w którym mierzono fizjologiczne wskaźniki stresu po wysiłku fizycznym w kontekście miasta vs. środowisko naturalne, również zaobserwowano niższy poziom wskaźników stresu w lesie.

Kolejna propozycja eksplikacji pozytywnego oddziaływania środowiska naturalnego na nasz umysł zawarta jest w teorii regeneracji uwagi (Kaplan, 1995). Koncepcja ta opisuje przeciążenie uwagi w środowisku miejskim. Intensywność, dynamika, różnorodność, zaawansowanie bodźców, które generuje środowisko miejskie, obciąża nasze zasoby uwagowe. Ciągłe selekcjonowanie i analizowanie docierających informacji nie jest jednak możliwe. Nie jesteśmy biologicznie przygotowani do ciągłego zaabsorbowania, myślenia, przetwarzania, skupiania się, a często zmusza nas do tego życie we współczesnym mieście, gdzie dosłownie każdą chwilę wypełnia robienie czegoś. Coraz trudniej dostrzec osobę „nic nierobiącą” nawet pośród osób czekających na autobus czy jadących metrem. Takie ekstremalne eksploatawanie uwagi prowadzi do spadku możliwości poznawczych, przemęczenia. Zgodnie z koncepcją Kaplanów mechanizmy funkcjonowania uwagi w środowisku naturalnym znacząco różnią się od uwagi „miejskiej”. Uwaga jest wtedy rozproszona – ekstensywna. Nie jesteśmy zmuszeni nieustannie kontrolować trudnego i złożonego środowiska, lecz mimowolnie i bezwysiłkowo obserwujemy proste i przewidywalne otoczenie. To odciążenie uwagi intensywnej pozwala się jej niejako zregenerować, zachować zasoby.

Na pozytywne oddziaływanie środowiska naturalnego na uwagę wskazują badania, w których studenci posiadający przez okno widok na tereny zielone lepiej wykonywali zadania wymagające koncentracji uwagi. Do podobnych konkluzji prowadzą również inne badania, w których porównywano sprawność poznawczą w warunkach spaceru w lesie vs. po mieście oraz częstszego vs. rzadszego kontaktu z naturą w sytuacji zamieszkiwania w mieście z korzyścią dla funkcji poznawczych w środowisku naturalnym.

Zielone otoczenie stanowi jeden z czynników rzutujących na proces rekonwalescencji. Jedno z badań wykazało, iż stan pacjentów po zabiegach szybciej ulegał poprawie, gdy przebywali w pomieszczeniach, w których przez okna widać było drzewa, w porównaniu do pacjentów, którzy widzieli przez ścianę budynek, czego miarą były zarówno trudne do obiektywizacji spostrzeżenia dotyczące samopoczucia, jak i zobiektywizowany wskaźnik długości hospitalizacji. Badanie to, poza ukazaniem powiązaniem zdrowienie - kontakt z przyrodą, dostarcza również dowodów empirycznych na rzecz istotnego wpływu przyrody na kondycję człowieka, nawet gdy interakcja ma charakter pośredni. Tak więc nie tylko intensywny kontakt z przyrodą, np. w formie spaceru po lesie, ale również peryferyjna obecność elementów przyrodniczych jak widok przez okno na tereny zielone stanowi czynnik oddziałujący na jednostkę w sposób uchwytany w badaniach. Podobnie zwyczajne, nieustrukturyzowane przebywanie w lesie, siedzenie, obserwowanie przyrody daje wymierną korzyść zdrowotną, nawet po stosunkowo krótkiej ekspozycji jednostki na leśny ekosystem (Bum-Jin, 2007; Lee i in., 2011; Lefkowitz, 1975; Tsunetsugu i in., 2007).

Wracając jednak do wątku spaceru po lesie – ta forma kontaktu z naturą została skonceptualizowana między innymi w ramach *shinrin-yoku*, czyli kąpieli leśnej. W latach 80. XX wieku japoński lekarz Qing Li zdefiniował problem deficytu natury. W krajach rozwiniętych ludzie spędzają ponad 90% czasu w pomieszczeniach, w sztucznych środowiskach. Według Qing Li można w pewnym stopniu kompensować ten niedobór natury poprzez kąpiele leśne, które są specyficzną formą spaceru po lesie. Spacer ten powinien być nakierowany na wielozmysłowy kontakt z przyrodą, świadome „zanurzanie się” w środowisku leśnym jak w wodzie. Bodźce pozaprzyrodnicze powinny być w tym czasie zredukowane poprzez rezygnację z rozmów, korzystania z urządzeń mobilnych i innych dystraktorów. Wnioski z przeprowadzonych dotychczas badań wspierają hipotezę o wpływie kąpieli leśnych zarówno na stan fizyczny, jak i psychiczny. Pokazują między innymi różnice wynikające ze stosowania *shinrin-yoku* na poziomie takich parametrów jak aktywność i liczba limfocytów NK, poziom wewnątrzkomórkowych białek przeciwnowotworowych, substancji cytolitycznych (Li, 2006; Li, 2008). Zaobserwowano również korzystne oddziaływanie w odniesieniu do chorób metabolicznych (Li i in., 2011; Ohtsuka, 1998). Analizom poddano związek kąpieli

leśnej z ciśnieniem krwi i tętnem, weryfikując pozytywnie hipotezy o korzystnym oddziaływaniu również w tym przypadku (Song, 2015; Bum Jin Park 2010). W poszczególnych krajach kąpiel leśna zdobywa stopniowo status metody uznawanej przez medycynę akademicką z uwagi na liczne dowody empiryczne dotyczące skuteczności w zakresie profilaktyki, wspomagania leczenia, rehabilitacji.

Kąpiel leśna może być również wykorzystywana jako interwencja ekoterapeutyczna w grupie osób z problemami psychicznymi. Zdiagnozowano m.in. korzystne oddziaływanie tej formy kontaktu z naturą w grupie osób ze schizofrenią (Simonienko, 2022). Praktyka ta pomaga również zredukować poziom stresu, czego miarą jest spadek poziomu adrenaliny i kortyzolu (Ohiai, 2008). W badaniach z zakresu psychologii, z wykorzystaniem standaryzowanych narzędzi psychometrycznych, wykryto powiązania między korzystaniem z kąpiele leśnych z depresyjnością, lękiem, wrogością, zrelaksowaniem, zmęczeniem, uzyskując dane wskazujące na poczucie większego komfortu psychicznego, dobrostanu, przy równoczesnym zredukowaniu stanów nieprzyjemnych (Chen i in., 2018; Hassan, 2018; Li, 2011; Morita, E.; Song, 2015; Song, 2017; Tsunetsugu, 2011; Yu, 2017).

Zdiagnozowane korzyści wynikające z kąpiele leśnych, poza troską o własne zdrowie fizyczne i psychiczne, mogą stanowić argument na rzecz rozwoju tak sprofilowanej turystyki, działań z obszaru *wellness*, inicjatyw o charakterze edukacyjnym i innych działań o znaczeniu gospodarczym.

Istotną zachętą do praktykowania bliskiego kontaktu z lasem są również wnioski z badań ukazujące satysfakcjonującą trwałość efektu. Kilkugodzinne przebywanie w lesie w ciągu zaledwie dwóch dni w miesiącu daje wymierny efekt immunologiczny (Li, 2007; Li, 2008). Troska o zasoby przyrodnicze nie jest więc działaniem wymagającym permanentnego zaangażowania. Nawet relatywnie niewielkie działania dają wymierną i długotrwałą korzyść. Efektem dodanym takich działań jest również wzrost wiedzy i wrażliwości na kwestie dotyczące przyrody. Korzystanie z pobliskich zasobów przyrodniczych np. poprzez spacer w lasach zlokalizowanych najbliżej naszego miejsca zamieszkania przyczynia się do traktowania tych obszarów w specyficzny sposób – jako „naszego” lasu, czyli takiego, za który jesteśmy odpowiedzialni, o który w sposób szczególny się troszczymy.

Przedstawiona lista zachęt do zaangażowania się w działania na rzecz ochrony zasobów przyrodniczych dotyczy korzyści dla nas samych, gdyż takie argumenty są skuteczne ze względu na ogólną prawidłowość dotyczącą szczególnej troski o korzyść własną. Istotny czy wręcz zasadniczy jest kontekst ochrony przyrody dla samej przyrody, jednak bez ukazania konsekwencji dla jakości życia człowieka argumenty odnoszące się do tak idealistycznie brzmiących twierdzeń mogą okazać się niewystarczające, by zachęcić, zaangażować, podtrzymać zainteresowanie ochroną zasobów przyrodniczych. Nauki społeczne pomagają tę motywację zrozumieć oraz wzmocnić.

Zrównoważony rozwój i odpowiedzialność ekologiczna powinny być ważnymi zagadnieniami dla każdego przedsiębiorcy. Wspólnym elementem tych zagadnień jest tzw. zielony marketing oraz proekologiczna postawa, dzięki której przedsiębiorstwo, w tym również pracownicy, mogą dbać o planetę, chronić jej naturalne zasoby oraz przeciwdziałać ciągle postępującej degradacji środowiska naturalnego.

Każdy przedsiębiorca prowadzący firmę dąży do tego, aby zwiększyć sprzedaż produktów, usług lub poszerzyć ofertę, jaką dysponuje. Dzięki takiemu rozwojowi ekonomicznemu można uzyskać wymierne zyski, ale należy również pamiętać, że taka działalność w różnym stopniu wpływa na środowisko naturalne. Jest to bardzo ważny aspekt rozwoju przedsiębiorstwa, ponieważ postępujące zmiany klimatyczne to problemy, których nie należy lekceważyć i przejść obojętnie, jeśli chcemy zadbać o losy przyszłych pokoleń.

Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw (CER) jest częścią składową społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, czyli pozytywnych działań podejmowanych przez przedsiębiorcę, który ma na uwadze dobro szeroko pojmowanego społeczeństwa. Jest to nowa forma współpracy między biznesem a środowiskiem. Firmy, które biorą pod uwagę kwestie środowiskowe w swej działalności i relacje z interesariuszami, nie pogarszają swoich wyników ekonomicznych.

Koncepcja ekologicznej odpowiedzialności oznacza zespół inicjatyw organizacji mających na celu ograniczenie wpływu przedsiębiorstwa na środowisko naturalne, w szczególności do wykonania produktu z materiałów nieszkodliwych dla środowiska, oszczędności energii, wody, materiałów w procesie produkcji, stosowania recyklingu surowców oraz produktu, wprowadzania ocen środowiskowych czy raportów z działalności środowiskowej.

Można określić trzy podejścia do relacji między gospodarką a środowiskiem, w których określona jest pozycja kolejnych, przyszłych pokoleń:

- ekonomizacja środowiska przyrodniczego, które charakteryzuje myślenie w skali jednego pokolenia;
- ekologizacja ekonomii i ekonomia ekologiczna, gdzie ważna jest jakość i dostępność zasobów środowiska dla przyszłych pokoleń;
- ekonomia zrównoważonego rozwoju, gdzie zasadą samopodtrzymania rozwoju w wersji mocnej i restrykcyjnej jest sprawiedliwość międzypokoleniowa i wewnątrzpokoleniowa.

Biznesowa odpowiedzialność za środowisko jest związana z paradygmatem zrównoważonego rozwoju, który opiera się na trzech filarach:

- środowiskowym - korzystny wpływ na planetę może mieć pozytywny wpływ na wynik finansowy;
- społecznym - zrównoważona firma powinna mieć wsparcie swoich pracowników, klientów i społeczności, w której działa,
- ekonomicznym - zysk ekonomiczny nie może obniżać wartości pozostałych dwóch filarów.

Korporacyjna, biznesowa odpowiedzialność ekologiczna zależy od wielu czynników, m.in. od branży, w której firma prowadzi swoją działalność. Największy wpływ na środowisko ma przemysł wytwórczy i produkcja żywności, a następnie farmacja, handel, energia i paliwa. Zależna jest również od wielkości firmy - w zależności od tego, czy jest mała czy duża, w jakim kraju prowadzi swoją działalność, a nawet od tego, czy firmą zarządza kobieta czy mężczyzna. Kobiety przedsiębiorcy są bardziej zaangażowane w kwestie środowiskowe niż mężczyźni. Zarządzającymi firmą mogą kierować różne motywacje, które pozwolą zdecydować, jaka strategia środowiskowa zostanie przyjęta. Może być to presja klientów, wyniki finansowe czy wizerunek firmy. Różne grupy interesariuszy, klientów zainteresowane są odmiennymi aspektami ochrony środowiska. Ekolodzy interesują się zdrowiem ludzkim i ekosystemem, związki zawodowe i organizacje ochrony konsumentów obchodzą procesy i usługi przyjazne środowisku, a dla rząd i organizacje międzynarodowych najważniejszy jest trwały rozwój gospodarczy.

Ekologiczna odpowiedzialność na poziomie firmy obejmuje praktyki związane z produktami. Przykładem jest opracowanie bardziej ekologicznych produktów lub procesów, zmniejszenie ilości odpadów lub poprawa wykorzystania zasobów, a także marketing, projekty edukacyjne, działalność fundacji.

Ekologiczna odpowiedzialność w biznesie może przynieść wiele korzyści:

- poprawić reputację firmy,
- utrzymać trwałość zysków i przynieść długoterminową wartość przedsiębiorstwu,
- firmy przyjazne środowisku są postrzegane jako bardziej atrakcyjne dla poszukujących w nich pracy potencjalnych pracowników,
- konsumenci wolą produkty ekologiczne,
- zwiększona konkurencyjność w porównaniu z firmami, które nie angażują się środowiskowo,
- koszt kapitału własnego jest niższy w firmach o wyższej odpowiedzialności ekologicznej,

- zapewnia lepszy dostęp do finansowania zewnętrznego, a w dłuższej perspektywie może skutecznie poprawić efektywność inwestycji,
- poprawa jakości i wzrost innowacyjności, w tym innowacyjności ekologicznej,
- ogranicza ryzyko firm, jeśli chodzi o koszty społeczne i odpowiedzialność za środowisko.

Wychodząc naprzeciw społecznym oczekiwaniom, przedsiębiorstwa podejmują różne działania, najczęściej są to przedsięwzięcia charytatywne. Jest to część społecznej odpowiedzialności firmy i widoczny przejaw jej społecznego zaangażowania.

Coraz więcej firm rozumie koncepcję odpowiedzialności ekologicznej i podejmuje się działań na rzecz zrównoważonego rozwoju. Zaangażowanie ekologiczne firmy może przyczyniać się do kreowania nowych przedsięwzięć handlowych i poprawy relacji z interesariuszami. Ułatwia też pozyskanie przychylności społeczności lokalnych i zdobycie zaufania władz lokalnych oraz wzrost zainteresowania inwestorów, a co za tym idzie, pozwala na uzyskanie dostępu do różnego rodzaju finansowania. Dodatkowo konsumenci są coraz bardziej świadomi różnych zagrożeń oraz wrażliwi na wszelkie przejawy zachowań nieetycznych. Poza dobrą ceną i jakością oczekują także, aby produkty i usługi były ekologiczne, wzbudzały pozytywne skojarzenia, a w procesie ich wytworzenia przestrzegano zasad społecznej odpowiedzialności, związanej ze zrównoważonym rozwojem.

Przykłady dobrych praktyk w odpowiedzialności ekologicznej

Dla pracodawców istotna jest realizacja założeń wynikających z misji przedsiębiorstwa. Taką wartością jest właśnie dbanie o środowisko, czyli odpowiedzialność ekologiczna. Przedsiębiorcy osiągają ten cel, zaczynając od edukacji pracowników, ale również wdrażając konkretne rozwiązania.

Przykładami takich rozwiązań są:

- Zachęcanie pracowników do zmiany sposobu dojeżdżania do zakładu czy biura. Rezygnacja z samochodu na rzecz roweru lub komunikacji miejskiej. Jednocześnie przedsiębiorcy starają się jak najbardziej uprościć do zadanie, montując stojaki na rowery, ale też finansując bilety, oferując elastyczny czas pracy, czy też organizując firmowy, zbiorowy transport.
- McDonald's w ramach globalnej strategii zobowiązał się, że do 2025 roku wszystkie opakowania dla gości w restauracji będą wykonane z materiału pochodzącego z recyklingu. Swoje działania firma połączyła ze Starbucksem czego efektem są kubki w całości nadające się do przetwarzania i kompostowania.

- Sportowe marki, jak Adidas i Nike, opracowały różne strategie. Adidas w ramach ekologicznej odpowiedzialności ogłosił, że wszystkie buty będą produkowane z plastiku wydobytego z oceanu. Polega to na zbieraniu plastiku z mórz i plaż, a następnie ponownego ich wykorzystania. Natomiast Nike używa ekologicznych opakowań na buty wykorzystywanych z plastiku pozostającego na przykład po napojach.
- Większość firm, restauracji, barów prowadzi biznes bez plastiku. Przykładem jest akcja zmiany słomek plastikowych do napojów na takie z innych tworzyw niż plastik, aby zmniejszyć ilość wytwarzanych produktów.
- Recykling urządzeń elektronicznych w firmie - laptopów, monitorów, tabletów, sprzętu do kserowania, drukarek, urządzeń wielofunkcyjnych, dysków twardech czy nawet dystrybutorów gorących napojów. Poddawać recyklingowi można również urządzenia gospodarstwa domowego, które często znajdują się także w firmach: lodówki, zamrażarki, pralki, zmywarki, kuchenki mikrofalowe, elektryczne płyty grzejne, grzejniki elektryczne, wentylatory, klimatyzacja.
- Wszelkiego rodzaju wymiana sprzętu RTV, AGD, przerabianie ubrań, recykling ubrań - firmy starają się, aby pracownicy oraz konsumenci byli świadomi wpływu przemysłu na ochronę środowiska. Firmy odzieżowe zachęcają do oddawania starych ubrań, aby uzyskać zniżkę na zakup nowych. Inne firmy organizują warsztaty, które pozwalają nauczyć się przerabiania ubrań. Sklepy budowlane regularnie organizują wymianę sprzętu elektronicznego na rośliny, które można posadzić w ogrodzie lub w domu.

Biznes połączony z odpowiedzialnością ekologiczną - lokalne przykłady

Przykładem ekologicznego biznesu prowadzonego w Polsce jest unikatowy w skali świata obiekt agroturystyczny położony w województwie podlaskim. Jest to „Ziołowy Zakątek”, który na 20 hektarach skupia bogatą kulturę i tradycję tego obszaru. Na jego terenie prowadzony jest ekologiczny warzywnik, gdzie warzywa uprawiane są w organiczny sposób, w oparciu o tradycyjne metody. Dania serwowane w restauracji przygotowywane są ze składników z tego miejsca oraz zioła i ekologiczne przyprawy. Ważnym elementem prowadzonej działalności zielarskiej i botanicznej jest firma „Dary Natury”

, która używa lokalnych produktów w tworzeniu żywności ekologicznej.

Kolejnym przykładem jest przedsiębiorstwo Usługowo-Asenizacyjne ASTWA, które zajmuje się kompleksową gospodarką odpadami oraz korzysta z programów dotyczących wywozu azbestu i materiałów zawierających azbest. Jest to firma, która jako pierwsze wprowadziła na terenie Białegostoku program selektywnej zbiórki

odpadów. Jej stałym celem jest zwiększanie surowców przekazanych do recyklingu i dzięki temu minimalizowanie odpadów deponowanych na składowiskach.

Mydlarnia „Cztery Szpaki” jest firmą wytwarzającą kosmetyki bazujące na naturalnych surowcach, które w miarę możliwości pozyskują lokalnie. Korzystają z tradycyjnych receptur i rzemieślniczych metod produkcji. Opakowania samych kosmetyków są wytwarzane w duchu zero waste - papier, szkło i inne materiały pochodzą z recyklingu.

Cześć II Metody działań partycypacyjnych w ekologii i ochronie klimatu wypracowane w projekcie

Eliza Szadkowska

Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Kurs przedmiotu empatia ekologiczna, moduł Eko-Lider

W ramach kursu w module Eko-Lider przeprowadzono łącznie trzy bloki tematyczne zajęć warsztatowych:

- A. eko-partycypacja
- B. eko-wolontariat
- C. eko-mediacje

A. Zajęcia warsztatowe eko-partycypacji

Pierwszy cykl zajęć pod nazwą eko-partycypacja prowadzony był przez eksperta – przyrodnika, głównego specjalistę w Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej.

W ramach cyklu odbyły się trzy rodzaje spotkań i warsztatów:

Spacery badawczo-edukacyjne o przyrodzie

Podczas wycieczek edukacyjnych na terenie miasta Białystok doświadczony przyrodnik, edukator i biolog omówił relacje człowieka i przyrody, opowiadał o niezwykłych gatunkach roślin i zwierząt, a także o praktycznych zasadach czerpania z przyrody, nie degradując jej. Osoby uczestniczące otrzymały odpowiedzi na wiele pytań dotyczących życia w zgodzie z przyrodą, m.in. jakie ptaki i owady mogą przynieść korzyści finansowe? Jak wycenić, ile jest warte drzewo? Czym są naruszenia ekologiczne i jak można im przeciwdziałać?

Warsztaty pt. Jak włączyć się w ochronę przyrody w mieście?

Podczas warsztatów osoby uczestniczące nabywały praktyczną wiedzę w zakresie rozpoznawania gatunków roślin i zwierząt żyjących na terenie miejskim, opanowały praktyczne zasady dokarmiania ptaków i zwierząt oraz standardy zagospodarowania zieleni, poznały zasady usuwania chorych drzew i właściwej ich pielęgnacji. Podczas zajęć poruszane były ważne dla każdego mieszkańca i obywatela aspekty: prawo ochrony środowiska, finansowe i społeczne funkcje przyrody, tzw. usługi ekosystemowe, zasady ingerencji człowieka w środowisko naturalne, w tym zasady opieki nad dzikimi ptakami i zwierzętami.

Wizyty w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej

Podczas spotkań osoby uczestnicy wysłuchali wykładów przyrodniczych nt. czynnej ochrony przyrody oraz odbyły wizytę w siedzibie oraz w rezerwacie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej im. prof. Witolda Sławińskiego w Supraślu. Osoby uczestniczące przygotowały filmy i reportaże zdjęciowe z tych spotkań. Na spotkaniu poruszane były ważne dla każdego mieszkańca i obywatela aspekty ochrony krajobrazu i dziedzictwa przyrodniczego oraz wartości naturalnego ekosystemu i drzewostanu dla czystego powietrza.

Fot. 1. Warsztaty z cyklu eko-partycypacja
Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, Supraśl 2023
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian”

B. Zajęcia warsztatowe eko-wolontariat

W ramach cyklu odbyły się dwa rodzaje zajęć praktycznych:

Pierwszy z nich obejmował obywatelską inicjatywę pt. Akcja eko-wolontariatu Drugie Życie Krawata

Sztandarowymi celami akcji było:

- promowanie postaw proekologicznych w naszej społeczności,
- rozwój eko-wolontariatu,
- edukacja na temat idei gospodarki w obiegu zamkniętym, w tym zero waste.
- wsparcie potrzebujących dzieci,
- wspólna integracja wokół tematu jakości życia warunkowanej środowiskiem naturalnym.

Wyzwaniem, jakie otrzymały osoby uczestniczące, aby włączyć się aktywnie do projektu, było samodzielne zorganizowanie zbiórki krawatów, apaszek i biżuterii, przywiezienie i umieszczenie zebranych rzeczy w specjalnym pojemniku, który został zainstalowany w holu głównym WANS w Białymstoku przy ul. Ciepłej 40.

Harmonogram akcji przebiegał w następujący sposób:

- czerwiec-październik 2022: zbiórka krawatów, apaszek i biżuterii oraz akcja informacyjna w mediach i social mediach
- październik-listopad 2022: warsztaty kreatywne upcyklingu (pomysły na przetwarzanie/przeróbkę przedmiotów: podczas warsztatów osoby uczestniczące pod okiem rękodzielników i artystów nadawały niepotrzebnym lub uszkodzonym rzeczom drugie życie, podnosząc ich wartość i zapobiegając ich przekształceniu w śmieci.)
- listopad 2022: wykłady „Krawat w roli głównej, z dziejów krawata..., etykieta krawata...”
- grudzień 2022: organizacja i przeprowadzenie regionalnej gali charytatywnej, podczas której odbyła się aukcja licytacji wykonanych podczas warsztatów przedmiotów na rzecz wsparcia potrzebujących dzieci - podopiecznych Fundacji „Pomóż Im” Hospicjum dla Dzieci w Białymstoku oraz przeprowadzenie świątecznej kwesty charytatywnej przez osoby studiujące i pracujące w uczelni.

Łącznie w akcję włączyło się 48 różnych organizacji i firm z regionu oraz około tysiąc osób.

Fot. 2. Wielka aukcja charytatywna Drugie Życie Krawata na rzecz podopiecznych Fundacji „Pomóż Im” Hospicjum dla Dzieci w Białymstoku
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2022

Warsztaty pt. przepis na metamorfozę w stylu *slow fashion*

Dotyczyły nabycia przez osoby uczestniczące umiejętności świadomego wizerunku zgodnego z trendem ekologicznym pod hasłem „Moda wolna od przemysłu”. Osoby uczestniczące praktykowały *slow fashion* stworzony przez Prof. Kate Fletcher z Centrum Zrównoważonej Mody oznaczający powolną modę. Pod okiem stylistki i wizażystek uczyły się tworzenia własnej garderoby, tak aby kupować świadomie, mniejsze ilości, dobre jakościowo rzeczy z myślą o środowisku naturalnym.

W programie warsztatu znalazły się następujące zagadnienia: warsztat budowania własnego stylu, analiza typu sylwetki, tworzenie szafy minimalnej, warsztaty analizy urody, doboru kolorów i dodatków – triki eko, warsztat *dress code* w sytuacjach zawodowych, w tym dobór stroju na egzamin i rozmowę kwalifikacyjną oraz przyjęcie, akcja wolontariatu *slow fashion - giveboxy*, przeróbki, konserwacja rzeczy, zakupy z drugiej ręki, warsztat projektowanie świadomego stylu i metamorfoza wizerunkowa *slow fashion*.

89 osób podjęło eko-wyzwanie zmiany stylu na *slow fashion*. Finałem warsztatu było przeprowadzenie całkowitej zmiany nawyków modowych na ekologiczne i metamorfoza wizerunkowa dwóch uczestniczek programu.

Fot. 3. Warsztaty pt. „Przepis na metamorfozę” w stylu *slow fashion*
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

C. Zajęcia warsztatowe eko-mediacji

Zajęcia obejmowały: warsztaty pt. wystąpienia publiczne i autoprezentacja, debaty publiczne, warsztat konsultacji społecznych w ekologii i ochronie klimatu.

W ramach cyklu odbyły się dwa rodzaje warsztatów:

- **Warsztaty z ekspertem pt. wystąpienia publiczne i autoprezentacja Lidera Eko-Zmian**

W ramach warsztatu trenowano zagadnienia takie jak: przygotowanie dobrego wystąpienia na temat ekologii, autoprezentacja – pierwsze wrażenie, zachowanie się przed audytorium. Na koniec osoby uczestniczące odbyły indywidualne treningi wystąpień publicznych przed kamerą oraz w formie stand-up. Warsztaty prowadzone były przez eksperta z wieloletnim doświadczeniem dziennikarskim i edukacyjnym.

- **Warsztaty z ekspertem nt. komunikacji w temacie zmian klimatu**

W ramach warsztatu uczestnicy poznali kluczowe zagadnienia związane z prowadzeniem dyskusji publicznej na temat ochrony klimatu i bioróżnorodności. Aby móc dobrze porozumieć się, uczestnicy poznali trudne terminy i ich faktyczne znaczenie. Nauczyli rozróżniać się fałszywe komunikaty oraz dobierać odpowiedni zasób słów i znaczeń, aby zachęcić do angażowania się w działalność ekologiczną.

Ważnym aspektem poruszanego zagadnienia było też zastępowanie słów obrazami i grafikami, co znacznie ułatwia komunikację i jest o wiele bardziej skuteczne, zwłaszcza w grupach młodych ludzi. Obrazy i grafiki przemawiają bardziej niż wiele słów. Uczestnicy mogli więc przećwiczyć sposoby na komunikowanie się za pomocą efektywnej i uniwersalnej grafiki.

Fot. 4. Warsztaty eko-mediacje

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Dominik Sołowiej

Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Kurs przedmiotu empatia ekologiczna, moduł Eko-Influencer

Media społecznościowe zdominowały sposób, w jaki komunikujemy się ze światem, zdobywamy informacje i rozmawiamy ze sobą, korzystając z nowoczesnych technologii. Dziś każda licząca się stacja telewizyjna, rozgłośnia radiowa albo gazeta ma swoje konto na Facebooku, TikToku albo Instagramie, publikując tam newsy i wywiady, wchodząc w interakcje z widzami, słuchaczami i czytelnikami oraz zachęcając do udostępniania nagrań filmowych i zdjęć. Nic więc dziwnego, że takie rozwiązania, skupione na social mediach, wykorzystują także instytucje rządowe i samorządowe oraz organizacje pozarządowe, w tym NGO'sy zajmujące się promocją ekologii i idei zrównoważonego rozwoju. I robią to skutecznie, jak w przypadku organizacji zaangażowanych w projekt „Liderzy Eko-Zmian”.

W ramach działań promocyjnych twórcy projektu założyli fanpage na Facebooku oraz konto na Instagramie, gdzie systematycznie publikowane były zaproszenia na poszczególne wydarzenia projektowe oraz relacje z imprez, festiwali i warsztatów. Do ich przygotowania zaproszono partnerów projektu (w tym patronów medialnych) oraz studentów, uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych z Białegostoku i regionu, a także seniorów oraz osoby publiczne, którym zależało na promocji idei ekologicznego rozwoju naszego miasta i regionu. Mając świadomość roli, jaką media społecznościowe odgrywają w promocji ekologii, zorganizowano także treningi social media, w których brały udział osoby w różnym wieku, zainteresowane nie tylko ochroną środowiska.

W programie treningów znalazł się m. in.:

- warsztat „Podstawy cyberbezpieczeństwa dla eko-influencerów”,
- warsztat „Promocji wydarzeń w mediach społecznościowych”,
- warsztat „Copywriting dla obywateli i influencerów w ekologii”,
- warsztat „Analiza wyników kampanii promocyjnych w mediach społecznościowych”,
- warsztat „Fake news w ekologii i ochronie klimatu: greenwashing i mity o klimacie”,
- warsztat „Wykorzystanie Canvy i innych narzędzi online do tworzenia grafik, infografik i plakatów do mediów społecznościowych i nie tylko”.

Uczestnicy uczyli się nie tylko tworzenia tzw. contentu, lecz także zasad wykorzystania bezpłatnych narzędzi do monitoringu aktywności w social mediach

i w blogosferze (np. Facebook Business, Google Analytics, Google Search Console i Twitter Analytics). W ramach warsztatów można było zapoznać się także z rozwiązaniami wykorzystującymi tzw. sztuczną inteligencję. Osoby biorące udział w spotkaniach dowiedziały się więc, jak działa Chat GPT, aplikacja Midjourney i Dall-E, oraz w jaki sposób wykorzystać AI do pisania tekstów marketingowych, notatek prasowych i relacji z imprez. I dlaczego warto, znając możliwości generowane przez sztuczną inteligencję, opierać się na klasycznych rozwiązaniach pozwalających na tworzenie autorskich, opartych na samodzielnie zdobytej wiedzy tekstach, dzięki którym odbiorcy chcą identyfikować się z autorami, widząc w nich mentorów, wyznaczających np. nowe trendy w działaniach ekologicznych. Taka idea przyświecała treningowi social media, który pokazał uczestnikom, w jaki sposób połączyć nowoczesne technologie z humanistyczną refleksją o świecie i człowieku.

Szczególnie interesujące z punktu widzenia idei projektu „Liderzy Eko-Zmian” było zaangażowanie seniorów, którzy razem ze studentami Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku uczyli się copywritingu, social media marketingu

i “programowania” sztucznej inteligencji. Okazało się wtedy, że potencjał do nauki, rozwoju, zdobywania wiedzy i nowych doświadczeń wśród seniorów jest olbrzymi, a możliwość współpracy osób w wieku senioralnym ze studentami i wykładowcami owocuje oryginalnymi pomysłami, adresowanymi do różnych grup wiekowych, bowiem nie tylko osoby młode lub dorosłe, ale także osoby po 60. i 70. roku życia są zainteresowane zdrowym stylem życia, zbilansowaną dietą oraz ochroną środowiska. Poza tym treningi social media pokazały, że seniorzy doskonale orientują się w nowoczesnych trendach ekologicznych i chętnie korzystają z mediów społecznościowych, widząc w nich przede wszystkim narzędzia, dzięki którym mogą rozwijać swoje pasje i zainteresowania.

Fot. 5. Warsztaty social media

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Warsztaty fotograficzne i filmowe

Nieodzownym uzupełnieniem treningów social media, prowadzonych w ramach projektu „Liderzy Eko-Zmian” były warsztaty filmowe i fotograficzne. Media społecznościowe nie mogą przecież funkcjonować bez odpowiedniego contentu, czyli dobrych fotografii i filmów. Social media przyciągają przecież uwagę multimediami: atrakcyjnymi wizualnie, wykorzystującymi grafikę, muzykę, animację i ekspresyjną kolorystykę. TikTok i Instagram to filmiki, przygotowane z pomysłem, polotem, oryginalnością przyciągają uwagę niebanalnymi kadrami, właściwie dobraną muzyką i krótkimi, ekspresyjnymi wypowiedziami, dzięki którym widzowie zdobywają wiedzę, a przy okazji dobrze się bawią. Warsztaty prowadzone w ramach projektu „Liderzy Eko-Zmian” właśnie na takie kwestie stawiały nacisk, pokazując uczestnikom, że do stworzenia fascynującego filmu nie trzeba kilkudziesięcioosobowej ekipy i profesjonalnego sprzętu. Aby przyciągnąć uwagę widza zainteresowanego ekologią i zdrowym stylem życia, wystarczy smartfon i pomysł na film. A takich pomysłów uczestnicy projektu mieli pod dostatkiem, bowiem warsztaty, oprócz wprowadzenia teoretycznego, wykorzystywały metody aktywizujące, dzięki którym pasjonaci ekologii tworzyli zapowiedzi wydarzeń projektowych, rejestrowali ich przebieg, a wcześniej przygotowywali oprawę multimedialną poszczególnych spotkań. Nabyte w trakcie warsztatów umiejętności zostały wykorzystane m. in. do promocji Festiwalu dla Matki Ziemi, zorganizowanego

na przełomie maja i czerwca 2023 we Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku.

Nie byłoby jednak doskonałej promocji projektu „Liderzy Eko-Zmian” bez warsztatów fotograficznych, uzupełniających warsztaty filmowe i trening social media. Zorganizowanie tych spotkań było o tyle istotne, że dziś, w dobie telefonów komórkowych, wyposażonych w doskonałe obiektywy fotograficzne, robienie zdjęć klasycznymi aparatami wydaje się archaiczne. Dlatego zorganizowane w ramach projektu szkolenia fotograficzne skupiły się nie tylko na wykorzystaniu smartfonów, ale i takich urządzeń jak aparaty analogowe, lustrzanki i bezlusterkowce. Uczestnicy nauczyli się komponowania kadrów z wykorzystaniem statywu fotograficznego, poznali tajniki oświetlenia planu zdjęciowego (w tym twarzy bohaterów zdjęć), kompozycji oraz obróbki zdjęcia (retusz, poprawianie kadrowania, kompresja, wykorzystanie zdjęć w social mediach). A konkluzja płynąca z tych spotkań była zaskakująca dla wszystkich: mimo że na co dzień robimy zdjęcia smartfonami i tabletami, nie mamy świadomości, że urządzenia te mogą być wykorzystywane do realizacji profesjonalnej sesji fotograficznej albo nagrania inspirującego filmu, który zdobędzie szeroką widownię na Tik Toku, Instagramie albo YouTube.

Fot. 6. Warsztaty fotograficzne i filmowe

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Promocja ekologii nigdy nie była łatwym zadaniem. Troska o naszą planetę, o lokalne środowisko i zdrowie człowieka wymaga nie tylko inicjatywy ustawodawczej, realizowanej na poziomie państw, rządów i samorządów, ale i wprowadzenia zmian w naszych codziennych przyzwyczajeniach, nawykach i rytuałach, które - mimo że usprawniają nam życie i czynią je łatwiejszym - mogą w dłuższej perspektywie spowodować zanieczyszczenie powietrza, wody i gleby. Taka zmiana niestety nigdy nie jest prosta, więc aktywiści ekologiczni muszą znaleźć sposób na przemyślaną, stonowaną w swojej wymowie narrację, przekonującą nas do refleksji o stanie środowiska. To założenie przyświecało autorom projektu „Liderzy Eko-Zmian” zrealizowanego po to, by pokazać, jak „drobne” gesty, zachowania i wspomniane nawyki i rytuały mogą dokonać realnego wpływu na rzeczywistość.

Wróćmy na koniec do mediów społecznościowych. Dziś bardzo często autorzy contentu publikowanego w social mediach, kreują swój wizerunek, poddając go retuszom, poprawkom i stylizacjom. I nie chodzi tu wyłącznie o popularne na Instagramie filtry, dzięki którym wydajemy się piękniejsi i atrakcyjniejsi. Media społecznościowe to także retusz rzeczywistości, a właściwie scena, na której użytkownicy grają określone role, nakładają maski, udają kogoś, kim nie są. Często więc nie chcemy wierzyć komuś, kto próbuje „sprzedać” odbiorcom wizerunek wielbiciela ekologii, zatroskanego o losy świata. Odpowiedzią i jednym skutecznym rozwiązaniem jest autentyczność, którą sprowadzić należy do pokazywania siebie w codziennych sytuacjach: w domu, pracy, w parku i na zakupach, kiedy np. zakręcamy wodę, myjąc zęby, ograniczamy wykorzystanie papieru do drukowania, nosimy ze sobą lnianą torbę zamiast plastikowej, wybieramy rower albo komunikację miejską zamiast prywatnego samochodu albo taksówki. W taki sposób ekologia promowana była na warsztatach fotograficznych i filmowych w projekcie „Liderzy Eko-Zmian”, a dowodem skuteczności przyjętej „strategii” są dziś informacje opublikowane na Facebooku, YouTube i Instagramie projektu oraz na stronie internetowej Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku. Ich autorzy - m. in. wykładowcy, studenci i seniorzy z Białegostoku i regionu - udowodnili, że rozumieją i czują ekologię oraz potrafią o niej mówić fascynująco, oryginalnie i autentycznie. To pierwszy i chyba najważniejszy krok w drodze ku lepszemu życiu.

Eliza Szadkowska

Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Koło Empatii Ekologicznej

W strukturze Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku zostało utworzone i zarejestrowane Koło Naukowe Empatii Ekologicznej. Za koordynację działalności koła odpowiada dwóch opiekunów. W celu

wsparcia aktywności koła przy Zakładzie Prawa i Administracji zostało stworzone miejsce otwartych spotkań, wyposażone w urządzenia biurowe i materiały edukacyjne.

Zgodnie z zatwierdzonym przez Rektora WANS statutem, celami koła są:

- a) pogłębianie i popularyzowanie wiedzy z zakresu ekologii i ochrony środowiska,
- b) szerzenie kultury ekologicznej oraz wspieranie indywidualnego rozwoju studentów,
- c) integracja studentów Wydziału Nauk Ekonomicznych oraz Wydziału Zarządzania Filii w Ełku.

Osoby uczestniczące podjęły się organizacji kilku przedsięwzięć oraz uczestniczyły w przedsięwzięciach ekologicznych organizowanych przez inne organizacje.

Głównym i największym przedsięwzięciem zainicjowanym i zorganizowanym w ramach Koła Naukowego Empatii Ekologicznej były dwie edycje konkursu pt. „Zostań Liderem Eko-Zmian”.

Celem konkursu jest edukacja i zwiększenie zaangażowania uczniów i nauczycieli szkół ponadpodstawowych w promocję postaw obywatelskich w ekologii.

Miejscem przeprowadzenia konkursu jest terytorium województw: podlaskiego i warmińsko-mazurskiego.

Uczestnicy konkursu to dwu- lub pięciosobowe drużyny uczniów pod opieką nauczyciela ze szkół ponadpodstawowych z terytorium województw: podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, które zgłoszą się do udziału w konkursie.

Zadaniem każdego uczestnika konkursu jest przesłanie zgłoszenia drogą elektroniczną na adres: liderzy.eko-zmian@wsfiz.edu.pl z załącznikiem w postaci własnego utworu (produktu promocyjno-reklamowego) dot. kampanii edukacyjnej na temat promowania postawy „bycia EKO” - troski o Ziemię i naturę poprzez np. oszczędzanie zasobów naturalnych, energii, pieniędzy, zakupów produktów ekologicznych, nadawania drugiego życia przedmiotom używanym, sadzenia drzew, robienia domków dla owadów zapylaczy, korzystania z roweru jako środka komunikacji itp. Nadesłana praca konkursowa może mieć formę plakatu, filmu, piosenki lub wiersza (zapis w formacie cyfrowym).

Regulamin konkursu jest ogłoszony na stronie internetowej: <https://wans.edu.pl/Liderzy-eko-zmian//> oraz profilu: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” | Facebook.

Rozstrzygnięcia konkursu dokonuje komisja składająca się z przedstawicieli Organizatora. Wyniki obu edycji konkursu były ogłoszone w siedzibie organizatora, tj. w Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku a następnie w mediach społecznościowych.

Konkurs cieszył się bardzo dużym zainteresowaniem. Prace zostały nadesłane z kilkudziesięciu szkół z obu województw.

W obu edycjach konkursu nagrody rzeczowe zostały ufundowane przez Organizatora oraz Samorząd Województwa Podlaskiego.

Koło Naukowe Empatii Ekologicznej podjęło się organizacji także **Wakacyjnego Konkursu Fotograficznego „Kocham Naturę”**.

Inicjatywa polegała na zachęceniu społeczności akademickiej do większej uważności względem przyrody podczas urlopów i wakacji.

Uczestnikami konkursu były osoby dorosłe, fotografujące amatorsko reprezentujące społeczność akademicką i mieszkańców regionu. W konkursie nie mogli brać udziału profesjonalni fotografowie i artyści wizualni.

Konkurs polegał na wykonywaniu zdjęć przedstawiających krajobraz naturalny, zwierzęta, naturę oraz opublikowaniu go na własnym koncie Instagram, Facebook z oznaczeniem w następujący sposób:

#KochamNaturę

#LiderzyEkoZmian

#FundacjaFCIS

#WSFiZBiałystok

Nadesłano kilkanaście prac, z których wybrano zwycięzców.

Wyniki konkursu zostały ogłoszone w mediach społecznościowych Projektu „Liderzy Eko-Zmian”.

Fot. 7. Gala konkursu Zostań Liderem Eko-Zmian
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

W ciągu swojej dotychczasowej działalności Koło Naukowe Empatii Ekologicznej uczestniczyło jako partner w organizacji takich przedsięwzięć, jak:

- **I Mistrzostwa Plogginu** przez Puszcę Knyszyńską w Białymstoku w maju 2022 roku zorganizowane w ramach projektu
- **Akcja eko-wolontariatu Drugie Życie Krawata**, w tym organizacja gali i aukcji charytatywnej na rzecz podopiecznych Fundacji „Pomóż Im” Hospicjum dla Dzieci w Białymstoku w grudniu 2022 roku, zorganizowana w ramach projektu,
- **Wiosenna wymiana małego sprzętu RTF i AGD** organizowana we współpracy z organizacjami takimi, jak: Rada FSNT NOT w Białymstoku, Fundacja Centrum Inicjatyw na Rzecz Społeczeństwa, Stowarzyszenie Ku Dobrej Nadziei, Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód, Przedsiębiorstwo ASTWA, Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych Oddział Białostok, Oddział Białostockie Stowarzyszenia Elektryków Polskich, Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa. Oddział w Białymstoku, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego.

Celem wydarzenia było:

- promowanie wymiany sprzętów między mieszkańcami Białegostoku, tak aby nie kupować nowych, zgodnie z ideą gospodarki w obiegu zamkniętym,
- pomoc Stowarzyszeniu Ku Dobrej Nadziei w wyposażaniu mieszkań dla osób wychodzących z kryzysu bezdomności,
- ekologia, czyli danie rzeczom drugiego życia.

Na wymianę przeznaczano takie sprzęty, jak: czajnik elektryczny, opiekacz, żelazko, suszarka na pranie, deska do prasowania, mikrofalówka, mikser/robot kuchenny, blender, odkurzacz, radio, telewizor, suszarka do włosów, lampka nocna.

W akcji wzięło udział kilkaset osób. Udało się zebrać wiele sprzętów, które trafiły do osób potrzebujących.

- **Akcja eko-wolontariatu pt. Pomóż Czterem Łapom**

Celem akcji była zbiórka karmy i produktów dla kotów i psów – podopiecznych Stowarzyszenia Kocie Ranczo z Czarnej Białostockiej i Fundacji Vita Canis z Sokółki.

W holu głównym Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku zorganizowano centralny punkt zbiórki. Poprzez media oraz kanały społecznościowe promowano akcję. Wolontariusze z Koła Naukowego Empatii Ekologicznej odpowiadali za obsługę i koordynację punktu zbiórki. Akcja cieszyła się dużym zainteresowaniem społecznym. Zebrane rzeczy przekazano dwóm wspieranym organizacjom.

Fot. 8. Wiosenna wymiana małego sprzętu RTF i AGD

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Eliza Szadkowska

Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – studio filmowe Eko-Influencer i Bank Wiedzy Eko-Lidera

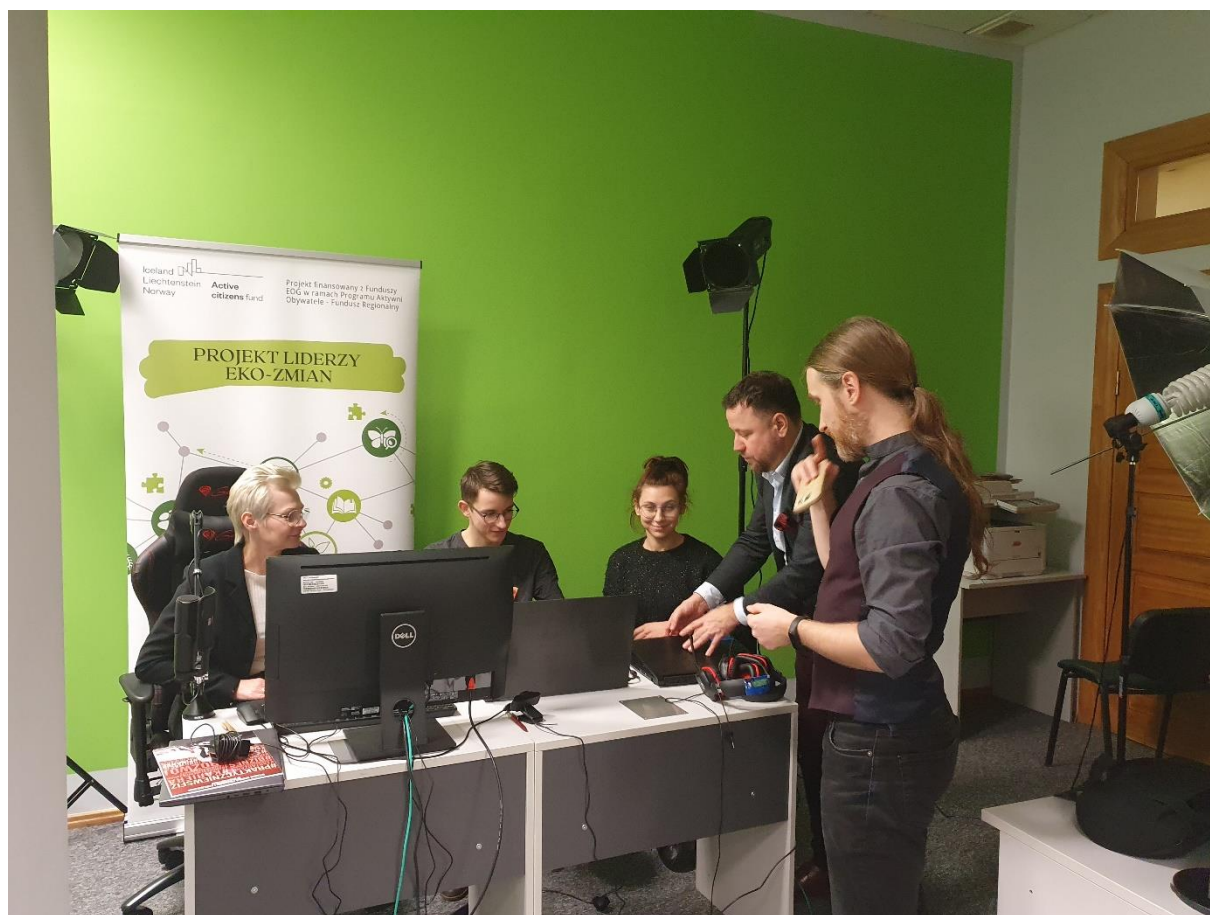
Dzięki dofinansowaniu w ramach projektu w kampusie WANS w Budynku E, mieszczącym się przy ul. Ciepłej 40 w Białymstoku urządzono Studio Medialne/Filmowe. Wyposażono je w nowoczesny sprzęt multimedialny, w tym: lampy, kamery, ekran, tablicę multimedialną.

W czasie trwania projektu studenci zrzeszeni w Kole Naukowym Nowoczesnego Marketingu oraz Kole Naukowym Empatii Ekologicznej przy wsparciu opiekuna studia oraz ekspertów-trenerów odbywali warsztaty, których celem było nabycie kompetencji medialnych i cyfrowych, m.in. w obsłudze sprzętu oraz oprogramowania służącego do montażu nagrań audiowizualnych, wykonywania zdjęć oraz przygotowywania reportażu filmowego i zdjęciowego służącego prezentacji w mediach społecznościowych. Opracowano materiały do prezentacji na takich portalach społecznościowych, jak: Instagram, Facebook, YouTube, Tik Tok.

Po odbyciu warsztatów osoby uczestniczące w działaniu opracowały w Studio Eko-Influencer 22 prace eko-dyplomowe: filmy promujące działania obywatelskie na rzecz przyrody oraz ekologii w codziennym życiu. Zadanie koordynował opiekun Koła Naukowego Nowoczesnego Marketingu.

Na stronie internetowej uczelni utworzono mini platformę e-learning pt. Bank Wiedzy Eko-Lidera. Platforma służy jako zbiór zgromadzonej wiedzy oraz narzędzi do działań w ekologii. Stworzono na niej takie zakładki, jak materiały szkoleniowe i prace eko-dyplomowe. W tym miejscu opublikowano wszystkie materiały edukacyjne wytworzone podczas działań projektowych.

Fot. 9. Studio filmowe Eko-Influencer

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Adam Sacharewicz

Akademickie Centrum Edukacji i Praktyki Ekologicznej – Praktyki i wolontariat w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej

W ramach realizacji projektu odbył się cykl spotkań o charakterze edukacyjnym, mających na celu kształtowanie wiedzy i świadomości z zakresu

ochrony środowiska. Zajęcia teoretyczne odbywały się na terenie Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych (WANS) oraz siedziby Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej (PKPK). Część praktyczna realizowana w warunkach terenowych odbywała się na terenie miast Białystok i Supraśl oraz na obszarze PKPK.

Uczestnikami zajęć byli studenci i pracownicy WANS.

Szczególne nacisk położono na uświadomienie istnienia i wartości lokalnych zasobów przyrodniczych, znajdujących się w najbliższym otoczeniu, a więc mających bezpośredni wpływ na mieszkańców regionu, w tym na uczestników i ich rodziny. Budowanie w społeczeństwie odpowiednich postaw wynikających ze świadomości dotyczącej walorów przyrodniczych środowiska, ich wartości oraz potrzeby ochrony było jednym z głównych założeń i celów projektu. Podczas zajęć dążono do wykształcenia wśród uczestników postawy odpowiedzialności obywatelskiej, przejawiającej się z jednej strony daniem przykładu dobrych praktyk w codziennym postępowaniu, z drugiej – podejmowaniem zdecydowanej reakcji w przypadku stwierdzenia zagrożeń mogących obniżyć wartość zasobów przyrodniczych czy wręcz doprowadzić do zniszczenia cennych elementów środowiska.

Podczas realizacji zajęć zarówno teoretycznych, jak i prowadzonych w warunkach terenowych szczególną uwagę poświęcono roli drzew i tzw. zieleni miejskiej. Z doświadczenia osób prowadzących spotkania wynika, że wiedza społeczeństwa na temat znaczenia drzew w środowisku wymaga gruntownego pogłębienia. Pomimo że większość osób zdaje sobie sprawę z ich roli polegających na produkcji tlenu i docenia wartość terenów zielonych, np. parków miejskich stanowiących miejsce wypoczynku, to często zdarza się, że w warunkach miejskich drzewa postrzegane są jako przeszkody utrudniające inwestycje czy rozbudowę infrastruktury, a więc wymagające usunięcia. Odrębnym poważnym problemem z punktu widzenia zachowania drzew w mieście są nieprawidłowe prace pielęgnacyjne. Prowadzone w sposób nieumiejętny przez osoby nieposiadające odpowiedniej wiedzy nie tylko technicznej, ale przede wszystkim dendrologicznej i arborystycznej, skutkują poważnym okaleczeniem, obniżeniem wartości przyrodniczej i estetycznej, a w konsekwencji niejednokrotnie śmiercią drzewa.

Poza oczywistą stratą w środowisku naraża to osoby odpowiedzialne za zniszczenie na odpowiedzialność karną. Uświadomienie istnienia problemu uczestnikom zajęć było jednym z głównych założeń ich realizacji. W tym celu podczas części teoretycznej zaprezentowane zostały przykłady tzw. usług ekosystemowych świadczonych przez drzewa, polegających m.in. na produkcji tlenu, usuwaniu z powietrza zanieczyszczeń emitowanych w wyniku działalności człowieka czy też łagodzenia skutków ulewnych opadów.

W oparciu o materiały znajdujące się w posiadaniu Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej zaprezentowano przykłady błędnie przeprowadzonych cięć pielęgnacyjnych oraz zniszczenia drzew wskutek braku zachowania przepisów podczas inwestycji budowlanych. Przedstawione zostały podstawowe zasady, jakimi należy kierować się podczas dokonywania zabiegów pielęgnacyjnych oraz przepisy obowiązujące w tym zakresie. Omówiono specyfikę środowiska miejskiego pod kątem funkcjonowania drzew oraz cechy charakterystyczne drzew funkcjonujących w środowisku miejskim, m.in. płytko umieszczony i często niesymetryczny, a więc szczególnie podatny na uszkodzenia system korzeniowy. Zaprezentowane zostały mechanizmy przystosowawcze wykształcone przez drzewa w celu przeciwdziałania niekorzystnym zmianom, m.in. tzw. proces grodziowania.

Podczas praktycznej części terenowej realizowanej w terenie miejskim zaprezentowane i omówione na przykładach zostały przypadki błędnie przeprowadzonych cięć pielęgnacyjnych, oraz uszkodzenia drzew związane z inwestycjami lub niewłaściwym planowaniem przestrzennym – np. pozostawienie niewystarczającej przestrzeni wokół pnia, czy ograniczenie bryły korzeniowej utrudniające prawidłowe funkcjonowanie drzewa. Podczas zajęć terenowych prowadzonych w formie konwersatorium szeroko dyskutowano na temat znaczenia zieleni miejskiej z punktu widzenia mieszkańców.

Poruszony został temat wykorzystania istniejących zadrzewień w ramach realizacji nowych inwestycji, polegający na ich umiejętnym, realizowanym z zachowaniem dobrych praktyk wkomponowaniu w nowe obiekty. I tak niebagatelną rolę odgrywają drzewa np. w sąsiedztwie placów zabaw. Zachowanie istniejących drzew daje możliwość korzystania chociażby z rzucanego przez nie cienia – co jest niezwykle istotne szczególnie w upalne dni – bez konieczności wprowadzania nowych nasadzeń, które osiągną wartość ekosystemową dojrzałych drzew dopiero w odległej czasowo perspektywie.

Odrębny blok tematyczny niż tematyka zieleni w miastach stanowiły zagadnienia dotyczące interakcji z dzikimi zwierzętami, szczególnie dotyczące terenów zurbanizowanych.

W czasie realizacji zajęć wiele uwagi poświęcono działaniom mającym na celu ułatwienie funkcjonowania zwierzętom żyjącym na terenie ludzkich osiedli. Szczegółowo omówiona została problematyka dotycząca zimowego dokarmiania ptaków, zaczynając od uzasadnienia potrzeby dokarmiania ich poprzez udzielenie wskazówek prawidłowego postępowania. Omówiono prawidłową budowę karmnika, odpowiednie rodzaje pokarmu, które należy stosować podczas zimowego dokarmiania, oraz najczęściej popełniane błędy, m.in. dokarmianie ptaków pieczywem. Podkreślono rolę dziko rosnących, rodzimych krzewów owocowych jako źródła pokarmu wykorzystywanego przez zimujące ptaki. Zachęcano uczestników zajęć, aby w miarę posiadanych możliwości wprowadzali w swoim otoczeniu tego

rodzaju krzewy jako element podnoszący bioróżnorodność (wykorzystywany także przez owady zapylające) oraz ułatwiający ptakom znalezienie pokarmu, kryjówek lub miejsca do założenia gniazda. Zachęcano też do ograniczenia zabiegów pielęgnacyjnych na części użytkowanych przez uczestników zajęć nieruchomości w celu umożliwienia wykształcenia możliwie naturalnej szaty roślinnej z obecnością dziko żyjących roślin postrzeganych powszechnie jako chwasty i usuwanych z ogrodów. Nasiona chwastów stanowią źródło pokarmu wykorzystywane przez zimujące ptaki. Podkreślono potrzebę zapewnienia dostępności wody, szczególnie w okresie ciepłej pory roku. Dostęp do wody w okresie letnim z punktu widzenia ochrony ptaków jest równie istotny jak zimowe dokarmianie, w związku z czym zaprezentowano przykłady prostych i łatwych do samodzielnego skonstruowania zbiorników pełniących funkcję poidła wykorzystywanych przez ptaki i owady.

Podczas zajęć omówiono prawidłową budowę budki lęgowej, stanowiącej istotne ułatwienie w znalezieniu odpowiedniego miejsca na gniazdo, chętnie wykorzystywanego przez szereg gatunków ptaków występujących na terenie ludzkich osiedli. Zwrócono uwagę na najczęściej popełniane błędy dotyczące budowy i umieszczenia budki lęgowej.

Spośród zwierząt jakie często spotkać można w otoczeniu człowieka zwrócono też uwagę na jeże. Podkreślono konieczność zachowania szczególnej ostrożności podczas kierowania pojazdami szczególnie po zapadnięciu zmroku w celu uniknięcia potrącenia jeży i innych zwierząt. Zaproponowano rozwiązania ułatwiające przygotowanie miejsc służących jeżom jako miejsce zimowania.

Omówione zostało również zjawisko wiosennych migracji płazów odbywających związane z rozrodem wędrówki do zbiorników wodnych. W przypadku przechodzenia płazów przez jezdnię skutkuje to zwykle wysoką śmiertelnością tych zwierząt. Zachęcono uczestników zajęć do zgłaszania stwierdzonych miejsc migracji służbom związanym z ochroną przyrody w celu podjęcia działań mających na celu ograniczenie śmiertelności płazów. Poruszono też zagadnienia dotyczące ochrony nietoperzy – zwierząt niezwykle ważnych jako sprzymierzeńców człowieka – podobnie jak ptaki istotnie ograniczających ilość uciążliwych owadów. Zwrócono potrzebę na konieczność poprzedzenia inwestycji polegających na remontach dachów czy termomodernizacji budynków kontrolą mającą na celu wykrycie obecności kolonii nietoperzy (lub gniazd ptaków) i w razie konieczności przesunięcie prac na okres umożliwiający ich realizację bez stwarzania zagrożenia osobnikom należącym do gatunków chronionych. Omówiono sposoby postępowania w sytuacji, kiedy nietoperz znajdzie się wewnątrz pomieszczenia użytkowanego przez ludzi – np. mieszkania.

W trakcie zajęć poruszono kwestię podlotów – młodych ptaków, które opuściły gniazdo, pomimo że nie wykształciły w pełni zdolności lotu. Pozostają one pod opieką rodziców dokarmiających je i chroniących przed zagrożeniami. Niestety niejednokrotnie zdarza się, że podloty są zabierane przez ludzi błędnie biorących je z

pisklęta, które wypadły z gniazda. Taka zbędna „pomoc” często kończy się śmiercią ptaka, a co najmniej znacząco utrudnia przywróceniu go naturze, nawet w sytuacji, kiedy zostanie on przekazany przez nieumiejących sobie z nim poradzić znalazców pod opiekę specjalistów. Umiejętność odróżnienia podlota od wymagającego pomocy pisklęcia lub rannego ptaka była jednym z celów realizowanych w ramach działań związanych z projektem.

Uczestników zajęć zachęcano do wprowadzenia w swoim najbliższym otoczeniu łąk kwietnych jako zbiorowisk roślinnych znacznie bardziej różnorodnych niż tradycyjny, regularnie koszony trawnik, a przy tym tańszych w utrzymaniu, efektywnych i istotnych dla zwierząt, zwłaszcza owadów, a po wykształceniu nasion także ptaków.

Podsumowując działania prowadzone w czasie praktyk i wolontariatu odbywających się w ramach realizacji projektu, należy w pierwszej kolejności podkreślić ich bezsprzeczne znaczenie dla rozwoju wiedzy przyrodniczej oraz kształtowania świadomości i wrażliwości społecznej w zakresie ochrony zasobów środowiska. Już sam fakt, że zajęcia takie zostały zrealizowane, a przy tym znalazły szerokie grono odbiorców, napawa optymizmem, z drugiej jednak strony wskazuje na konieczność prowadzenia podobnych działań w możliwie bliskiej czasowo perspektywie. Wykształcenie postawy odpowiedzialności wynikającej z uświadomienia i docenienia wartości zasobów przyrodniczych występujących lokalnie, w najbliższym otoczeniu odbiorców projektu było jednym z kluczowych celów, które udało się zrealizować. Należy spodziewać się, że odbiorcy działań, a więc uczestnicy zajęć prowadzonych w ramach projektu, staną się w pewnym sensie – zgodnie z tytułem projektu – liderami przekazującymi zdobytą wiedzę i dającymi przykład własnym postępowaniem oraz aktywnie reagującymi w przypadku stwierdzenia sytuacji zagrażającej środowisku. Nawet małe kroki, pozornie bez większego znaczenia pomnożone przez odpowiednio wysoką liczbę osób mogą wpływać na kształtowanie odpowiednich zachowań i postaw służących szeroko rozumianej ochronie zasobów przyrodniczych i z tego względu należy dążyć do realizacji podobnych inicjatyw. W celu zwiększenia zasięgu i efektu docelowego działań należy dążyć do objęcia nimi możliwie jak największej i zróżnicowanej grupy odbiorców, w szczególności osób mających możliwość dalszego przekazywania wiedzy i odpowiednich postaw (nauczyciele, edukatorzy) oraz osób publikujących treści na szeroką skalę za pośrednictwem mediów społecznościowych, czyli tzw. influencerów czy youtuberów.

Fot. 10. Praktyki i wolontariat w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Obóz szkoleniowy edukatorów przyrodniczych

Podczas realizacji projektu przeprowadzone zostało działanie pod hasłem „Obóz szkoleniowy edukatorów przyrodniczych” – część projektu skierowana do uczestników zajmujących się zawodowo lub społecznie działalnością edukacyjną z zakresu przyrody oraz chcących w przyszłości podjąć tego rodzaju aktywność. Wzięło w niej udział 20 osób: edukatorów zatrudnionych w parkach narodowych i krajobrazowych województwa podlaskiego, a także pracowników nadleśnictw oraz jednostek samorządowych. Zajęcia teoretyczne w formie wykładów i warsztatów odbywały się w siedzibie Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej, a część terenowa została zrealizowana na terenie PKPK.

Nie ulega wątpliwości, że prowadzenie skutecznej edukacji wymaga, poza wiedzą, odpowiednich predyspozycji oraz umiejętności pozwalających na przekazanie wiadomości w sposób skuteczny i możliwie atrakcyjny z punktu widzenia odbiorców. Zajęcia prowadzone były przez osoby zajmujące się na co dzień pracą dydaktyczną – wykładowców akademickich oraz nauczycieli pracujących z młodzieżą na poziomie szkół średnich.

Głównym przesłaniem szkolenia było dążenie do prowadzenia działań edukacyjnych w sposób umożliwiający biorącym w nim udział osobom samodzielne obserwacje oraz wyciąganie wniosków poprzez bezpośredni kontakt z obiektami

przyrodniczymi, a więc odejście od tradycyjnego schematu zajęć szkolnych. Szczególny nacisk położono na praktyczne zajęcia terenowe. Zgodnie z przyjętymi założeniami skupiono się głównie na środowisku lokalnym w celu podnoszenia świadomości na temat jego zasobów, jak również budowania postawy odpowiedzialności za ich zachowanie w stanie pozwalającym na korzystanie w przyszłości.

Podczas części praktycznej zaprezentowano możliwości prowadzenia działań edukacyjnych zakładające wykorzystanie obiektów przyrodniczych napotykanym bezpośrednio w terenie, polegające na ich odpowiednim wyeksponowaniu i zaprezentowaniu w sposób angażujący uwagę uczestników zajęć. Przykładem może być niewielki zbiornik wodny, który przy wykorzystaniu minimum sprzętu (siatka do połowu organizmów wodnych, przezroczysty pojemnik, szkło powiększające) staje się niezwykle atrakcyjnym, żyjącym laboratorium, pozwalającym na zgłębianie pod okiem doświadczonego, dzielącego się wiedzą przewodnika złożoności tajników podwodnego ekosystemu. Podobnie inne przedmioty czy ślady bytowania organizmów napotkane podczas zajęć: rośliny, ptasie pióra, tropy zwierząt, muszle ślimaków, owady itp. mogą posłużyć jako punkt wyjścia służący poszerzaniu wiedzy na temat otaczającej przyrody, a być może również – co jest szczególnie pożądane – rozwijaniu zainteresowań. Niezwykle istotne z punktu widzenia pogłębiania wiedzy na temat zasobów lokalnego środowiska jest zapoznanie uczestników zajęć ze szczególnie cennymi obiektami przyrodniczymi Podlasia. Wydaje się to oczywiste, jednak w praktyce okazuje się często, że znajomość chociażby przyrodniczych atrakcji turystycznych regionu jest, zgodnie z przysłowiem „Cudze chwalicie, swego nie znacie...” – niekompletna.

Ważną część zajęć realizowanych w ramach „obozu” stanowiły zagadnienia dotyczące roli terenów podmokłych w środowisku, w tym torfowisk oraz odpowiedzialnego gospodarowania zasobami wodnymi. Leśne tereny bagiennie, zwykle wyłączone z zabiegów gospodarczych, stanowią cenne siedlisko – ostoję często rzadkich gatunków roślin i zwierząt, a także odgrywają istotną rolę jako obiekty służące retencji wód. W przypadku śródpolnych obszarów podmokłych istnieje znacznie wyższe niebezpieczeństwo degradacji poprzez ryzyko działań mających na celu ich osuszenie i wykorzystanie w gospodarce rolnej. Odrębnym zagadnieniem są torfowiska – kształtujące się od pradziejów obszary o niezwykle istotnej roli polegającej na kumulowaniu węgla i wyjątkowo efektywnej retencji wody. Niestety, w wyniku osuszania terenów bagiennych oraz wskutek obniżania się poziomu wód gruntowych przesuszane torfowiska stają się paradoksalnie – wbrew ich pierwotnej, naturalnej funkcji – jednymi z głównych emiterów dwutlenku węgla. Uczestnicy szkolenia mogli zapoznać się z metodami przywracania właściwego stanu nawodnienia osuszonym torfowiskom na przykładzie działań prowadzonych w Norwegii.

Integralną część szkolenia stanowiły zajęcia dotyczące poszerzania wiedzy na temat korzystnego wpływu środowiska leśnego na zdrowie i samopoczucie ludzi. Innowacyjnym elementem szkolenia było spojrzenie na las i relacje człowieka z naturą w ujęciu filozoficznym. W trakcie zajęć uczestnicy mieli możliwość wykonania ćwiczeń medytacyjnych zaprojektowanych na bazie badań neuropsychologów w celu wywołania pozytywnego wpływu na dobrostan uczestników (m.in. wywołanie reakcji relaksacyjnej i pobudzenie harmonijnego współdziałania wszystkich zmysłów) oraz ćwiczenia pobudzające refleksję w budowaniu postawy współlistnienia.

Współczesny tryb życia odznaczający się działaniem pod presją czasu i wysokim poziomem stresu skłania do wypracowania technik umożliwiających wyciszenie i odzyskanie równowagi emocjonalnej. Przebywanie w środowisku leśnym stanowi istotny sposób na obniżenie poziomu stresu. Zapotrzebowanie na bliski kontakt z naturą daje się zauważyć poprzez wzrost zainteresowania różnorodnymi technikami relaksacyjnymi określanymi jako leczenie lasem, silvoterapia czy kąpiele leśne.

Wiedza na temat prozdrowotnego wpływu środowiska leśnego i umiejętność jej praktycznego wykorzystania jest ważną kompetencją kształtowaną w trakcie realizacji projektu.

Ustawiczne podnoszenie kwalifikacji edukatorów przyrodniczych jest szczególnie istotne, wręcz niezbędne w kontekście zachodzących w środowisku daleko idących, niekorzystnych zmian. Z doświadczeń osób związanych z ochroną przyrody, w tym autora niniejszego rozdziału, wynika jednoznacznie, że w kwestii wiedzy przyrodniczej polskiego społeczeństwa jest wiele do nadrobienia.

Mimo dającej się w ostatnim czasie zauważyć swoistej „mody na ekologię” (co należy uznać za trend pozytywny) wzrost świadomości społecznej, niezbędnej dla wykształcenia na szeroką skalę odpowiednich, służących ochronie środowiska postaw i nawyków, nie jest możliwy bez prawidłowo prowadzonej na wielu etapach, kierowanej do różnych grup wiekowych i społecznych edukacji przyrodniczej czy ekologicznej. Skuteczna edukacja wymaga, poza specjalistyczną, w sposób ciągły aktualizowanej wiedzy, także odpowiedniego warsztatu, polegającego na znajomości metod nauczania i umiejętności wykorzystania ich w praktyce. Efektywne przekazywanie wiedzy przyrodniczej, w szczególności w osobom młodym, często niewykazującym zainteresowań w powyższym zakresie, w tym dzieci w wieku szkolnym, jest zadaniem trudnym. Wymaga ze strony edukatorów zaangażowania, ustawicznego rozwijania umiejętności dydaktycznych oraz kreatywności a także korzystania z różnorodnych i nowoczesnych narzędzi postrzeganych przez młodzież jako interesujące i atrakcyjne: mediów społecznościowych, serwisów internetowych, aplikacji, gier itp.

Niewątpliwie istnieje potrzeba dalszych działań mających na celu zwiększanie liczby edukatorów przyrodniczych a także wspieraniu ich w rozwijaniu kompetencji

oraz podnoszeniu kwalifikacji – m.in. przez wymianę doświadczeń. Należy dążyć do umożliwienia udziału w podobnych wydarzeniach możliwie jak najliczniejszej grupie uczestników, zarówno poprzez organizowanie większej liczby szkoleń, ich skuteczną promocję, jak i zwiększenie zasięgu do poziomu ogólnopolskiego czy wręcz, w wariacie optymistycznym, międzynarodowego. W oczywisty sposób wiąże się to z kosztami, jednak biorąc pod uwagę cel nadrzędny, jakim jest ukształtowanie społeczeństwa odpowiedzialnego, świadomego, zaangażowanego w ochronę środowiska i w sposób rozważny korzystającego z jego zasobów, wydatki finansowe należy uznać za uzasadnione, tym bardziej że w dalszej perspektywie czasowej będą one przekładać się na oszczędności.

Tym niemniej, pomimo ograniczonej skali, za pozytywny rezultat przeprowadzonych w ramach realizacji projektu działań należy uznać podniesienie kwalifikacji 20 edukatorów – uczestników szkolenia.

Fot. 11. Obóz szkoleniowy edukatorów przyrodniczych w ramach projektu „Liderzy Eko-Zmian”

Źródło: Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, 2022

Eliza Szadkowska

I Mistrzostwa Ploggingu

W dniu 15 maja 2022 r. zorganizowaliśmy w Lesie Pietrasze w Białymstoku I Mistrzostwa Ploggingu przez Puszcę Knyszyńską. Impreza miała na celu promocję naszego projektu w społeczności regionalnej oraz rozbudzenie zainteresowania ekologią.

Idea *ploggingu*, czyli połączenia biegania ze zbieraniem śmieci, narodziła się w Szwecji około 2016 roku i dwa lata później rozprzestrzeniła na inne kraje. Szacuje się, że codziennie plogguje 2 miliony osób w 100 krajach, a niektóre wydarzenia związane z ploggowaniem przyciągają ponad 3 mln uczestników.

W programie naszej imprezy odbyły się takie działania, jak: rozgrzewka z profesjonalnymi trenerami AZS, 1,5-godzinny plogging w lesie, konkurs na największą ilość zebranych śmieci, konkurs na najdziwniejszy śmieć, konkurs foto dla kibiców, stoiska edukacyjne o tematyce ekologii i zdrowia, gry i zabawy ekologiczne, eko-poczęstunek, szkolenia i pokazy udzielania pierwszej pomocy medycznej.

W trakcie spotkania, oprócz atrakcyjnych nagród rzeczowych, uczestnicy wygrywali bilety na koncert na PGE Narodowy, karnety na półkolonie sportowe, wejściówki na siłownię oraz zniżki do restauracji. Nagrody zostały ufundowane przez naszych partnerów.

Impreza cieszyła się zainteresowaniem wszystkich ogólnopolskich, telewizyjnych serwisów informacyjnych oraz mediów lokalnych.

W imprezie wzięło udział około 400 osób ze wszystkich grup społecznych: dzieci i młodzież, dorośli, osoby starsze.

Udało się wynieść z lasu kilka ton śmieci, które zostały zutylizowane przez Nadleśnictwo Dojlidy.

Fot. 12. I Mistrzostwa Plogingu w Białymstoku
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2022

Eliza Szadkowska **Festiwal dla Matki Ziemi**

W dniach 31 maja – 2 czerwca 2023 roku w kampusie Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku zorganizowaliśmy duże wydarzenie festiwalowe dla mieszkańców regionu.

Od samego początku trwania festiwalu na terenie kampusu WANS zostało urządzone miasteczko festiwalowe. Było to miejsce, gdzie odwiedzający mogli zapoznać się z różnymi wystawami o tematyce przyrodniczej i dzięki firmie 3 GIGA skorzystać z porad specjalistów, m.in. w zakresie naprawy komputerów i laptopów. Można było również odwiedzić stoiska, m.in. laboratorium wody z kranu Wodociągów Białostockich, stoisko recyklingowe Stowarzyszenia My dla Innych, stoisko Schroniska dla Zwierząt w Białymstoku oraz namiot edukacyjny Parku Krajobrazowego Puszczy Knyszyńskiej.

Pierwszego dnia festiwalu wydarzenie rozpoczęło się od wręczenia przez Rektora WANS listu gratulacyjnego z okazji 35-Lecia Parku Krajobrazowego Puszczy

Knyszyńskiej. Następnie swój wykład wygłosił Green Hero – Super Eko Influencer – Leśny Kawaler (Dawid Popończyk). Osoby uczestniczące wysłuchały wystąpienia przedstawicieli partnera norweskiego ICN, którzy opowiedzieli o ekologicznym życiu w ich kraju. Dużym wydarzeniem była gala rozstrzygnięcia konkursu dla młodzieży: #Zostań Liderem Eko-Zmian. Jeszcze w tym samym dniu odbyło się specjalnie przygotowane kino letnie, czyli pokazy filmów proekologicznych opracowanych przez absolwentów projektu „Liderzy Eko-Zmian”.

Podczas festiwalu odbyło się 16 różnorodnych warsztatów dla dzieci i młodzieży, takich jak tworzenie z sznurka, opieka nad psami i kotami oraz kreatywny recykling. Dla dorosłych przeprowadzono warsztaty, m.in. z tworzenia mydeł, artystycznego recyklingu oraz zaplątania makramy.

W miasteczku festiwalowym odbył się także koncert na scenie ekologicznej, który wykonał Jędrzej „Dtekk” Dondziło - twórca Festiwalu Up To Date. Drugiego dnia festiwalu (1.06) skupiono się na warsztatach tematycznych, które dotyczyły takich tematów, jak: *slow fashion* (moda wolna od przemysłu), zioła w naszym domu oraz biznes oparty na darach natury.

Natomiast trzeciego dnia festiwalu (2.06) odbył się wykład online w ramach Akademii Dobrych Praktyk, którego prelegentką była biznes-influencerka Magdalena Teterko-Walczak. Wykład został poświęcony tematowi zrównoważonego rozwoju w biznesie.

Jak relacjonowały osoby uczestniczące, festiwal był znakomitą okazją do nauki i odkrywania różnych aspektów zrównoważonego rozwoju oraz ekologii. Dzięki różnorodnym wydarzeniom i warsztatom uczestnicy poszerzyli swoją wiedzę i umiejętności, które pozwolą im zaangażować się w tematykę ochrony środowiska i tworzenia pozytywnych zmian dla naszej Matki Ziemi.

Wydarzenie tym samym zakończyło cykl intensywnego treningu działań proekologicznych w naszym projekcie.

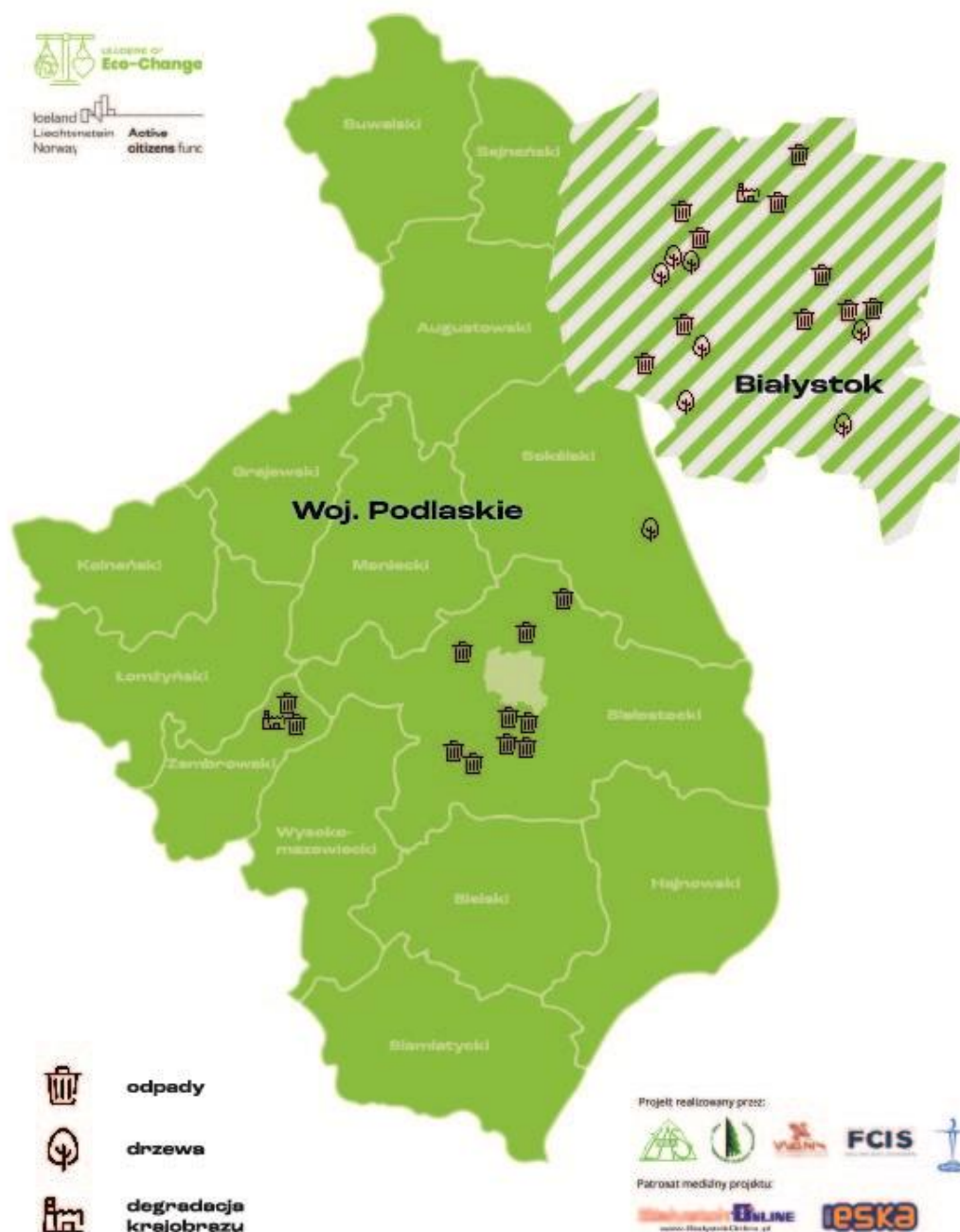

Fot. 13. Festiwal dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Mapa Interwencji Eko-Pozytywnych

Ryc. 1. Mapa Interwencji Eko-Pozytywnych
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

CEL DZIAŁAŃ

Celem działania jest zwiększenie umiejętności obywateli – uczestników projektu w zakresie monitorowania naruszeń prawa w sferze ochrony środowiska naturalnego w swoim otoczeniu.

Ponadto celem jest:

1. zwiększenie świadomości mieszkańców na temat stanu środowiska naturalnego w regionie oraz możliwości podejmowania akcji i działań obywatelskich na rzecz ekologii i ochrony przyrody, w tym zapobiegania stratom przyrodniczym lub zapewnienie działań kompensacyjnych,
2. uwrażliwienie społeczności lokalnej ekologię oraz zwiększanie zrozumienia i zaangażowania w aktywności proekologicznej,
3. zwiększenie wiedzy o aktualnej sytuacji w środowisku lokalnym regionu i działaniach obywatelskich,
4. integracja obywateli, grup i organizacji społecznych wokół tematu ekologii i ochrony środowiska i klimatu na poziomie lokalnym.

GRUPY ODBIORCÓW

1. Głównymi odbiorcami działania są studenci i pracownicy Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku oraz Filii w Ełku. Są to studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych.
2. Odbiorcami pośrednimi są:
  - rodziny studentów i pracowników Wschodnioeuropejskiej Akademii Nauk Stosowanych w Białymstoku oraz Filii w Ełku,
  - przedstawiciele lokalnych mediów,
  - partnerzy społeczni: Park Krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej, Instytut Kronenberga, Akademicki Związek Sportowy,
  - społeczność lokalna: pracownicy organizacji pozarządowych prowadzących działalność w sferze edukacji ekologicznej, np. Federacja Białystok, Podlaska Sieć Wolontariatu, Centrum Aktywności Społecznej Miasta Białegostoku, partnerzy społeczni i biznesowi: m.in. Fundacja im. prof. Tadeusza Kasprzaka, Centrum Przedsiębiorczości i Innowacji, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Izba Przemysłowo-Handlowa w Białymstoku, Konfederacja Lewiatan-przedstawiciele lokalnego biznesu, pracownicy instytucji ochrony przyrody, tj. parków narodowych i krajobrazowych z regionu, służb leśnych, Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska, pracownicy lokalnej administracji samorządowej.

ZASIĘG DZIAŁAŃ

Działania monitoringowe były prowadzone na poziomie lokalnym. Objęły one obszar województwa podlaskiego.

Informacja i promocja były prowadzone na poziomie krajowym m.in. dzięki wykorzystaniu kontaktów z mediami i kanałów mediów społecznościowych.

ZAKRES MONITORINGU

Monitoring obejmuje obserwacje zdarzeń mających wpływ na szkody w środowisku naturalnym. Osoby uczestniczące, kiedy zauważą coś niepokojącego, mogącego mieć niekorzystny wpływ na przyrodę zgłaszają taki przypadek do organizatora, którego zadaniem jest zbadanie i właściwe załatwienie sprawy.

RAPORT

Zgłoszenia dotyczą trzech kategorii zdarzeń:

I. KATEGORIA „DRZEWA I INNE ROŚLINY”

- Podejrzenie nielegalnej wycinki
- Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.)
- Palenie ognisk w miejscach niewyznaczonych
- Parkowanie samochodów na terenach zielonych

Ryc. 2. Alert dla Matki Ziemi – Kategoria „Drzewa i inne rośliny”
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

II. KATEGORIA „ODPADY”

- Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych
- Wylewanie ścieków poza system kanalizacji
- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych

- Zanieczyszczenie powietrza
- Spalanie odpadów w miejscach niewyznaczonych

Ryc. 3. Alert dla Matki Ziemi – Kategoria „Odpady”

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

III. KATEGORIA „DEGRADACJA NATURALNEGO KRAJOBRAZU”

- Nielegalna zabudowa np. na linii brzegowej rzeki, jeziora, rezerwatu
- Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt
- Kłusownictwo
- Nielegalna budowla

- Płoszenie zwierząt
- Parkowanie w nieodpowiednim miejscu
- Wypalanie traw

Ryc. 4. Alert dla Matki Ziemi – Kategoria „Degradacja Środowiska Naturalnego”
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

SPOSÓB PROWADZENIA MONITORINGU

Monitoring prowadzony jest dwuetapowo.

Pierwszy etap

W pierwszym etapie gromadzone są indywidualne zgłoszenia od osób uczestniczących w projekcie, które doświadczą lub są świadkiem negatywnych zjawisk

i postaw wobec środowiska w swoim otoczeniu, np. nielegalne wysypiska, nielegalna zabudowa, wycinka drzew.

W tym celu opracowano specjalny formularz zgłoszenia, który jest udostępniony w Internecie.

Po wpłynięciu zgłoszenia jest ono rejestrowane. W dalszej kolejności informacje zawarte w zgłoszeniu są poddawane analizie pod kątem kompletności danych. Następnie, powołany do tego zadania sekretarz przekazuje formularz zgłoszenia wraz z załącznikami do trzech niezależnych ekspertów.

Drugi etap

W drugim etapie odbywają się konsultacje przyrodnicze i prawne z ekspertami. Zespół 3 ekspertów - specjalistów w zakresie prawa środowiskowego, z doświadczeniem administracyjnym - wspiera osoby zgłaszające w procesie przeprowadzenia obywatelskiej interwencji eko-pozytywnej. Zespół ekspertów udziela każdej osobie zgłaszającej wsparcia doradczego, w jaki sposób rozwiązać sprawę. Udziela porad na temat procedur, zasad urzędowych i sądowych, pomaga w sporządzeniu pism, petycji, wniosków i odwołań do właściwych organów administracji i służb.

Rezultat interwencji

Po konsultacji z ekspertami powstaje indywidualny plan interwencji, tzn. podjęta zostaje decyzja o przekazaniu sprawy do właściwego organu administracji publicznej w celu naprawy powstałych szkód w środowisku naturalnym.

W przypadku gdy osoba zgłaszająca z przyczyn obiektywnych nie będzie w stanie samodzielnie zgłosić lub rozwiązać sprawy, zespół podejmie bezpośrednią interwencję.

Każde skonsultowane zgłoszenie jest pisemnie przekazywane przez Fundację Centrum Inicjatyw na Rzecz Społeczeństwa do właściwego miejscowo organu administracji. Fundacja monitoruje postępowanie w sprawie i przekazuje osobie zgłaszającej informację o ostatecznym rozwiązaniu sprawy.

WYNIKI PROWADZONEGO MONITORINGU

Ilość przypadków interwencji

Wpłynęły 32 zgłoszenia obywatelskiej interwencji.

Kim są zgłaszający interwencję?

27 z nich zostało przekazanych przez kobiety, a 5 przez mężczyzn.

29 zgłoszeń przekazały dorosłe osoby w wieku 18-60 lat.

2 zgłoszenia przekazały osoby w wieku 65+.

ALERT DLA MATKI ZIEMI
KIM SĄ ZGŁASZAJĄCY INTERWENCJĘ?

27 zgłoszeń zostało
przekazanych przez
kobiety, a 5 przez
mężczyzn

29 zgłoszeń
przekazały dorosłe
osoby w wieku
18-60 lat

2 zgłoszenia
przekazały osoby
w wieku 65+

ALERT DLA MATKI ZIEMI –
MONITORING OBYWATELSKI
W EKOLOGII

Ryc. 5. Alert dla Matki Ziemi – Kim są zgłaszający interwencję?
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Lokalizacja zgłoszonych interwencji

10 zgłoszeń dotyczy miejsc poza aglomeracją miasta Białystok, a 22 zgłoszenia obejmują obszar w obrębie miasta Białystok.

Ryc. 6. Alert dla Matki Ziemi – Lokalizacja zgłoszonych interwencji

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Czy wcześniej w tej sprawie interweniowano?

28 spraw nigdy wcześniej nie zgłoszono żadnemu organowi administracji publicznej, a 4 prawdopodobnie częściowo były rozpoznane.

Ryc. 7. Alert dla Matki Ziemi - Czy wcześniej w tej sprawie interweniowano?

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Czego dotyczą zgłoszone przypadki interwencji?

W kategorii „Drzewa i inne rośliny” wpłynęło 16 zgłoszeń interwencji.

2 zgłoszenia dotyczyły podejrzenia nielegalnej wycinki drzew, 8 zniszczenia lub uszkodzenia rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.), 1 zaś parkowania samochodów w miejscach niedozwolonych, palenie ognisk w miejscach niewyznaczonych – 2 zgłoszenia, parkowanie samochodów na terenach zielonych – 1 zgłoszenie, martwe drzewo na pasie drogowym – 1 zgłoszenie, zanieczyszczenie terenu zielonego - 1 zgłoszenia.

Ryc. 8. Alert dla Matki Ziemi - Czego dotyczą zgłoszone przypadki interwencji?
Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

W kategorii „Odpady” wpłynęły 23 zgłoszenia interwencji, z czego 22 dotyczy składowania odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych, a 1 przypadek dotyczy wylewania ścieków poza system kanalizacji i 1 - zanieczyszczenia wód powierzchniowych.

Ryc. 9. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

W kategorii „Degradacja naturalnego krajobrazu” wpłynęło 8 zgłoszeń interwencji

7 z nich to niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt, a 1 dotyczy innego zdarzenia, które ma wpływ na zniszczenie krajobrazu.

Ryc. 10. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

REALIZACJA PLANÓW INTERWENCJI – EFEKTY PODJĘTYCH DZIAŁAŃ

Alert #1

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Las za posesją domów prywatnych, Białystok, ul. Andersa 58-60

Wizualizacja:

Fot. 14. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Fot. 15. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

CiTY

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 2

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria degradacja naturalnego krajobrazu: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: Leśna dróżka odbiegająca od ul. Wołyńskiej, niedaleko kościoła na ul. Sybiraków w Białymstoku.

Wizualizacja:

Fot. 16. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 3

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria degradacja naturalnego krajobrazu: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: ul Towarowa, Białystok

Wizualizacja:

Fot. 17. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.citty.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 4

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria „Degradacja naturalnego krajobrazu”: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: Las przy pętli autobusowej linii 5, ul. Sybiraków, Białystok

Wizualizacja:

Fot. 18. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 5

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Las Pietrasze, teren za posesją przy ul. Andersa 56, dalej droga prowadząca do granicy ze Spalarnią Odpadów Białystok

Wizualizacja:

Fot. 19. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 6

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”:

- Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).
- Parkowanie samochodów na terenach zielonych.

Lokalizacja: działka o nr geod. 23, obręb Sochonie bądź 220/1, obręb Wólka Przedmieście, gm. Wasilków.

Lokalizacja Google Maps: <https://goo.gl/maps/gmi8yayMK3eAXMC69>

Wizualizacja:

Fot. 20. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 7

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Przejście pod mostem przy galerii Antoniuk, ul. Antoniukowska 56 w Białymstoku

Wizualizacja

Fot. 21. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 8

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Dworzec PKS przy parkingu autobusów za sklepem Kaufland, Białystok

Wizualizacja:

Fot. 22. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie jest w toku

Alert # 9

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Stary meczet ul. Kujawska/ul. Rzeszowska, Białystok

Wizualizacja

Fot. 23. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

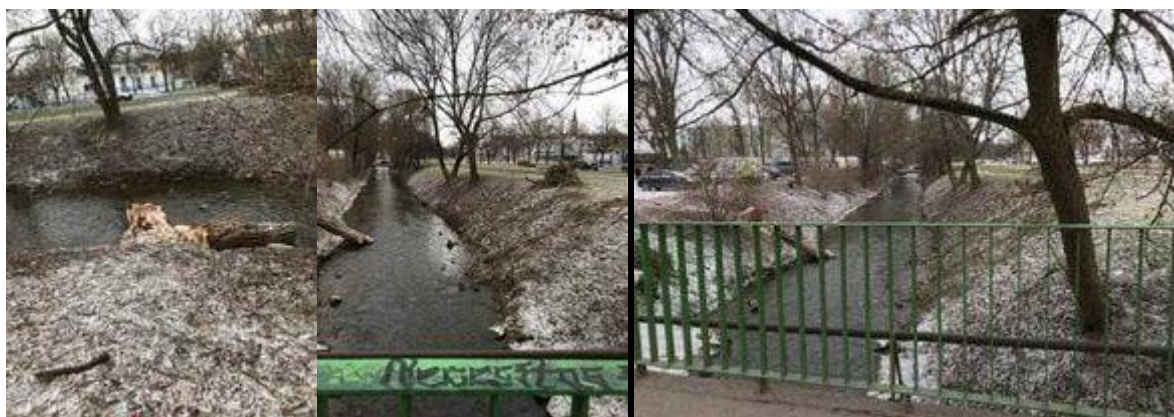
Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 10

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Podejrzenie nielegalnej wycinki. Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.)

Lokalizacja: Tereny przy rzece Białej, ul. Orzeszkowej w Białymstoku

Wizualizacja

Fot. 24. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 11

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Sokółka (Buchwałowo), okolica miejscowości Orłowicze

Wizualizacja

Fot. 25. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Fot. 26. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Fot. 27. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępności Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 12

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Podejrzenie nielegalnej wycinki.

Lokalizacja: Białystok, ul. Palmowa 20

Wizualizacja:

Fot. 28. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przemysłowej Przemysłowej

[**www.gios.gov.pl**](http://www.gios.gov.pl)

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

[**https://wfosigw.bialystok.pl**](https://wfosigw.bialystok.pl)

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

[**https://www.city.bialystok.pl/**](https://www.city.bialystok.pl/)

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 13

Kategoria Odpady: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Białystok, osiedle Nowe Miasto, ul. Transportowa 3

Wizualizacja:

Fot. 29. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przemysłowości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 14

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.)

Lokalizacja: Białystok, ul. Ogrodniczki

Wizualizacja:

Fot. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przemysłowości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 15

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Kategoria „Degradacja naturalnego krajobrazu”: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: Bojary – wieś w Polsce położona w województwie podlaskim, w powiecie białostockim, w gminie Turośń Kościelna. (przy budowie torów kolejowych).

Wizualizacja:

Fot. 31. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 16

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Przy budowie torów kolejowych, Bojary – wieś w Polsce położona w województwie podlaskim, w powiecie białostockim, w gminie Turośń Kościelna.

Wizualizacja:

Fot. 32. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępności Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 17

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Przystanek PKP kolonia Kopalny.

Wizualizacja

Fot. 33. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 18

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Przy zajezdni autobusów ul. Ścianka 8, Białystok.

Lokalizacja (Google Maps):

https://maps.app.goo.gl/oJDef4ajjJ9rSRJx5?g_st=ic

Wizualizacja:

Fot. 34. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Fot.35. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 19

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach do tego nie wyznaczonych.

Lokalizacja: Przy wejściu na ogródki działkowe, Białystok, ul. Bema

Lokalizacja (Google Maps):

53.116912, 23.135434

Wizualizacja:

Fot. 36. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.citty.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 20

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Lokalizacja: Mylnia obok hotelu Turkus, Białystok.

Wizualizacja:

Fot. 37. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przemysłowej Przemysłowości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.citty.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 21

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Lokalizacja: okolice miejscowości Pawelki.

Wizualizacja:

Fot. 38. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://www.gios.gov.pl/pl/zglos-interwencje-formularz>

Rezultat: postępowanie w toku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.citty.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 23

Kategoria Odpady: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria degradacja naturalnego krajobrazu: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: Meżenin, 18-312 Rutki-Kossaki.

Lokalizacja (Google Maps):

<https://maps.app.goo.gl/yri2T2ZXodTFH4bv5>

Wizualizacja:

Fot. 40. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Fot. 41. Alert dla Matki Ziemi

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku.

Alert # 24

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Kopalny

Lokalizacja (Google Maps):

53.054472,23.091531

Wizualizacja:

Fot. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 25

Kategoria Odpady: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: Las przy działkach.

Wizualizacja

Fot. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.city.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 26

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Lokalizacja: Park Antoniuk przy ul. Wierzbowej.

Lokalizacja (Google Maps):

https://maps.app.goo.gl/DZ2fvhfgBnGRpWxE8?g_st=ic

Wizualizacja:

Fot. 44. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Białymstoku

Straż Miejska w Białymstoku

<https://www.citty.bialystok.pl/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 27

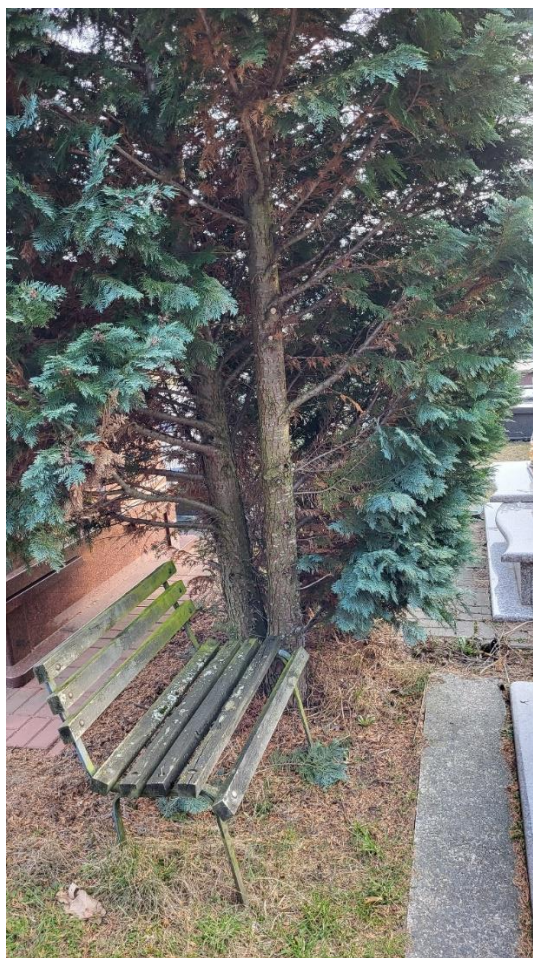
Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Lokalizacja: Cmentarz rzymskokatolicki w Księżynie.

Lokalizacja (Google Maps):

53.1457932,23.1407130

Wizualizacja:

Fot. 45. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://www.gios.gov.pl/pl/zglos-interwencje-formularz>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 28

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja (Google Maps):

53.154540,22.610577

Wizualizacja:

Fot. 46. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Gminy Zawady

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 29

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: wieś Gniła, gmina Dobrzyniewo Duże, woj. podlaskie

Lokalizacja (Google Maps):

53.224285, 23.013199

Wizualizacja:

Fot. 47. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Gminy Dobrzyniewo Duże

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 30

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria „Degradacja naturalnego krajobrazu”: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt.

Lokalizacja: Las obok miejscowości Ożarki-Olszanka.

Lokalizacja (Google Maps):

<https://maps.app.goo.gl/8g226SGQYM7ir1RC7>

Wizualizacja:

Fot. 48. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przemysłowości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 31

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Kategoria „Drzewa i inne rośliny”: Zniszczenie lub uszkodzenie rośliny (mechaniczne, chemiczne, podpalenie itp.).

Kategoria „Degradacja naturalnego krajobrazu”: Niszczenie siedlisk roślin lub zwierząt

Lokalizacja: Kleosin, koło torów i boiska.

Wizualizacja:

Fot. 49. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczenia Przystępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfosigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Gminy Juchnowiec Kościelny

Rezultat: postępowanie w toku

Alert # 32

Kategoria „Odpady”: Składowanie odpadów (śmieci, plastików, opon, gruzu, substancji płynnych, wraków pojazdów itp.) w miejscach niewyznaczonych.

Lokalizacja: wzdłuż torów obok słupa wysokiego napięcia, Czarna Białostocka

Wizualizacja

Fot. 50. Alert dla Matki Ziemi

Źródło: Projekt „Liderzy Eko-Zmian” 2023

Gdzie zgłoszono sprawę?

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska – Departament Zwalczania Przemysłowej Przestępczości Środowiskowej

www.gios.gov.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

<https://wfofigw.bialystok.pl/zglos-nielegalne-postepowanie-z-odpadami/>

Urząd Miejski w Czarnej Białostockiej

Rezultat: postępowanie w toku

Część III Opis praktyk i narzędzi w ekologii i ochronie klimatu stosowanych w Norwegii

Alf Johansen

Opis praktyk i narzędzi w ekologii i ochronie klimatu stosowanych w Norwegii

Stowarzyszenie The Innovation Circle Network (ICN) powołano 17 września 2007 w hotelu „Zajazd Napoleoński” w Warszawie. Jego powstanie było wynikiem serii zakończonych powodzeniem projektów przeprowadzonych przez członków założycieli. Jeden z tych projektów, Interreg 3B, nosił nazwę Innovation Circle i obejmował partnerów z 8 krajów. Partnerem wiodącym była rada litewskiego miasta Alytus. Pozostali partnerzy pochodzili z Norwegii, Szwecji, Polski, Estonii, Rosji, Białorusi i Łotwy. Instytucja zarejestrowana jest jako organizacja pozarządowa w Norwegii, a jej międzynarodowa rada składa się z ekspertów i badaczy powiązanych z rządami i innymi sektorami gospodarki.

ICN zrealizowało szereg pomniejszych akcji i wielkoskalowych projektów tworzących długą listę działań lokalnych prowadzonych na obszarze kilku regionów i miast. W niniejszym raporcie przedstawimy dwa istotne działania.

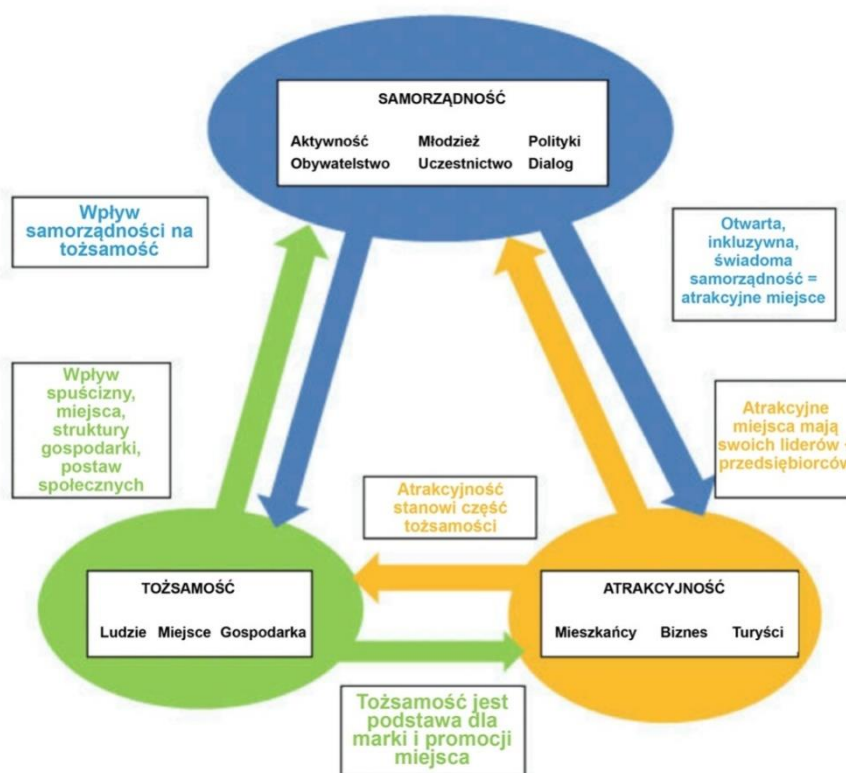
1) The Young Eyes Project (Projekt Młode Oczy)

Powołany został w ramach projektu Erasmus+, a zrealizowany w latach 2015-2016. Organizacją wiodącą była ICN z Norwegii. Zaangażowana została również rada miasta Spydeberg. Pozostali partnerzy pochodzili z: łotewskiego okręgu miejskiego Jelgava, lokalnych władz łotewskiego miasta Rauna, lokalnych władz miasta Robertsfors ze Szwecji, władz miasta Suwałki w Polsce oraz PAS ze Szkocji, która jest pozarządową organizacją z siedzibą w Edynburgu.

W ramach tego projektu przeprowadzono transnarodowe warsztaty w: Suwałkach, Rauna, Jegava, Robertsfors i w Szkocji. We wszystkich tych miejscach do udziału zaproszono młodych ludzi (14-20 lat), którym pokryto koszty podróży i noclegów, zrekrutowano też ekspertów mających prowadzić i motywować uczestników warsztatów.

Warsztaty „**Mirror Workshops**” (**Warsztaty Lustrzane**) miały na celu poszerzenie wiedzy i świadomości na temat wspólnot lokalnych, w miejscach, gdzie odbywały się zajęcia. Wykorzystując metodę czarno-białą, gospodarze zaprosić mieli zaproszonych gości do przyjrzenia się miejscom i przedstawienia szczerzej opinii na temat ich dobrych i złych stron. Grupy w składzie 3-5 osób odbywały wycieczki w środowisku naturalnym i przestrzeniach zurbanizowanych, fotografując, mając przy tym oczy i uszy szeroko otwarte. Po spacerze mieszane, transnarodowe grupy uczestników uporządkować miały swoje spostrzeżenia i przygotować 10-minutową

prezentację składającą się z rysunków, nagrań wideo i zdjęć. Prezentacje te miały być następnie przedstawione publicznie w obecności miejscowych mediów, burmistrzów i innych przedstawicieli władz lokalnych. Wyniki tych warsztatów były satysfakcjonujące. Uczestnicy zaktywizowali się i byli bardziej zmotywowani, mieli też wiele przydatnych pomysłów i propozycji na przyszły rozwój lokalnych społeczności. Wskazywali na rzeczy, których im brakowało, które im się podobały, a które nie, oraz te, które należy usunąć lub zmienić. Warsztaty dały uczestnikom narzędzia do wykorzystania w pracach lokalnych rad młodzieżowych, jak również pogłębioną wiedzę na temat innych krajów. Zachęcano ich ponadto do przywiezienia ze sobą próbek narodowych/regionalnych tradycji kulinarnych i podzielenia się nimi z innymi. W ten sposób w ramach projektu udało się stworzyć przyjazną atmosferę. Dzięki temu interakcje między różnymi kulturami i narodami stały się łatwiejsze.

Ryc. 11. Young Eyes Wskazówki

Źródło: ICN 2023. Tłum. R. Kuczyński

2) The Trans-In-Form Project

Zrealizowany został w latach 2010-2012. Autorem i właścicielem projektu były władze miasta Notodden. Pozostałymi partnerami w Norwegii byli: władze gmin Telemark Østfold, do spółki z radą regionu Indre Østfold. Telemark Research Institute przeprowadził szereg badań pod kątem wskaźników atrakcyjności regionu w siedmiu innych krajach. Pozostałymi partnerami były: Regionalny Urząd Planowania Havelland-Fläming w Niemczech, władze miasta Tranemo w Szwecji, Region

Planowania Vidzeme w Łotwie, Region Jelagava w Łotwie, władze administracyjne gminy Alytus w Litwie i władze miasta Suwałki. Instytucjami współpracującymi były władze miasta Grodno na Białorusi, Fundusz Rozwoju Regionalnego Pskowa w Rosji, Rosyjska Akademia Turystyki Oddział w Pskowie w Rosji, władze miasta Krasnoznamensk w Obwodzie królewieckim w Rosji i organizacja Innovation Circle Network zarejestrowana w Norwegii.

Misją projektu Trans-In-Form było stworzenie nowych strategii mających na celu podniesienie atrakcyjności małych i średnich miast dla mieszkających tam ludzi i przedsiębiorców poprzez upiększenie przestrzeni publicznych. Kluczowymi elementami projektu były: architektura, woda, światło i wzornictwo. Na warsztatach spotkali się lokalni i międzynarodowi eksperci. Przedstawili scenariusze rozwoju regionalnego i konkretne plany inwestycyjne. Szkoły, organizacje pozarządowe i przedsiębiorcy skupiali się na tożsamości lokalnej i profilowaniu regionów biorących udział w projekcie. W ramach projektu Trans-In-Form opisano i opublikowano atrakcje regionu Morza Bałtyckiego. Cele projektu współgrać miały z projektami takimi jak projekt PURR (Potential for Rural Regions/Potencjał Regionów Wiejskich) realizowany przez ESPON.

Ryc. 12. Strona internetowa projektu Trans-In-Form

Źródło: ICN 2023

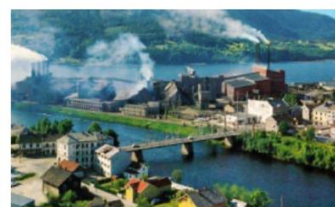
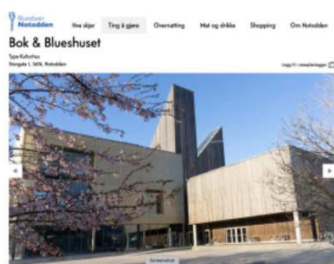
Jednym z wyników projektu była przebudowa placu Marii Konopnickiej w Suwałkach.

Fot. 51. Plac Marii Konopnickiej przed rekonstrukcją i po.

Źródło: ICN 2023

Następnym osiągnięciem projektu była praca nad tożsamością miasta Notodden w Norwegii. Głównym zamysłem przedsięwzięcia było skapitalizowanie niezwykle słynnego festiwalu bluesowego, który stworzył nową, postindustrialną tożsamość dawnego przemysłowego miasteczka, którego nowymi symbolami stały się rzeźba mikrofonu i Dom Książki i Bluesa (Bok & Blueshuset).

Fot. 52. Dom Książki i Bluesa w Notodden. Telen, VG, Visittelemark. no.

Źródło: ICN 2023

Do projektu udało się też włączyć pomysły z Hiszpanii i innych krajów, takie jak meble uliczne do wypoczynku i rekreacji. Dzisiaj to popularne rozwiązanie w całej Europie. Nowe, dobre pomysły rozprzestrzeniają się i są naśladowane w innych krajach. Misją ICN jest uczynienie miejsc bardziej atrakcyjnymi. Organizacja skupia się na dobrym życiu oraz promowaniu zrównoważonych i racjonalnych rozwiązań. Potrzebna jest równowaga miejsko-wiejska. Dobre życie wiąże się ze środowiskiem naturalnym i dziką przyrodą, gdy tereny zielone są w należyty sposób zadbane i utrzymywane, nie zaś tylko wykorzystywane i marnowane.

ØraEcopark oraz zaangażowanie dzieci i młodzieży

ØraEcopark znajduje się w miejscowości Fredrikstad w Norwegii. Jest to projekt współtworzony przez radę społeczności Gudeberg, Månegartneriet i Norwegian Center for Circular Economy (Norweski Centrum Gospodarki Obiegu Zamkniętego). Pracujemy na rzecz rozwoju obszaru Øra, by zapewnić gościom bogatsze doświadczenia z wędrówek i poszerzyć ich wiedzę na temat związków przyrody i społeczeństwa. Poprzez wycieczki i realizację rozmaitych zadań uczniowie szkół oraz inne grupy zdobywają wyjątkowy wgląd w rolnictwo organiczne, w to, co ma do zaoferowania lokalna przyroda. Uczą się również, jak w najlepszy sposób wykorzystywać i odzyskiwać nasze zasoby. Program nauczania ma charakter interdyscyplinarny, został dostosowany do wszystkich poziomów i włączony w szkolne programy.

Wizja: Popularyzowanie wśród dzieci i młodzieży wiedzy na temat związków ekologii i ekonomii, tak by dać im zrównoważone, praktyczne umiejętności na przyszłość.

Cel główny: Stworzenie przestrzeni pogłębiania i rozpowszechniania wśród dzieci i młodzieży wiedzy o wartościach przyrody, różnorodności przyrodniczej i gospodarki obiegu zamkniętego.

Fot. 53. Recycling

Źródło: ØraEcopark, ICN 2023

By uzyskać równowagę i osiągnąć cele klimatyczne, potrzebna jest zmiana funkcjonowania gospodarki oraz w sposobu wytwarzania przez nią wartości. W gospodarce obiegu zamkniętego cykl życia produktów winien być jak najdłuższy

przy jak najmniejszym wykorzystaniu. Chodzi o to, by jak najmniej obciążać przyrodę i by jak najmniej odpadów trafiło do środowiska naturalnego.

Uczniów uczy się i angażuje w rozmaite działania po to, by w praktyce dowiedzieli się, jak osiągnąć te cele, zarówno w szerszej skali, jak i na poziomie wkładu jednostkowego.

Ogród Księżycowy

Månegartneriet (ogród księżycowy) to zielona klasa zaprojektowana do nauki i wymiany doświadczeń. Dzieci i młodzież mają tu szansę zaangażować się w prace przy szkolnym ogrodzie, ucząc się między innymi rolnictwa organicznego, różnorodności przyrodniczej, przygotowywania i przechowywania żywności.

W ofercie są też działania skierowane do wielu innych grup. Jest to miejsce spotkań dla ludzi zainteresowanych przyrodą oraz ogrodnictwem miejskim. Dzieci mają tu okazję własnymi rączkami poczuć ziemię i doświadczyć cyklu życia, odkrywając tajemnice przyrody w swoim sąsiedztwie.

Fot. 54. ØraEcopark

Źródło: ICN 2023

W ogrodzie księżycowym przyjmuje się gości, by uczyć się z nimi i czerpać z ich doświadczeń. W roku 2023 ICN sprowadziło do tego miejsca kilka innych grup badawczych.

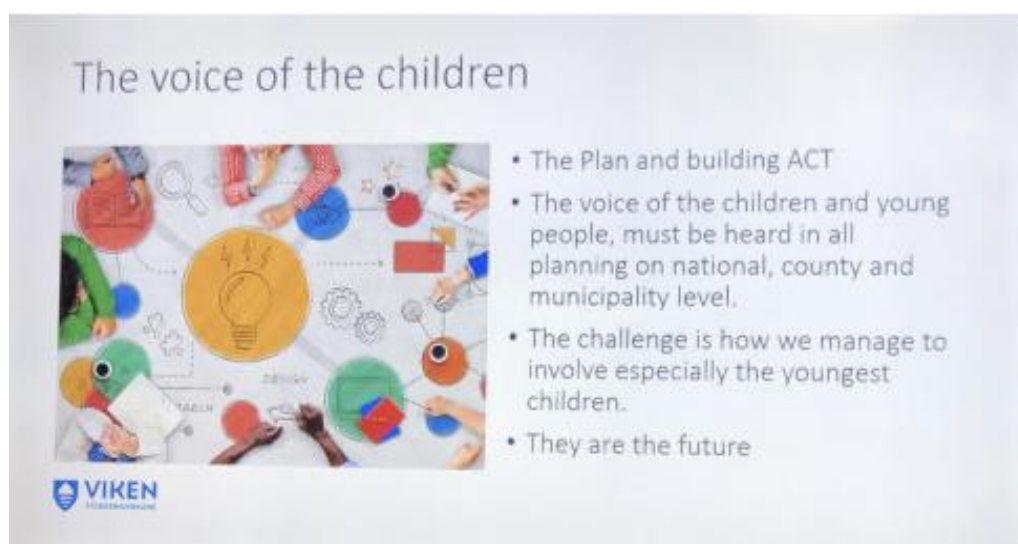

Fot. 55. ØraEcopark

Źródło: ICN 2023

Oficjalnym celem władz norweskich jest włączanie dzieci i młodzieży w proces planowania lokalnych wspólnot i środowisk. By to osiągnąć, należy stworzyć odpowiedni system coachingu. Władze niemal wszystkich miast powołały rady młodzieżowe. Można jednak zapytać, czy system ten działa zgodnie z założeniami teoretycznymi. Zaangażowanie powinno być realistyczne i oparte na zaufaniu. W przeciwnym razie okazać się może, że opakowanie idei obiecuje więcej, niż przedstawia faktyczna treść procesu planowania. Zaangażowanie dzieci i młodzieży staje się wówczas raczej alibi dla rządu niż prawdziwą praktyką demokratyczną.

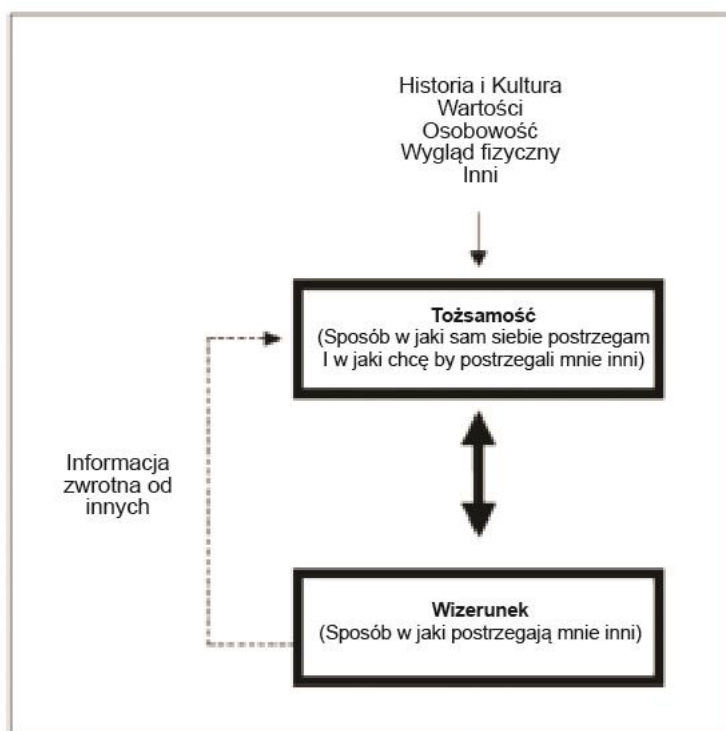

Ryc. 13. Głos dzieci

Źródło: ICN 2023

Wzmacnianie głosu dzieci i młodzieży wymaga kompetencji, struktur i coachingu. Coaching ten należy przeprowadzać w taki sposób, by pomóc dzieciom w formułowaniu i wyrażaniu własnych opinii. Istnieją na to rozmaite sposoby.

W projekcie Interreg PIPE (2022–2024) wykorzystano kilka z nich. Jedna z technik polega na poproszeniu dzieci i młodzieży o sporządzenie krótkiej listy rzeczy w ich otoczeniu, których zmianę czy poprawę uważają za ważne. Inna lista może dotyczyć rzeczy, które należy zachować i o które trzeba zadbać dla przyszłych pokoleń. PIPE nazwała tę metodę tworzeniem przyszłego dokumentu fundacyjnego i planu działania, który przedłożyć można lokalnym czy regionalnym radom lub innym ważnym ciałom. Jednym z ważnych aspektów poruszanych przez PIPE była kwestia tożsamości oraz różnica między tożsamością a wizerunkiem.

Ryc. 14. Czym jest tożsamość? Z instrukcji PIPE
Źródło: ICN5 2023

Regionalny Park Kanał Halden w Ørje

Haldenkanalen i jego okolica mają szereg atutów. Największymi z nich są: łatwy dostęp do nietkniętej ręką ludzką przyrody, bliskość skupisk ludzkich, jak również znaczące nasycenie biznesem i organizacjami. Za istotną przewagę konkurencyjną regionu uznać można również bliskość granicy ze Szwecją i współpracę transgraniczną.

Celem parku regionalnego jest zapewnienie długofalowego rozwoju, który przyniesie przyrost w wytwarzanej wartości oraz poprawę jakości życia we wspólnotach zamieszkujących wzdłuż kanału.

Park regionalny powinien:

- a) stanowić znaczący wkład w rozwój okolicznego biznesu poprzez stworzenie i rozwijanie miejsc, w których można zjeść, zatrzymać się i poszerzać swoje doświadczenia;
- b) zwiększyć liczbę gości odwiedzających region;
- c) stworzyć nowe miejsca pracy dzięki bardziej atrakcyjnym nabywczemu produktom opartym na lokalnej przyrodzie i kulturze.

Fot. 56. Park Regionalny Haldenkanalen

Źródło: ICN 2023

Wspólna kultura i podstawy tożsamości

Park Regionalny Haldenkanalen obejmuje określony obszar geograficzny. Na jego terenie w okręgu Viken znajdują się miejscowości: Aurskog-Høland, Marker, Aremark i Halden.

Park położony jest w południowo-wschodniej części Norwegii, tuż przy granicy ze Szwecją i godzinę drogi od Oslo. Park regionalny Haldenkanalen powołany został do życia w 2012 roku i w ciągu 10 lat zrealizował wiele ciekawych działań.

Nazwę swoją bierze od kanału Halden, ponieważ jest to najwspanialszy pomnik kultury w regionie i przestrzeń dla wielu atrakcyjnych aktywności. Marka ta obejmuje też inne atrakcje w regionie, łącznie z tymi, które znajdują się w pewnej odległości od samego kanału i drogi wodnej.

Najbliższym lotniskiem jest port lotniczy Gardermoen. Do Halden łatwo można również dotrzeć pociągami Intercity.

Ryc. 15. Norske Parker

Źródło: ICN 2023

Park regionalny stanowi spójny geograficznie i wartościowy obszar oraz przestrzeń tożsamościową, posiada wyjątkowe walory przyrodnicze i kulturowe.

Na norweskie parki składa się 9 parków regionalnych, obejmujących 41 miejscowości i skupiających w sumie 350 partnerów instytucjonalnych. Park Regionalny Haldenkanalen jest dumnym członkiem Parków Norweskich. Dzięki doświadczeniom wzbogacającym relacjami między przyrodą i ludźmi w Parku Regionalnym Haldenkanalen trwają prace, by wzdłuż kanału stworzyć bogatą przestrzeń życia gospodarczego i kulturalnego, opartą na naturze, wnikliwej analizie oraz małych miejscach, gdzie ludzie nie tylko żyją, ale żyją pełnią życia!

Parki Norweskie w Norske Parker wspierają wytwarzanie wartości i zwiększają moce rozwojowe regionu, bazując na jego zasobach naturalnych i kulturowych. Parki powinny mieć wpływ na tożsamość miejsca, rozwój przedsiębiorczości i zrównoważoną turystykę. Parki rozwijają zrównoważone produkty i doświadczenia poprzez zakorzenienie ich we współpracy ze społecznością lokalną, miejscowymi przedsiębiorcami, organizacjami i władzami.

Regionalne parki przyrodnicze i kulturowe powstają w Norwegii w wyniku inicjatyw lokalnych. Norske Parker służy ekspertyzą, modelem współpracy i swoją siecią powiązań, co wzmacnia miejscowe zasoby wdrożeniowe. Podejście, jakie prezentuje Norske Parker, ma charakter holistyczny i uwzględnia miejsce ludzi we wspólnotach lokalnych. Organizacja wspiera podtrzymywanie dawnych i tworzenie nowych wartości oraz rozwój społeczny we wszystkich sektorach. Nazywamy to „Modelowym Parkiem Współpracy”.

Nasza praca przyczynia się do zwiększenia wartości lokalnego środowiska poprzez ochronę przyrody, dziedzictwa kulturowego i tożsamości. Parki inicjują zaangażowanie wolontariuszy i tworzenie wartości społecznych dzięki długofalowym partnerstwom, wspieraniu interakcji i współpracy. Parki te powstają jako inicjatywy oddolne w różnych regionach Norwegii, a obecnie współdziałają z innymi parkami w ramach modelu współpracy partnerskiej. Działają one wszędzie tam, gdzie często nie docierają władze sektorowe. W ten sposób park staje się całościowym modelem

współpracy, który pomaga rozwiązywać bieżące problemy w zgodzie z ideą zrównoważonego rozwoju społecznego.

Bibliografia

Akty prawne:

1. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, tekst jedn. Dz.U. z 2023 r.poz. 1336.
2. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, tekst jedn. Dz.U. z 2023 r. poz. 1094 ze zm.
3. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, tekst jedn. Dz.U. Nr 96, poz. 873 ze zm.

Literatura:

1. Anderson, L. M., Land use designations affect perceptions of scenic beauty in forest landscapes, *Forest science*, 27, 1981, s. 392-400
2. Bum-Jin, P. i in., Physiological Effects of Shinrin-yoku (Taking in the Atmosphere of the Forest) Using Salivary Cortisol and Cerebral Activity as Indicators, *Journal of physiological anthropology*, 26 (2), 2007, s. 123–128
3. Bum Jin Park i in., The physiological effects of Shinrin-yoku (taking in the forest atmosphere or forest bathing): evidence from field experiments in 24 forests across Japan, *Environmental Health and Preventive Medicine*, 15 (1), 2010, s. 18–26
4. Chen, H, Yu, C., Lee, H., The Effects of Forest Bathing on Stress Recovery: Evidence from Middle-Aged Females of Taiwan, *Forests*, 9 (7), 2018, s. 403
5. Chodyński A., Odpowiedzialność ekologiczna w proaktywnym rozwoju przedsiębiorstw, 2011
Link: <https://core.ac.uk/download/pdf/214925865.pdf>
6. Csikszentmihalyi, M. Flow. Stan przepływu. Wyd. Feeria, 2022,
7. Dimberg, U., Thunberg, M., Elmehed, K., Unconscious facial reactions of emotional facial expression, *Psychological Science*, vol. 11, issue 1
8. Eid T., *Climate Smart Forestry Norway*, 2022
Link: <https://www.innovationcircle.no/eco-leaders-in-norway.6567498-97612.html>
9. Elias, A., Psychologia ekologiczna, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Psychologii PAN, 1993
10. Freeman, H. L., Stansweld, S.A., Psychological effects of Urban environments, noise and crowding, W: A. Lundberg (red.), The environmental and mental health. A guide for clinicians, Washington: Lawrence, 1998
11. Ghoul S. E., Guedhami O., Kim H., Park K., Corporate environmental responsibility and the cost of capital: International evidence, *Journal of Business Ethics*, 2018, Vol. 149 (2), s. 335-361

- Link: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10551-015-3005-6>
12. Hague C., Young Eyes methodology guidelines 2015
Link: <https://www.innovationcircle.no/young-eyes.574988.en.html>
  13. Hague C., Anex citing project with potential to make a difference 2007
Link: <https://www.innovationcircle.no/an-exciting-project-with-potential-to-make-a-difference.4448911-97753.html>
  14. Hassan, A. i in., Effects of Walking in Bamboo Forest and City Environments on Brainwave Activity in Young Adults, *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine*, 2018, s. 1–9
  15. Johansen A., Opjordsmoen B., PIPE methodology guidelines, 2022
Link: <http://www.pipe.custompublish.com/pipe-methodology-guidelines.66545-7766.html>
  16. Kalff, M., Old and New horizons of sandplay therapy. Mindfulness and neural integration. Wyd. Taylor & Francis, 2021
  17. Kaplan, S., The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework, *Journal of Environmental Psychology*, 15 (1995), s. 169-182
  18. Kryda M., Partycypacja w obszarze ekologii: szanse, możliwości, zagrożenia, Pracownia Badań i Innowacji Społecznych Stocznia, 2010, s. 2
  19. Lee, J., Effect of forest bathing on physiological and psychological responses in young Japanese male subjects, *Public Health*, 125 (2), 2011, s. 93–100
  20. Lefkowitz, R., Identification of adenylate cyclase-coupled beta-adrenergic receptors with radiolabeled beta-adrenergic antagonists, *Biochemical Pharmacology*, 24 (18), 1975, s. 1651–1658.
  21. Li, Q. i in., Acute effects of walking in forest environments on cardiovascular and metabolic parameters, *European Journal of Applied Physiology*, 111 (11), 2011, s. 2845–2853
  22. Li, Q i in., Forest Bathing Enhances Human Natural Killer Activity and Expression of Anti-Cancer Proteins, *International Journal of Immunopathology and Pharmacology*, 20, 2007, s. 3–8
  23. Li, Q. i in., Visiting a forest, but not a city, increases human natural killer activity and expression of anticancer proteins; *International Journal of Immunopathology and Pharmacology*, January 2008
  24. Lynch, K., Growing up in cities. Cambridge, MA: MIT Press, 1977
  25. Miligram, S., The experience of living in cities, W: H. M. Proshansky, W.H. Ittelson, R. G. Rivlin (red.), *Environmental psychology: People and their physical settings* New York: Holt, Rinehart and Winston, 1976, s. 494-508
  26. Morita, E. i in., Psychological effects of forest environments on healthy adults: Shinrin-yoku (forest-air bathing, walking) as a possible method of stress reduction, *Public Health*, 121 (1), 2007, s. 54–63

27. Ochiai, H. i in., Physiological and Psychological Effects of Forest Therapy on Middle-Aged Males with High-Normal Blood Pressure, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12 (3), 2015, s. 2532–2542
28. Ohtsuka, Y. Noriyuki Yabunaka, Shigeru Takayama, Shinrin-yoku (forest-air bathing and walking) effectively decreases blood glucose levels in diabetic patients, *International Journal of Biometeorology*, 41 (3), 1998, s. 125–127
29. Pfister M., Corporate Social Responsibility and Organizational Attraction: A Systematic Literature Review, *American Journal of Management*, 2020, Vol. 20(2), s. 96-111
Link: <https://articlegateway.com/index.php/AJM/article/view/3002/2853>
30. Qing Li i in., Phytoncides (Wood Essential Oils) Induce Human Natural Killer Cell Activity, *Immunopharmacology and Immunotoxicology*, 28 (2), 2006, s. 319–333
31. Rødsrud G., Welcome to Borregaard, The world's most advanced biorefinery 2022
Link: <https://www.innovationcircle.no/eco-leaders-in-norway.6567498-97612.html>
32. Satow, K. L., Social approval and helping. *Journal of experimental social psychology*, 11, (1875), s. 501-509
33. Shaw, P., Baker, D., Baron Cohen, S., Lawrence, E. J., David, A. S., Measuring empathy: Reliability and validity of the empathy quotient. *Psychological Medicine*, 34 (5), 2004, s. 911–919
34. Sim J. E., Kim B., Commitment to Environmental and Climate Change Sustainability under Competition. *Sustainability*, Vol. 11(7), 2019
Link: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/7/2089>
35. Simonienko, K., Kąpiel leśna shinrin-yoku jako przykład interwencji ekoterapeutycznej w grupie pacjentów ze schizofrenią, *Psychiatria Spersonalizowana*, 1 (1), 2022, s. 49-54 [dostęp 30.05.2022]
36. Słupik S., Ekologiczna społeczna odpowiedzialność biznesu w strategiach rozwoju firm, Environmental Corporate Social Responsibility in Business Development Strategies. *Gospodarka w Praktyce i Teorii*, 3, 2014, s. 77-89
37. Song C. in., Effect of Forest Walking on Autonomic Nervous System Activity in Middle-Aged Hypertensive Individuals: A Pilot Study, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12 (3), 2015, s. 2687-2699
38. Song, C. i in., Effects of viewing forest landscape on middle-aged hypertensive men, *Urban Forestry & Urban Greening*, 21, 2017, s. 247–252
39. Song, C., Ikei, H., Miyazaki Y., Elucidation of a Physiological Adjustment Effect in a Forest Environment: A Pilot Study, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 12 (4), 2015, s. 4247-4255

40. Świrk J., Ekologiczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w kontekście zapewnienia dobrego stanu środowiska, *Kwartalnik Nauk o Przedsiębiorstwie*, 4, 2020, s. 69-79
Link: <https://econjournals.sgh.waw.pl/KNoP/article/view/2539>
41. Toffler, A., Trzecia fala. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1997
42. Trivers, R., The Evolution of Reciprocal Altruism, *The Quarterly Review of Biology*, 46 (1), 1971, s. 35–57
43. Tsunetsugu, Y., Physiological Effects of Shinrin-yoku (Taking in the Atmosphere of the Forest) in an Old-Growth Broadleaf Forest in Yamagata Prefecture, Japan, *Journal of Physiological Anthropology*, 26 (2), 2007, s. 135–142
44. Valtenbergs V., What did I learn about innovation? 2007
Link: <https://www.innovationcircle.no/what-did-i-learn-about-innovation.4448905-97753.html>
45. Wojcieszke, B., Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej. Warszawa: Scholar, 2002
46. Xu F., Yang M., Li Q., Yang X., Long-term economic consequences of corporate environmental responsibility: Evidence from heavily polluting listed companies in China, *Business Strategy and Environment*, Vol. 29(6), 2020, s. 2251-2264
Link: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/bse.2500>
47. Yu, C.i in., Effects of Short Forest Bathing Program on Autonomic Nervous System Activity and Mood States in Middle-Aged and Elderly Individuals, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14 (8), 2017, s. 897
48. Yuko Tsunetsugu i in., Psychological Relaxation Effect of Forest Therapy, *Nippon Eiseigaku Zasshi, Japanese Journal of Hygiene*, 66 (4), 2011, s. 670–676
49. Zeng S., Qin Y., Zeng G., Impact of Corporate Environmental Responsibility on Investment Efficiency: The Moderating Roles of the Institutional Environment and Consumer Environmental Awareness. *Sustainability*, Vol. 11(17), 2019
Link: <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/17/4512>

Źródła internetowe:

1. Kampania Nasz Klimat – podsumowanie, <https://www.gov.pl/web/edukacja-ekologiczna/kampania-nasz-klimat--podsumowanie>
2. Program Czysta Polska, <https://www.programczystapolska.pl/>
3. Baza wiedzy o zmianach klimatu Klimada 2.0, Instytut Ochrony Środowiska – Państwowy Instytut Badawczy, <https://klimada2.ios.gov.pl/mitygacja/> [dostęp 18.07.2023]
4. Strona internetowa projektu drzewa: www.drzewa.pryzmat.org.pl

5. Strona internetowa Ośrodka Wspierania Organizacji pozarządowych w Białymstoku: www.owop.org.pl
6. Strona internetowa Wigry: www.wigry.org.pl
7. Strona internetowa Centrum Aktywności Społecznej Miasta Białystok: www.cas.bialystok.pl
8. Strona internetowa Castorama: www.castorama.pl
9. Strona internetowa SP 1 lapy: www.sp1lapy.edupage.org
10. Strona internetowa Norways National Parks (Norweskie Parki Narodowe): <https://www.norgesnasjonalparker.no/en/>
11. Strona internetowa Norways International Climate and Forest Initiative (Norweska Inicjatywa Klimatyczno-Leśna): <https://www.regjeringen.no/en/topics/climate-and-environment/climate/climate-and-forest-initiative/id2000712/>
12. Strona internetowa Circular Regions (Regiony Zamknięte): <https://circularregions.org>
13. Strona internetowa Sustainable Forestry in Norway (Zrównoważone Leśnictwo w Norwegii): <https://nibio.no/en/subjects/forest/sustainable-forestry-in-norway> Bridging the gap between biodiversity, science and policy (Łącząc naukę o bioróżnorodności i politykę): <https://www.biodiversity.no>

Informacje biograficzne o autorach

Jarosław Ruszewski – dr nauk prawnych, radca prawny z wieloletnim doświadczeniem, wykładowca akademicki, administratywista, założyciel i wieloletni prezes Stowarzyszenia Centrum Aktywności Społecznej Pryzmat i Suwalskiej Federacji Organizacji Pozarządowych RAZEM. Animator społeczny, doradca, trener i autor publikacji.

Adam Radosław Sacharewicz – biolog, absolwent Uniwersytetu w Białymstoku. Przyrodnik, pracuje jako gł. specjalista ds. ochrony przyrody w Parku Krajobrazowym Puszczy Knyszyńskiej im. Prof. Witolda Sławińskiego z siedzibą w Supraślu.

Izabela Solarczyk – psycholog, dr psychologii, specjalizacja psychologii procesów poznawczych, psychologii społecznej, psychologii ekologicznej i psychologii muzyki. Wykładowca akademicki i psycholog praktyk w placówce socjalizacyjnej, w projektach oferujących wsparcie osobom z niepełnosprawnościami oraz w poradni dla osób w spektrum autyzmu.

Agnieszka Nazaruk-Zdanuczyk – z wykształcenia kulturoznawca i specjalista ds. zarządzania z wieloletnią praktyką w organizacji eventów kulturalnych. Posiada 25-letnie doświadczenie zawodowe w ZUS Oddział w Białymstoku. Jest wiceprezesem Podlaskiego Oddziału Wojewódzkiego Stowarzyszenia Współpracy Polska-Wschód, przewodniczącą Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia Wspierania Środowisk Lokalnych „Aktywne Osiedle”, członkinią Konwentu Podlaskiego Klubu Biznesu.

Eliza Szadkowska - dr nauk prawnych, koordynator merytoryczny projektu „Liderzy Eko-Zmian”, realizatorka kilkunastu projektów, w tym raportów w zakresie monitoringu obywatelskiego. Ekspertka ds. partycypacji społecznej na poziomie lokalnym, posiada 14 lat doświadczenia samorządowego i strategicznego, 11 lat w koordynacji projektów społecznych i edukacyjnych, w tym finansowanych ze środków UE i EOG.

Bożena Rutkowska - z wykształcenia i zawodu administratywistka, od 4 lat pracownik administracji samorządowej, pracownik socjalny, aktywnie zaangażowana jako członkini i wolontariuszka lokalnych organizacji pozarządowych prowadzących działalność w sferze ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego.

Dominik Sołowiej - dziennikarz, specjalista ds. marketingu, webmaster i copywriter, rzecznik Projektu „Liderzy Eko-Zmian”. Prowadzi spotkania poświęcone kulturze i sprawom społecznym oraz szkolenia i wykłady. Jego specjalność to: marketing polityczny, public relations, marketing narracyjny, reklama i problematyka nowych mediów. Właściciel agencji reklamowej Studio DS Info.

Alf Johansen - planista przestrzenny z Norwegii. Zajmuje się rozwojem regionalnym i urbanistyką. Ma doświadczenie w sektorze publicznym, polityce i prywatnej przedsiębiorczości. Jest założycielem i koordynatorem Innovation Circle Network, międzynarodowej organizacji pozarządowej z siedzibą w Norwegii, działającej na rzecz zrównoważonego rozwoju małych i średnich miast.

Strony internetowe projektu:

Facebook www.facebook.com/LiderzyEkoZmian

Strona internetowa www.wans.edu.pl/liderzy-eko-zmian/